

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Hakk'a Sığındık

YAYIN YÖNETMENİ
EMİNE GÜRSOY NASKALİ

HAZIRLAYAN
DUYGU TURP KAYA

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

HAKK'A SİĞİNDİK

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1864-1944)

Hakk'a sığındık/ Hüseyin Rahmi Gürpınar; hazırlayan: Duygu Turp Kaya;
yayın yönetmeni: Emine Gürsoy Naskali.--Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021.

168 s.; 21 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil
Kurumu Yayınları; 1375)

ISBN 978-975-17-4770-9

I. Türk Romanı 2. Türk Edebiyatı—Roman I. Kaya, Duygu Turp (haz.) II.
Naskali, Emine Gürsoy (yayın yönetmeni) III. e.a

813.317

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

HAKK'A SIĞINDIK

Yayın yönetmeni
Emine Gürsoy NASKALI

Hazırlayan
Duygu TURP KAYA

Ankara, 2021

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Türk Dil Kurumu Yayınları: 1375

HAKK'A SIĞINDIK

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

*

Yayın yönetmeni:

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

*

Hazırlayan:

Duygu TURP KAYA

*

Metin denetimi:

TDK - Sevde GÜREL

*

Sayfa ve kapak tasarımı:

TDK - Mehmet GÜVEN

*

Birinci baskı: Ankara, Şubat 2021

ISBN: 978-975-17-4770-9

*

Dağıtım:

Türk Dil Kurumu

Atatürk Bulvarı No.: 217

06680 Kavaklıdere/ANKARA

Telefon: +90 (312) 457 52 00

Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83

Genel ağ: <http://tdk.gov.tr>

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre

eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları

Türk Dil Kurumuna aittir.

İçindekiler

Sunuş • 7

Giriş • 31

Hakk'a Sığındık • 33

Sunuş

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Yaşamı

Hüseyin Rahmi, 1864'te İstanbul'da Ayazpaşa'da doğdu.¹ Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Okur yazar bir kadın olan annesi 22 yaşında veremden vefat ettiğinde Hüseyin Rahmi üç yaşındaydı. Annesinin ölümü üzerine Girit'te görevde bulunan babasının yanına gönderildi ancak babasının yeniden evlenmesiyle altı yaşındayken anneannesinin yanına İstanbul'a geldi.

Yakubağa Mektebi, Beyazıt'taki Mahmudiye Rüştüyesi ve idadide okuyan Hüseyin Rahmi, tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in himayesiyle Mekteb-i Mülkiyeye girdi (1878). Okulun ikinci sınıfında iken ağzından kan gelince yani verem belirtisi üzerine Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre Adliye Nezareti Ceza Kaleminde memur, Ticaret Mahkemesinde aza mülazımı olarak çalıştı. Hayatını kalemiyle kazanmaya karar verince 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Sonra, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çevirmen ve yazar olarak çalıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 37 sayı süren *Boşboğaz ile Güllabi* adlı bir gazete çıkardı. İbrahim Hilmi Bey ile birlikte çıkardığı *Millet* gazetesi de uzun ömürlü olmadı. Bundan sonra çalışmalarını *İkdam*, *Söz*, *Za-*

¹ Hüseyin Rahmi'nin hayatını anlatan en doyurucu kaynak: Abdullah Harman-çı: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

man, Vakit, Son Posta, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde neşretti. Türkiye Büyük Millet Meclisine 5. ve 6. dönem Kütahya milletvekili olarak katıldı (1936-1943). Ömrünün son yıllarını, 1924'te Heybeliada'da yaptırdığı evde geçirdi. 1944'te yaşama veda etti. Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi.

Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'daki evi müze olarak düzenlenmiştir.

Yazarlığı

Hüseyin Rahmi Gürpınar; Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır.

Yazarlığa 1884'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan "Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti" ve hemen ardından "İstanbul'da Bir Frenk" hikâyesiyle adım atar. İlk romanı *Şık*'ı (*Ayna*) 1887'de tamamlar ve Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir. Ertesi gün romanın gazetede tefrika edileceği ve Ahmet Mithat'ın kendisini matbaaya çağırdığı haberi gelir. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ile karşılaşmasını şöyle anlatır: "Hazretin huzuruna büyük bir helecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

— Kimsin sen çocuğum?

— *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhâl bir güvensizlik gülümsemesi belirdi. [...] Bana pek alaycı gelen bir sesle:

— Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazı gücün ne deneyimin ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenebilirsin ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle...

[...] Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüznü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

— Ağlama... Ağlama, inandım... dedi."²

Böylece Hüseyin Rahmi, edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi'yi kızıyla evlendirmeyi düşünecek kadar beğenmekte ve sevmektedir. Hüseyin Rahmi bu evlenme teklifini nazikçe reddeder ve ömrü boyunca hiç evlenmez.

İlk romanın bu kadar büyük bir ün kazanmasına Hüseyin Rahmi de hayret eder. Ahmet Mithat bu ünün sebebini şöyle açıklar: "Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."³

Romanlarındaki karakterler ve konular

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kâhyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzikseverler, ressamlar, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurguncular, mirasyediler, iç güveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsevdiiler, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafranga tipler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb.

² Şık romanının ikinci baskısının (1920) girişinden alıntıdır. [Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır (Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Billur Kalp*, Özgür Yayınları, 2005).]

³ Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır.

Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir.

Romanlarının konuları şöyle sınıflandırılabilir:⁴

1. Türk toplumunun geleneklerine tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafrağa, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler: *Şık, Mürebbiye, Metres, Şıpsıvdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı*.

2. Himayeden mahrum, zavallı, âciz kimseleri, sorunlarını ve düştükleri kötü durumları ele alan eserler: *İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp*.

3. Batıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler: *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç, Gulyabani, Cadı, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi*.

4. Karı koca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler: *Mutallaka, Tebessüm-i Elem*.

5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler: *Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu*.

6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşlıları delikanlılarla gayrimeşru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler: *Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?, Namuslu Kokotlar*.

7. Toplumu temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhşu, realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler: *Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi*.

⁴ bk. Önder Göçgün: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları no.: 722, Kültür Eserleri Dizisi no.: 63.

8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek dünya ve ahiretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavırlı kimseleri, onların fikir ve ruh yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler: *Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun muydu?*

9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içerisindeki son derece olumsuz, zararlı hareketlerini, bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler: *Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam.*

10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicvederek ele alan eserler: *Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?*

11. Tehditle para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkıyayı konu alan eserler: *Eşkıya İninde.*

12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler: *Kesik Baş.*

13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler: *Ölüler Yaşıyor mu?*

14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek çareyi canlarına kıymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavallıları ve onların bu hâllerini tasvire yönelik eserler: *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*

Hüseyin Rahmi'nin romanları sürükleyicidir, okuyucuyu son noktaya kadar merak içinde tutar. Romanları ve hikâyeleri önce gazete tefrikası olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi, bazen kaleme alınış tarihinden epey sonradır hatta bazı yazıları, ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır. 1960 sonrasında roman ve hikâyelerinin sadeleştirilmiş baskıları yapılmıştır. Hüseyin Rahmi; seçtiği konular, akıcı üslubu, kıvrak Türkçesi, mizahi yaklaşımı, gerçekçiliği dolayısıyla ilgiyle takip edilen, çok okunan ve sevilen bir yazar olmuş ve pek çok eser vermiştir.

Eserleri

Romanlar: *Ben Deli miyim?*; *Billur Kalp*; *Bir Muadele-i Sevda*; *Cadı*; *Can Pazarı*; *Cehennemlik*; *Deli Filozof*; *Dirilen İskelet*; *Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı?*; *Efsuncu Baba*; *Eşkîya İninde*; *Evlere Şenlik*, *Kaynanam Nasıl Kudurdu?*; *Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür*; *Gulyabani*; *Hakka Sığındık*; *Hayattan Sayfalar*; *İffet*; *İnsanlar Maymun muydu?*; *Kaderin Cilvesi*; *Kesik Baş*; *Kokotlar Mektebi*; *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*; *Metres*; *Tesadüf*; *Mezarından Kalkan Şehit*; *Muhabbet Tılsımı*; *Mürebbiye*; *Namuslu Kokotlar*; *Nimetşinas*; *Ölüler Yaşıyor mu?*; *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*; *Sevda Peşinde*; *Şeytan İşî*; *Şık*; *Şıpsevdi*; *Son Arzu*; *Tebessüm-i Elem*; *Toraman*; *Tutuşmuş Gönüller*; *Utanmaz Adam*.

Hikâyeler: *Açlıktan Ölmemenin Çaresi*; *Ada Vapurunda*; *Aferin Hayrullah (=Bravo Hayrullah)*; *Ahlak Humması*; *Allah Gönülüne Göre Versin*; *Annemin Ölümü*; *Asansör*; *Balta ile Doğuran Böyle Doğurur*; *Benim Babam Kimdir?*; *Bir Açın Ruznamesinden Birkaç Yaprak (=Bir Açın Günlüğünden Birkaç Yaprak)*; *Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti*; *Bir Hafiyenin İtirafatı*; *Bir Muamma*; *Bir Oburun Mücadele-i Nefsiyesi*; *Bir Seyahat-ı Acibe (=İki Hödüğün Seyahati)*; *Bugün Ne Yiyeceğiz?*; *Büyük Ana*; *Büyük Bir İbret Dersi*; *Büyük Bir Nedamet (=Büyük Bir Pişmanlık)*; *Büyük Günah*; *Çocuğumun Babası*; *Çocuklara Yasak*; *Ecir ve Sabır*; *Er Kişi Niyetine*; *Erkeğe Galebe Reçetesi*; *Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Mütahassıs (=Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Uzman)*; *Eşkîya Oyunu*; *Eti Senin Kemiği Benim*; *Falaka*; *Fırkacı (=Partici)*; *Galip ve Mağlup Vaziyeti (=Yenme ve Yenilme Durumu)*; *Garip Kaldığımız Günlerde*; *Gönül Ticareti*; *Gugular*; *Hangisi Daha Zevkli?*; *Hattı İstiva (=Kadayıfçı Yusuf)*; *Hayvanat Mitingi*; *Heybeliada Merkeplerinin Grevi*; *Horoza Ses Talimi (=Horoza Ses Eğitimi)*; *İhtiyar Muharrir (=Yaşlı Yazar)*; *İki Külhani Arasında*; *İki Loğusa*; *İmrenilecek Bir İntihar (=İmrenilecek Bir Ölüm)*; *İstanbul'da Bir Frenk*; *İstanbul'un Esareti Günlerinden Bir Hatıra (=İstanbul'un Esirliği Günlerinden Bir Anı)*; *Kadını Müdafaanın Cezası (=Kadını Savunmanın Cezası)*; *Kadının Erkeğe Galabesi*; *Kadınlar Mebusu*; *Kadınlar Vaizi*; *Kanlı*

Eldiven; Katil Puse (=Öldüren Öpücük); Kayınpeder Kayınvalide Kendi Odalarında, Mahdum Bey Zevcesiyle Odasında (Kayınpeder-Kayınvalide; Kaynata-Kaynana); Kedi Yüzünden; Kedim Nasıl Öldü?; Kılıbık; Kıpti Düğünü; Kırço; Kiralık Vücut; Kocasını İçin Deli Divane; Kocasını Boşayan Hürmüz Hanım; Kumru ile Büyükhanişinin Mükamelesi; Lakırdı Beynimizde (=Söz Aramızda); Lekeleli Humma Şüphesi (=Lekeli Humma Kuşkususu); Melek Sanmıştım Şeytani; Menekşe Kalfa'nın Müdafaaanamesi; Meyhanede Hanımlar (Meyhanede Kadınlar); Mınav... Mınav; Misafir; Mutallaka (Boşanmış Kadın); Mübareğin Kuyruğu; Müslüman Mahallesinde Bu İş Ohur mu?; Namusla Açlık Meselesi; Nasıl Dolandırıcı Oldum?; Nasıl Öldürdüler?; Nergis Hanım'la Fehmi Bey; Nurker Hanım'dan Mektup; Ölü Diri Getirir; Refia Hanım'ın Köftesi; Sahte Doktor; Samatya Tramvayında Topa Yirmi Kala; Sigarayı Nasıl Terk Ettim? (=Sigarayı Nasıl Bıraktım?); Sirkeci Lokantalarında İftar; Sokakta; Sonbahar Göçleri; Şillikle Züppe; Şehirde Bir Şekavet; Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor; Tensikat-ı Beytiye (=Evde Tensikat, Ev Masraflarını Kısıtlama); Ters Konuşma; Tımarhane Şairlerin, Filozofların Mabedidir; Tosun; Tövbeler Tövbesi; Tünelde İlk Çıkış; Türkân Hanım'dan Mektup; Uçurumun Kenarında; Üç Misal; Varda İspanyol Geliyor!; Yanık Dolma; Yankesiciler (=El Elden Üstündür); Yankesiciler Kulübü; Yeni Diyojen; Zarafet ile Tekir; Zavalı Halime; Zavalı Katil; Zavalı Şair.

Kısa yazıları: *Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor; Bakkal Bodasakı'den Hüseyin Rahmi Bey'e Mektup; Balık Pazarı; Bir Maymunun İntiharı; Boykotajın Telakki-i Değeri; Dağların Şenliği; Döşekten Bir Sada (=Döşekten Bir Sesleniş); Gökten Köpek mi Yağıyor?; Halkın Sağlığı; Hanımların Ökçesi - Beylerin Öfkesi; Hayat ve Ölüm; Heybeli Yangını; Horoz Ailesi Sinirli Hanımın Mektubu; İğneli Fıçı; İlk Orucum; İnsan Çekiştiren Eski Vaizler; Kanatsız Uçak Yelkensis Gemi; Kanımızı Emenler; Karıncalarla Savaştayım; Pis Bir Vak'a; Taharet Meraklısı (=Temizlik Meraklısı); Üfürükçülüğüm; Yazarlar Nasıl Ölür?; Yeni Bir Gazetenin Çukur Düşünceleri.*

Hüseyin Rahmi'nin hikâye antolojileri: *Kadınlar Vaizi* (1920); *Meyhanede Hanımlar* (1924); *Namusla Açlık Meselesi* (1933); Ka-

til Buse (1933); *İki Hödüğün Seyahati* (1933); *Tünelden İlk Çıkış* (1934); *Gönül Ticareti* (1939); *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943); *Eti Senin Kemiği Benim* (1963).

Uyunlar: *Gülbahar Hanım* (kayıp); *Hazan Bülbülü*; *Kadın Erkekleşince*; *Tokuşan Kafalar*; *İki Damla Yaş*.

Sanat ve edebiyat konulu yazıları: *Cadı Çarpıyor*; *Şekavet-i Edebiyat*.

Derlemeler: *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi*, 3 cilt (1899), *Sanat ve Edebiyat* (1972), *Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998), *Gazetecilikte İlk Yazılarım* (1999), *Gazetecilikte Son Yazılarım 1* (2001), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2* (2002), *Gazetecilikte Son Yazılarım 3* (2004), *Gazetecilikte Son Yazılarım 4* (2006).

Çeviri romanlar: Emile Gaboriau'dan *113 Numaralı Cüzdan* (1889), *Bir Kadının İntikamı* (1891), *Batinyollu İhtiyar* (1891), Jules Arsène Arnaud Claretie'den *Paris'te Bir Teehhül* (1892), Alfred de Musset'den *Frederick ile Bernerette* (1896), Paul de Kock'tan *Biçare Bakkal* (1903).

Çeviri hikâyeler: *Arsızlık Eden Cezasını Bulur*; *Baba Kornil'in Mühim Bir Sırrı*; *Bir Sehvi Rü'yet*; *Bir Zeki Rehnüma*; *Garip Bir Mektup*; *Hâlî Zamanı Olmayan Adam*; *Hasta Çocuk*; *İki Öksüz*; *Kedilenmek İlleti*; *Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster?*; *Münzevi Rahip* (=Köşeye Çekilmiş Rahip); *Ne Boş Hayal İmiş*; *Rahibin Merkebi* (=Papazın Eşgeği); *Sadakat*; *Şeytanın Karısı*; *Zavallı Cambaz*.

Kaynaklar

- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında I”, *Akşam*: 1944, no.: 9151, 11 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında II”, *Akşam*: 1944, no.: 9152, 12 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında III”, *Akşam*: 1944, no.: 9153, 13 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 8, s. 6-7.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 9, s. 10-11.
- ÂDİL, Fikret: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni İstanbul*: 7 Mart 1961.
- ÂDİL, Fikret: “Türk Edebiyatının Büyük Kaybı”, *Tanin*: 11 Mart 1944.
- AHMED MİDHAT: “Muhâbere-i Aleniyye”, *Tercüman-ı Hakikat*: 1888, no.: 2858, 2 Rebiü’l-âhir 1304/1888.
- AKAGÜN, Oya: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Dört Romanında Dejenere Tipler*: Erzurum 1966, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans tezi.
- AKBAL, Oktay: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, no.: 100.
- AKBAL, Oktay: *Konumuz Edebiyat*: İstanbul 1974, Varlık Yayınevi, S 1817, s. 9-16.
- AKGÜN, Adnan: “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümelere VII: Hüseyin Rahmi Bey”, *Yedi İklim*: Şubat 1993, S 35, s. 45.
- AKTAŞ, Şerif: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Büyük Türk Klâsikleri*: 1990, Ötüken Neşriyat, C 10, s. 237-243.
- AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: İstanbul 1995, İnkılap Kitabevi.

ALANGU, Tahir: "Hüseyin Rahmi'nin Romancılığı", *Değirmen*: Nisan 1944, Y 2, S 12.

ALANGU, Tahir: "Hüseyin Rahmi", *Ataç*: Ekim 1964, C 3, S 29-30, s. 3-7.

ALANGU, Tahir: "W. Shakespeare ile Hüseyin Rahmi", *Cumhuriyet*: 11 Haziran 1964.

ALANGU, Tahir: *100 Ünlü Türk Eseri*: Milliyet Yayınları, C 2, s. 823-847.

ALÇIÇEK, Esin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeciliği*: İzmir 2010, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ALÍ RAUF: "Hüseyin Rahmi Ne Bıraktı?", *Tanin*: 18 Mart 1944.

ALPASLAN, Gonca Gökalp: *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Et-kileri*: Ankara 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Turan: "Ölümünün 60. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Bugüne Yansıyanlar", *Hürriyet Gösteri*: Mart 2004, S 237, s. 26-29.

ALVER, Köksal: "Züppeliğin Sosyolojisi: Türk Romanında Züppe Tipler Örneği", *Hece*: Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, S 65-66-67, s. 252-266.

ARPAD, Burhan: "Hüseyin Rahmi'nin Romanları", *Türk Dili*: 1966, C 20, S 213, s. 197-199.

ATAY, Falih Rıfkı: "Hüseyin Rahmi'nin Ölümü", *Ulus*: 12 Mart 1944.

ATEŞ, Ömer; Yusuf ÇOTUKSÖKEN, "Popüler Edebiyat ve Hüseyin Rahmi", *Tema Larousse Tematik Ansiklopedi*: İstanbul 1993-1994, Milliyet Yayınları, s. 86-87.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: "Hüseyin Rahmi ve İnsanoğlu", *Yeni Adam*: 2 Ağustos 1945, no.: 553.

BANARLI, Nihat Sami: *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*: İstanbul 1948, C II, Millî Eğitim Basımevi, s. 1059-1062.

BAŞGÖZ, İlhan: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hayatı", *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.

BAYBARS, Sudi: *Hüseyin Rahmi'nin Yarattığı Tipler*: İstanbul 1948, Türkiye Enstitüsü Kitaplığı, no.: 320.

- BEK, Kemal: “Hüseyin Rahmi ve Boş İnançlar”, *Hürriyet Gösteri*: Şubat 1997, S 195, s. 77-79.
- BEKİ, Akif: “‘Utanmaz Adam’ Nasıl Unutulur Arkadaş?”, *Hürriyet*: 24 Haziran 2017.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 539-552.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Aile ve Kadın”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 3, s. 19-32.
- BERKES, Niyazi: “Hüseyin Rahmi’nin Sosyal Görüşleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 1, S 3 (Mart-Nisan), s. 3-17.
- BORATAV, Pertev Naili: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 2, s. 205-212.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni Adam*: 13 Mart 1941, no.: 324-325.
- BOZOK, Hüsamettin: “Gerçekler Uğruna Savaşan Bir Er”, *Yeditepe*: 16-31 Mart 1961, no.: 39.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: 15 Mart 1951.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Köy ve Köylü”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, S 100, s. 4-9.
- COŞKUN, Nusret Safâ: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz: “Hüseyin Rahmi’yi Kaybettik”, *Yedigün*: 20 Mart 1944, no.: 576.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: “Büyük Romancı Hüseyin Rahmi”, *Haber (Akşam Postası)*: 22 Mart 1944.
- ÇEVİK, Dilek: *Mürebbiyelik ve Türk Romanında Mürebbiye Tipleri*: Konya 1999, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- DİMDİK, Pelin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi*: İstanbul 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi.

- DÖLEK, Sulhi: “Hüseyin Rahmi’de Mizah ve Toplumsal Eleştirisi”, *Güldiken*: Güz 2000, S 22.
- DUMANOĞLU, Halil: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Kovan*: Mayıs 1944, S 10.
- DURAN, Elif: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın*: İstanbul 2009, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kahramanlarının ve Anlatıcı Olarak Yazarın Evlilik Hakkındaki Görüşlerinden Hareketle Türk-Osmanlı Toplumunda Evlilik Anlayışı”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2017, s. 22-47.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Kadınlar Dünyası Ekseninde Türk-Osmanlı Toplumunda Kadının Konumu”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2016, s. 24-39.
- ENGİNÜN, İnci: “Hüseyin Rahmi ve Özel Eğitim”, *Araştırmalar ve Belgeler*: İstanbul 2000, Dergâh Yayınları.
- EREN, Abdurrahman Âdil, “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tan*: 22 Kasım 1936.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halk”, *Türk Dili*: 1966, Y 15, S 177, s. 586-591.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi’yi Okurken”, *Dost*: Ocak 1965, Yeni Dizi, C 15, S 15.
- ERİŞENLER, Satı: “Mürebbiye”, *Türk Dili*: Ekim 1966, C XVI, S 181.
- ERİŞENLER, Satı: “Nimetsinas”, *Türk Dili*: Temmuz 1965, C XV, S 166.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet: *Türk Edebiyatı Tarihi*: Bakû 1925-1926, C I, 2. hisse, Azer Neşriyat.
- ERTEM, Sadri: “Halkın San’atkârı Hüseyin Rahmi”, *Kurun*: 19 Mayıs 1937.
- ES, Hikmet Feridun: “Bizdeki Roman Kahramanları”, *Akşam*: 15 Eylül 1936.
- ES, Hikmet Feridun: “Tanımadığımız Meşhurlar: Bilmediğimiz Hüseyin Rahmi”, *Akşam*: 12, 13, 14, 16, 17 Aralık 1944.

- ESATOĞLU, Hakkı Selâhaddin: “Hüseyin Rahmi ve Gerçekçi Edebiyat”, *Edebiyat Postası*: 15 Haziran 1950, Y 1.
- ESEN, Nüket: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın İki Romanında Anlatım Teknikleri”, *Kuram Kitap*: 11 Mayıs 1996, s. 51-62.
- ESEN, Nüket: *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*: İstanbul 1990, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- FAHRİ, B., “Edebiyat Bahisleri: Hüseyin Rahmi”, *Milliyet*: 21 Haziran 1932.
- FELEK, Burhan: “Kalem Âleminin Kaybettiği Büyük Kıymet: Üstat Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- FETHİ NACİ: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.
- FIRÇA: “Üstad Hüseyin Rahmi”, *Karikatür*: 29 Şubat 1936.
- GARİPER, Cafer: “Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*: Ankara 2005, ed.: Ramazan KORKMAZ, Grafiker Yayıncılık, s. 41-79.
- GERÇEK, Selim Nüzhet: “Hüseyin Rahmi ve Eserleri”, *İstanbul*: 1 Nisan 1944, S 9.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Edebi Portreler - Hüseyin Rahmi”, *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, S 10, , s. 5.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Hüseyin Rahmi de Gitti”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- GÖÇGÜN, Önder: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuklar”, *Türk Dili*: 1985, S 400, s. 228-235.
- GÖÇGÜN, Önder: “Ölümünün Otuzuncu Yıldönümünde Hüseyin Rahmi”, *Hisar*: Mart 1974, C 14, S 123, s. 6-7.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, Hikâyeleri, Tiyatroları, Tenkidleri, Mektupları, Makaleleri, Röportajları, Hakkında Yazılanlar, Bibliyografya*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1993, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖKMAN, Muzaffer: *Hüseyin Rahmi Gürpınar - Açıklamalı Bibliyografya*: İstanbul 1966, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- GÖVSA, İbrahim Alâaddin: "Hüseyin Rahmi", *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*: 1943, s. 753-754.
- GÜLER, Cemal Nâdir: "Türk Mizah San'atı Bir Ustasını Kaybetti", *Amcabey*: 18 Mart 1944, C 3, S 68.
- GÜNGÖR, Selâhaddin: "Hüseyin Rahmi'nin Yarım Asırlık Dostu Kitabçı Hilmi Anlatıyor", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre Hayat", *Yücel*: Temmuz 1944, C XVII, Y 10, S 99.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre San'atkârın Cemiyet İçindeki Yeri ve Rolü", *Yücel*: Şubat 1941, C 12, S 72.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi: *Gazetecilikte Son Yazılarım 2*: İstanbul 2002, Özgür Yayınları.
- GÜVEMLİ, Zâhir: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Vakit*: 12 Mart 1944.
- GÜZELCE, İlgaç: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın Tipleri ve Kadın Eğitimi Unsuru*: İzmir 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- HARMANCI, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- HAYRİ, Alp: "Üstadın Ölümünden Evvelki Günlere ve Ölümü Gününe Ait Hâtralar", *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- HIZARCI, Suat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Sanatı, Eserleri*: İstanbul 1964, Varlık Yayınları.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Bey", *Kim*: 20 Ağustos 1964, no.: 318.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerini Oyunlaştırma Yarışması", *Dost*: Mayıs 1965, Yeni Dizi, C 16, S 7.

- HIZARCI, Suat: “Hüseyin Rahmi’den Seçmeler”, *Sosyal Adalet*: Ağustos 1964, no.: 19.
- İLDEŞ, Özgür: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919’a Kadar Olan Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım (1889-1919)*: Ankara 2009, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- İLERİ, Selim: “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286, s. 2-32; 2. baskı: Eylül 2008.
- İMSET, Hulüsi İsmet: “Hüseyin Rahmi”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- İNCİ, Handan: “Tip Yaratma Tekniği Olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Argo”, *Türk Kültüründe Argo*: Hollanda 2002, ed.: Emine GÜRSOY-NASKALİ, Gülden SAĞOL, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları, s. 213-222; 2. baskı: İstanbul 2016, KaKitap.
- İNCİ, Handan, “Türk Edebiyatı’nın Kedili Öyküleri”, *Kitap-lık*: Temmuz-Ağustos 2006, S 96.
- İNCİ, Handan: “Türk Romanının İlk Yüz Yılında Anlatım Tekniği ve Kurgu”, *Kitap-lık*: Ekim 2005, S 87.
- İNSEL, Avni: “Hüseyin Rahmi’ye Dâir”, *Servet-i Fünûn*: Ekim 1944, Y 53, C 94, S 24-25.
- KABAKLI, Ahmet: “Hüseyin Rahmi ve Halide Edip”, *Tercüman*: 15 Mart 1964.
- KABAKLI, Ahmet: *Türk Edebiyatı*: 1974, Türk Edebiyatı Yayınları, C III, 3. baskı, s. 312-324.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Aslı Tipler”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: İstanbul 1976, Dergâh Yayınları, s. 458-475.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi’nin Üslûbu ve Hayat Görüşü”, *Edebiyatımızın İçinden*: 2004, Dergâh Yayınları, s. 90-96.
- KAPLAN, Mehmet: *Edebiyatımızın İçinden*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Hikâye Tahlilleri*: 1997, 6. baskı, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1976, Dergâh Yayınları.

- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: İnci Enginün ve Birol Emil, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1995, Dergâh Yayınları, 3. baskı.
- KAPLAN, Mehmet; İnci ENGİNÜN; Birol EMİL, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II 1865-1876*: 1993, Marmara Üniversitesi Yayınları, 2. baskı.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal: *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 3: Cumhuriyet Edebiyatı*: 1985, İnkılap Kitabevi Yayınları, s. 95-156.
- KARATAY, Namdar Rahmi: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Yaşayan Tarafı", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- KARAY, Refik Halid: "Dünki İstanbul Hayatının En Büyük Tarihçisi: Hüseyin Rahmi", *Tan*: 9 Nisan 1944.
- KAYGANA, Mehmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1919-1944 Yılları Arasında Yazdığı Romanlarında Yapı Tema ve Anlatım*: Ankara 2008, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- KERMAN, Zeynep: "Hüseyin Rahmi ve Halid Ziya'da Mürebbiye Meselesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: 1986, C 24-35, s. 299-304.
- KERMAN, Zeynep: "Şık Romanı", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*: İzmir 1983, s. 58-73.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- [KORKMAZ] Zeynep DENGİ, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Fikir Cephesi", *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.
- KOŞAR, Emel: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Batıl İnançlar*: 2008, Piya-Art Yayıncılık.
- KUTLU, Şemsettin: *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*: 1970, Türkiye Yayınevi.
- KUTLU, Şemsettin: *Servet-i Fünun Edebiyatı*: 1988, Toker Yayınları.
- Kıyruklu Yıldız Altında Bir Ev*: 2000, Adalar Vakfı Yayınları.
- LEKESİZ, Ömer: *Yeni Türk Edebiyatı'nda Öykü*: 1997, Kaknüs Yayınları.

- LEVEND, Âgâh Sırrı: “Ölümünün 25. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Haziran 1969, C 20, S 213.
- LEVEND, Agâh Sırrı, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1964, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi I*: 1973, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 54-55.
- MECDİ, Tevfik: *Cadı Mes'elesine Dâir — Recm*: Dersaadet 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- MİYASOĞLU, Mustafa: *Roman Düşüncesi ve Türk Romanı*: 1998, Ötügen Neşriyat, s. 112-117.
- MORAN, Berna: “Alafranga Züppeden Alafranga Haine”, *Birikim*: Mayıs 1977, C 5, S 27, s. 7-17.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’da Sosyalizm ve Haydutluk”, *Birikim*: Haziran 1975, C 1, S 4, s. 5-9.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yüksek Felsefesi, Şipsevdi”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*: 1991, C I, s. 87-116.
- MORAN, Berna: “Türk Romanında Fantastiğin Serüveni”, *Hürriyet Gösteri*: Mayıs 1992, S 138, s. 7-12.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 1997, İletişim Yayınları, 6. baskı.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 2007, İletişim Yayınları.
- MORKAYA, Burhan Cahit: “Hüseyin Rahmi Türk Romancılığında Mekteb Kurmuş Bir Üstaddı”, *Son Posta*: 11 Mart 1944.
- MUTLUAY, Rauf: “Konuları ve Kişileriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Papirüs*: 1969, S 33.
- MUTLUAY, Rauf: “Öyküleriyle Hüseyin Rahmi”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286; 2. baskı: Eylül 2008.
- MUTLUAY, Rauf: *Bende Yaşayanlar*: 1977, İş Bankası Yayınları.
- NACİ, Fethi: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.

- NACİ, Fethi: *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*: 1981, Gerçek Yayınları.
- NACİ, Fikret: "Celal Nuri Beyefendi'ye", *Edebiyat-ı Umûmiye*: 5 Teşrin-i Evvel 1335 (1919), Mecmua no.: 85.
- NACİ, Fikret: "Hüseyin Rahmi Bey ve Roman", *Yeni Fikir*: 15 Eylül 1926, no.: 16.
- NACİ, Fikret: "Hüseyin Rahmi Bey'in Âsârı", *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NACİ, Fikret: "Tutuşmuş Gönüller", *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NİHAT, Mustafa: *Türkçe'de Roman, Hakkında Bir Deneme*: 1936, Remzi Kitabevi.
- NÜZHET, Sadri: *(Cadı) Münasebetiyle (Feth-i Meyyit'e) İsyân*: 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- OKAY, Orhan: *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*: 2005, Dergâh Yayınları.
- OKSAL, Sedat: "Roman San'atı ve Hüseyin Rahmi", *Tanin*: 10 Nisan 1944.
- OKTAY, Ahmet: *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı (1923-1950)*: Ankara 1993, s. 755-776.
- OSMAN NİHAD: "Hüseyin Rahmi'nin Arkasından", *Ankara Postası*: 27 Mart 1944.
- OSMAN SABAHADDİN: "Günü Geçen Bir Dâvâ", *Yarım Ay*: 15 Mart 1943, no.: 169.
- OZANSOY, Halid Fahri: "Hüseyin Rahmi'yi Düşünürken", *Son Posta*: 18 Mart 1944.
- OZANSOY, Halid Fahri: "Ölümünün 25. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tercüman*: 13 Mart 1969, no.: 2659.
- OZANSOY, Halit Fahri: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Ait Enteresan Hatıralarım", *Tercüman*: 20 Mayıs 1964.
- ÖNERTOY, Olcay: "Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romancılığı", *Türk Dili*: Ağustos 1964, no.: 155, s. 842-847.

- ÖNERTOY, Olcay: “Oyun Yazarı Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türkoloji Dergisi*: 1977, C 7, S 1, s. 55-71.
- ÖRİK, Nahid Sırrı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Ulus*: 25 Mart 1944.
- ÖZBALCI, Mustafa: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Bazı Romanlarında Ferdi ve Sosyal Tenkit”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*: Samsun 1991, S 6.
- ÖZCAN, Celâl: “Ölümünün 32. Yılında Hüseyin Rahmi”, *Varlık*: 1977, Y 43, S 833, s.13.
- ÖZERDİM, Sâmi Nabi: “Doğumunun Yüzüncü Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Ekim 1964, no.: 157.
- ÖZMEN, Kemal: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Fransız Kişiler”, *FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi*: Ankara 1979, no.: 3, s. 150-166.
- ÖZÖN, Mustafa Nihad: “Hüseyin Rahmi Bibliyografyası”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Seçilmiş Parçalar ve Eserleri Hakkında Mütalaalar*, Hilmi Kitabevi, 1945.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1941, Maarif Matbaası.
- ÖZTÜRK, Halil Nimetullah: “Hüseyin Rahmi Mütefekkir”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- ÖZYALÇINER, Adnan: “Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Güldiken*: 2000, Güz, S 22, s. 10.
- PARLA, Jale: *Babalar ve Oğullar - Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*: 1993, İletişim Yayınları, 2. baskı.
- POLAT, Nazım H.: “Hüseyin Rahmi’nin ‘Cadı’ Romanı Hakkında Münakaşalar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*: Aralık 1982.
- SAFA, Peyami: “Türk Romanının Büyük Kaybı: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tasvir-i Efkâr*: 11 Mart 1944.

- SAĞLAM, Nuri: “Ben Deli miyim? Romanında Ahlaka Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekçesiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yargılanması”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 2005, no.: XXXII, s. 1-20.
- [SAYMAN], Mecdi Sadrettin: “Büyük Romancımız Hüseyin Rahmi Bey’de İki Saat”, *Yeni Kitap*: Temmuz 1928, S 3.
- SERASLAN, Halim: *Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri*: Konya 2000, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- SERVER, İskit: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Aylık Ansiklopedi*: 1943, S 49, C V, s. 1408-1410.
- SEVENGİL, Ahmet Refik: *Hüseyin Rahmi Gürpınar; Hayatı, Hatıraları, Eserleri Hakkında Mütalaalar*: 1945, Hilmi Kitabevi.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey - Hayatı ve Eserleri”, *Dârülbekâyi Mecmuası*: 1932, no.: 35.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey ve Kahramanları”, *Yedigün*: 23 Mayıs 1934, no.: 63.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*: 1944, Hilmi Kitabevi.
- SEVİNÇLİ, Efdal: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği*: 1990, Arba Yayınları.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Edebî Yeniliğimiz II*: 1932, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Tanzîmattan Beri I, Edebiyat Tarihi*: 1944, Remzi Kitabevi, s. 226-232.
- SEYDA, Mehmet: “Doğumunun 11. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Forum*: Ankara 1964, S 15, s. 16-17.
- SINAR, Alev: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Âdet ve Gelenekler”, *Türkiye Günlüğü*: 2000, S 63, s. 88-100.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1974, 3. baskı, Varlık Yayınları.

- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959 II (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar (1911-1922))*: Ankara 1978, Varlık Yayınları.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I (Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar 1859-1910)*: 1977, Varlık Yayınevi.
- SU, Hüseyin: *Öykümüzün Hikâyesi*: Ankara 2000, Hece Yayınları.
- SUPHİ RIZA: "Hüseyin Rahmi", *Bilgi Âlemi*: 1 Kânun-ı Evvel 1931.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi'ye Jübile", *Kurun*: 13 Mayıs 1937.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi", *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, no.: 10.
- SÜNER, Necip: "Hüseyin Rahmi İçin", *Yeni Adam*: 4 Mayıs 1944, no.: 488.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları*: Erzurum 1995, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık, Tesadüf, Şıpsevdi, Metres Adlı Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*: Erzurum 1987, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TALU, Ercüment Ekrem: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni Sabah*: 10 Mart 1944.
- TANER, Haldun: "Ölümünün 7. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni İstanbul*: 11 Mart 1951.
- TANJU, Sadun: "Hüseyin Rahmi Bey ve Biz", *Ulus*: 17 Ağustos 1964.
- TANJU, Sadun: "Kızgınlığı Müthişti", *Ulus*: 20 Ağustos 1964.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Romana ve Romancıya Dâir Notlar", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Yeni Türkiye*: 1959, Nebioğlu Basımevi, s. 343-374.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Edebiyat Üzerine Makaleler*: 1995, haz.: Zeynep KERMAN, 7. baskı, Dergâh Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1942, Bürhaneddin Matbaası.
- TANRIKULU, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1974, Toker Yayınları.

- TANSEL, Fevziye Abdullah: "Gürpınar, Hüseyin Rahmi", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, C 18, s. 223-228.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: "Hüseyin Rahmi'nin Halkçılığı", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*: 1 Ekim 1972, C 1, S 4, s. 36-46.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: *Gürpınar, Hüseyin Rahmi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *İslâm Ansiklopedisi*: 1997, Millî Eğitim Bakanlığı, C 5/1, s. 655-663.
- TANYOL, Cahit: "Hüseyin Rahmi'nin Kahramanları", *Değirmen*: Nisan 1944, S 12, s. 153-154.
- TATARLI, İbrahim; Rıza MOLLOF: *Hüseyin Rahmi'den Fakir Baykurt'a Marksist Açıdan Türk Romanı*: 1969, Habora Kitabevi.
- [TEPEDELENLİOĞLU], Nizameddin Nazif: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- THEODOR, Menzel: "Hüseyin Rahmi", *The Encyclopaedia of Islam*: 1927, C 2, S 367.
- TİLKİ, Bahriye: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Çocuk*: İstanbul 1990, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TİMUR, Taner: *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*: 1991, Afa Yayınları, s. 46-49.
- TOKER, Şevket: "Şıpsevdi Romanı", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1983, S 2, s. 148-172.
- TOKER, Şevket: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Alafranga Tipler*: İzmir 1990, Ege Üniversitesi Basımevi.
- TOPLU İĞNE [Hamdullah Suphi TANRIÖVER]: "Vur Abalıya", *Davul*: 1 Nisan 1325 (1909), no.: 20.
- Türk Dili - Roman Özel Sayısı*: Ankara 1964, S 154, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Ankara 1975, S 286, Türk Dil Kurumu Yayınları; 2. baskı: 2008.

- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tan*: 21 Mayıs 1943.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kalemin Matemi", *Tan*: 10 Mart 1944.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kaybettiğimiz Büyük Romancı Hüseyin Rahmi'nin Şahsiyeti ve Eserleri", *Tan*: 12 Mart 1944.
- VÂ-NÛ: "Hüseyin Rahmi", *Akşam*: 10 Mart 1944.
- YALÇIN, Alemdar: *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Devri Türk Romanı*: Ankara 2002, Akçağ Yayınları.
- YARDIMCI, İlhami: "Hüseyin Rahmi'nin Hususiyetleri: Hemşiresinin Kızı Safder Hanım Anlatıyor", *Çınaraltı*: 18 Mart 1944, no.: 130.
- YARDIMCI, İlhami: "Rahmetli Büyük Üstad Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Çınaraltı*: Eylül 1944, no.: 130.
- YAVUZ, Hilmi: *Roman Kavramı ve Türk Romanı*: 1977, Bilgi Yayınevi.
- YAZAR, Mehmet Behçet: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yedigün*: 4 Ağustos 1941, no.: 439.
- YAZGIÇ, Dr. Kâmil: "Hüseyin Rahmi", *Vakit*: 13 Mart 1944.
- YESARİ, Mamut: "Büyük Kaybımız", *İleri*: 18 Mart 1944.
- YEŞİLYURT, Evrim: *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*: Ankara 2002, Yeryüzü Yayınevi.
- YILMAZ, Durali: "Cadı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*: 1977, Dergâh Yayınları, C 2, s. 2-3.
- YILMAZ, Durali: *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*: Ankara 1997, Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, Durali: *Romanımız ve İnsanımız*: 1976, Nakışlar Yayınevi.
- YÜCEBAŞ, Hilmi: *Bütün Cepheleriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1964, İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- YÜCEL, Hasan Âli: *Edebiyat Tarihimizden I*: Ankara 1957, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- YÜZÜNCÜ, Esat Feyzi: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

ZEKÂ, Semih: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah*: 2004, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ZÜMRÜTKAL, Şerif Şenol: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*: İstanbul 2012, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Hakk'a Sığındık* romanında bir dönem dünyayı kasıp kavuran ve yoksulları kırıp geçiren İspanyol nezlesini konu edinmiştir. Yoksul insanların kırıldığı bu salgın sırasında, servetlerine servet katan Sultan Abdülhamit devri zenginlerini ve üfürükçülerden medet uman halkı bir polis sorgusu suretinde anlatmıştır. Romanın alt başlığı *İşitilmedik Bir Vaka*'dır.

Roman, 16 Şubat 1330 tarihinde, Heybeliada'da tamamlanmış, ilk olarak Osmanlı Türkçesiyle 1330 yılında, Kitaphane-i Hilmi (Bab-ı Âli Caddesi) tarafından Orhaniye Matbaasında yayımlanmıştır. Eserin Latin harflerine aktarılmış ve sadeleştirilmiş 2. baskısı 1950 yılında Hilmi Kitabevi tarafından yapılmıştır; bu baskının sonuna "Kocasını Boşayan Hürmüz Hanım" adlı hikâye de eklenmiştir. Bunu Atlas Kitabevinin 1968 baskısı ve kapağı Münif Fehim tarafından çizilmiş 1973 baskısı izlemiştir. Bu baskılar Hilal Matbaacılıktan çıkmıştır.

1981 yılında Atlas Kitabevi *Nimetşinas, Hakk'a Sığındık, Meyhanede Kadınlar* adıyla eseri tekrar yayınlamıştır. Eserin son baskısı 2016 yılında Özgür Yayınları tarafından yapılmıştır. Elinizdeki yayın, romanın ilk baskısına uygun şekilde sadeleştirilmeden hazırlanmıştır.

Duygu Turp Kaya

HAKK'A SIĞINDIK İŞİTİLMEDİK BİR VAKA

1

İstanbul'da Hoşkadem taraflarında İspanyol nezlesi, yangın gibi haneden haneye savletle¹ aile efradından üç dört cana kıymadıkça sönmüyordu. Hastalık zuhur eden evler ile imkân derecesinde ihtilattan² sakınılması hususunda etibbanın³ vesayası⁴, gazetelerin ihtaratı⁵ bitesir kalıyor. Bu nasayihin⁶ zıddına hareketten mütevellit elim vakalar birbirini vely⁷ ediyor, kimsede eser-i intibah⁸ görülüyor, cahil kafalar hep bildiğine gidiyordu.

Hangi evde maraz zuhur ederse orada düğün varmış gibi bütün komşu kadınlar hemen ziyarete, iyadete⁹, kendi tabirlerince hatır sormaya koşuyorlar ve "A! Dostluk bugünde belli olur." nakaratıyla hastanın hizmetinde bulunuyorlar, bardağından içiyorlar, artığını yiyorlar, koynuna girecek gibi yatağına sokuluyorlar.

¹ savlet: atılım, hamle

² ihtilat: karşılıklı görüşme

³ etibba: doktorlar

⁴ vesaya: öğütler, tavsiyeler

⁵ ihtarat: uyarılar

⁶ nasayih: nasihatler

⁷ vely: ardı sıra gelme

⁸ eser-i intibah: uyanış belirtisi

⁹ iyadet: hastayı ziyaret edip hatırını sorma

— Aman böyle yapmayınız, tehlikelidir, diyecek kadar basiretkâr¹⁰ olanlara:

— Hanım, Allah sekizde bıraktığını beşte almaz. Kırk yıl kıran olmuş, eceli gelen ölmüş. Zavalıcılık evinde oturup durur iken hastalık ona nereden geldi? Hastalık, sağlık Allah'tan... Rabb'im in takdiri ne ise o olur. Hekimler ne biliyormuş? Kelin medarı olsa kendi başına olur. Onlar ölmeyecek mi? Bu sene İspanyol'dan az hekim mi öldü? Ecele çare olmaz. O cahillere uyup da öyle söylemeyiniz. Rabb'im in gücüne gider... Ona şirk koşmuş gibi olur, diyorlardı. Seksen hekimin vesayasını bir kocakârının bu tandırname¹¹ sözleri bihüküm bırakıyordu.

Hacı Ferhat Efendi, Hoşkadem Mahallesi'nde konak yavrusu güzel bir hanenin sahibidir. Yaşı altmışı geçmiş, yaşlandıkça hayata muhabbeti artmıştı. Hastalıktan korkar, efrad-ı ailesinin¹² sıhhatleri üzerine de titrerdi. İspanyol nezlesinin mahalleye böyle şiddetle savleti efendinin merakını arttırdı. Uykularını kaçırdı. Allah'a imanı pek kavi¹³ olmakla beraber tedbirde kusur etmemeye uğraşıyordu. Hanesinde tekayyüdat-ı sıhhiyyeye¹⁴ ihtimamı ziyadeleştirdi. Misafir kabul etmiyor ve evdekileri hiçbir yere ziyarete göndermiyordu. Bu kararını şiddetli bir emir suretinde hane halkına bildirdi. Fakat büyük, küçük hanımlardan damat beylerden aşçısına, işçisine varıncaya kadar sekeneşi on beşi geçen bir ev kalabalığına hep birden söz anlatması, her birini kendi havasına gitmekten menetmesi kabil mi? Efendiden gizli yine herkes bildiğini okuyordu.

Hacı Ferhat Efendi'nin hastalığa karşı böyle şiddetli tedbir ittihaz¹⁵ etmesi mahallede tandırname allamelerinden birkaç kocakârının gayretlerine dokundu. Çenelerini açtı. Diyorlardı ki:

— Zavallı Efendi, Hacı olmuş ama daha tam bir itikat sahibi olamamış. Rabb'ime zıt gidilir mi? Takdir bozulur mu? Onun irade-

¹⁰ basiretkâr: basiretli, önceden

¹¹ tandırname: kocakârı uydurması söz

¹² efrad-ı aile: aile fertleri

¹³ kavi: güçlü

¹⁴ tekayyüdat-ı sıhhiyye: sağlığa dikkat etme

¹⁵ ittihaz etmek: kabul etmek, "öyle" diye bakmak

sine karşı gelinir mi? (Parmaklarını tükürükleyip duvara yazı yazar gibi yaparak) İşte buraya yazdım, görürsünüz. Muhsine Nine söyleydi, dersiniz. Rabb'ime mütevekkil olmayıp da böyle itikatsızlık ettiği için bu mahallede en çok cenaze Hacı Ferhat Efendi'nin hanesinden çıkacaktır.

Biçare Ferhat Efendi, tandırname mahkemesinin istinaf¹⁶ kabul etmez böyle dehşetli bir hükmüne uğradı. Zaten Hacı Ferhat Efendi ailesi mahallede iyi bir göz ile görülmüyor, pek ağır dedikodulara hedef oluyor, küçüğü büyüğü lisan-ı tenkit ve teşniini¹⁷ bu eve uzatıyordu. Bu muahazeler¹⁸ bazı mertebe haklıydı. Lakin fakir komşuların, kocakarıların ellerini havaya kaldırıp da:

— İlahi, o Hacı Ferhat denen herifin boyu devrilsin. Onu dört kollu ile hacılar götürsün. Kızlarının, damatlarının, torunlarının başları yerlerde sayılsın, beddualarıyla tan¹⁹ ve telinleri²⁰ bazen hadd-i insaf ve insaniyeti geçiyordu. Bu nefret ve husumetin sebebi bugünün müzmin dertlerinden biriydi. “Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar.” darb-ı meselinin²¹ hükmü aşıkâr oluyordu.

Hacı Ferhat Efendi, devr-i Hamidi'nin bal tutup da parmak yalayanlarından. Her devirde hâkim bir kuvvet vardır. Ona tabiiyet²², hikmet-i zamane sayılır. Vatanperverlik ve hamiyetini bu felsefeye uydurarak küplerini doldurmayı bilenler, bu memlekette müreffehen yaşarlar, bu hikmet-i idarenin zıddına gidenler dedikodular içinde boğularak asırlar, kesilirler, sürülürler, sürünürler...

Bugünkü Beyoğlu iradlarının²³ bir kısm-ı mühimmi Sultan Hamit lütufdidelerinin taht-ı tasarruflarındadır. Meşrutiyet fırtınasını geçirdikten sonra kedersizce mallarının sahibi kaldılar. Hele bu it-

¹⁶ istinaf: hükmü beğenmeyip bozma

¹⁷ lisan-ı tenkit ve teşni: eleştiri ve ayıplama dili

¹⁸ muahaze: sorgulama

¹⁹ tan: kınama, ayıplama

²⁰ telin: lanet okuma

²¹ darb-ı mesel: atasözü

²² tabiiyet: uyma, tabi olma

²³ irad: kazanç

tihat kaparozcularının veleh²⁴ ve nefretten insana gaseyan getirecek yağmakerliklerinden²⁵ sonra, devr-i sultani soyguncuları insaf ve salahta âdeta birer velayet payesine erdiler ve iade-i şeref ve insaniyyet ettiler. İster ise kıyamet kopsun. Şimdi sigaralarını yaktılar. Köşe penceresine geçtiler. Hâl mesut, istikbal memun²⁶, bu hengâmeyi seyrederek keyif çatıyorlar.

Onları bugün affettik, Unuttuk. Lakin tarih sayfalarına, beşeriyet-i atıyyeye²⁷ gözyaşları döktürtecek, ateşten, kandan, irinden, melanetten²⁸ satırlar naksettiren, bugün içinde kavrulduğumuz yangının kundakçılarından birtakımları da daha büyük servetlerin verdiği refah ve gurur ile pencerelerinden bu haşr u neşri²⁹ seyrediyorlar. Aç halk birbirini didiklerken onlar tok, endişe-i ferdadan³⁰ azade, rahat ve huzur içinde lehlerine yeni bir inkılap için fitne düşünüyorlar...

Öyleleri var ki İstanbul'un en çukur, en havasız, en karanlık mahallelerinden, en adi evlerinden Taksim'in, Şişli'nin en âlâ, en mualla, en muhteşem kâşanelerine³¹ fırladılar...

Zavallı gazeteci, sen bunlardan birinin Bahriye tayinatından³² her ay aldığı beş yüz çift ekmeği ne yaptığını düşünüyorsun... Bu kadar ekmeğe ne miktar katık lazım geleceğini hesaplasana... Belki yemiyor, satıyordu. O hâlde bu harp zamanının kepekli kuru ekmeğini irtikap eden bir doymak bilmez hasebül-vazife³³ elinden geçen bilyonlarla sarı liralara cazibeleri önünde çevirmeyeceği entrika mı tasavvur olunur? Beş yüz ekmeğe razı olalım efendi. Afiyetle yesinler... Ah, sen hakikati bilsen vücudundaki kan tahammü-

²⁴ veleh: şaşkınlık, hayret

²⁵ yağmakerlik: çapulcu, yağmacı

²⁶ memun: emin, korkusuz

²⁷ beşeriyet-i atıyye: gelecekteki insanlık

²⁸ melanet: lanete sebep olan

²⁹ haşr u neşr: toplanıp dağılma

³⁰ endişe-i ferda: yarın endişesi, gelecek kaygısı

³¹ kâşane: büyük, süslü ev

³² tayinat: erzak, yiyecekler

³³ hasebül-vazife: görev sebebiyle

lünden fazla fayrap³⁴ edilmiş bir makine gibi damarlarını patlatır... Biz canımızı aç kurtlara, peynir tulumlarını kedilere emanet etmiş-tik, şimdi neye çırpınıyoruz bilmem!..

Evet, Hacı Ferhat Efendi, yağmur yağar iken küpünü doldurmuştu. Servet serveti cezbeder. Talih yardım etti. Zorbaların içinde kulaç attıkları yağma deryasından hanesine bir nehir akmaya başladı. İki kızı vardı, ikisini de birer zabite verdi. Damatlarından biri levazıma yerleşti. Öteki bilmem hangi komisyonda mühim bir mevki tuttu. Levazımdaki damadı kıymet ve kadir ve ehemmiyetçe Reis İsmail Hakkı Paşa'nın yalnız iki gözü değil, bir çift eli ve tek bacağına mütemmimi³⁵, müttekası³⁶, bastonu idi. Onun levazım umurundaki reviyeti³⁷, kârşinaslığı³⁸ ve himmetiyle tek bacak Reis artık topallamıyor, sekmiyor, aksamıyordu. Paşadan himmet, damattan gayret öyle bir ticarete koyuldular ki milyonlar önlerinde taklak atıyordu. En büyük tüccarlar, Kamhiler filanlar yanlarında âciz birer gölge gibi kaldılar.

İkinci damat elinde Tekâlif-i Harbiyye³⁹ kamçısıyla bir ticaret evinden, bir depodan içeri girdi mi hokkabazların tılsımlı değnekleri gibi bunun ucunu nereye uzatsa önünde yüzlerle, fiçı fiçı yağlar, teneke teneke gazlar, çuval çuval şekerler, kazevilerle⁴⁰ pirinçler, balya balya yünler, pamuklar, kumaşlar işaret ettiği tarafa akıp gidiyordu. Bu eşya meyanında bazen levazım-ı askeriyyeye⁴¹ bir vech-i lüzumu tasavvur olunamayan ponjeler⁴², süreler, güpürler, dantellalar, yelpazeler, ajurlu⁴³ ipek çoraplar, kolonyalar, lavantalar vesaire vardı. Bu zabıt, bir kâğıdın üzerine iki üç rakam çiziktirince piyasa-

³⁴ fayrap etme: ateşi harlama

³⁵ mütemmim: tamamlayan

³⁶ mütteka: dayanmaya yarayan şey

³⁷ reviyet: bir işin her yönünü düşünme

³⁸ kârşinaslık: iş bilirlilik

³⁹ Tekâlif-i Harbiyye: Türk ordusunun maddi eksiklerini gidermek amacıyla alınan kararlar

⁴⁰ kazevi: içine pirinç konan kap

⁴¹ levazım-ı askeriyye: askerî malzeme

⁴² ponje: bir tür ipekli kumaş

⁴³ ajurlu: gözenekli, dantelli

daki eşyanın tekmilini kaldırabilmek kudret ve harikasını haizdi⁴⁴. Nasıl olup da İstanbul menkul⁴⁵ ve gayrimenkul bütün emvaliyle onların tasarruflarına geçmedi ve biz bütün sekene Peçenekli esirleri olarak kalmadık? Şaşılır.

2

Hacı Ferhat Efendi'nin Hacı İshak Efendi namında, bahçe duvarları muttasıl bir komşusu vardır. Servet ve refahta bu iki aile omuz öpüşürler. Hafız İshak, hem mebus hem iaşe⁴⁶ heyetinin rüknüdür⁴⁷. Oğlunu, kardeşini, yeğenlerini bazı haşeratın, meyveler üzerine kendi kendilerine canlanıp semirmeleri için yumurta bırakmaları kabilinden, su başlarına, yiyinti noktalarına, yağma mahallerine yerleştirmişti. Bunlarda doymak bilmez bir açlık vardı. Kâinatın bütün gıda hissesini kendi midelerine çevirmek kabil olsa biperva buna cüret edecekler ve âlemin açlıktan öldüğünü nasibin kendi lehlerine lütfettiği bir hadise gibi temaşadan belki mahzuz⁴⁸ olacaklardı.

İttihat ve Terakki ifadesinin inkâr olunamaz bir gayreti, bir kadirşinaslığı⁴⁹, hazeleperverliği⁵⁰, efendiliği vardır. Çevirdiği tezvirat⁵¹ dolabının koluna yapışanları korur, gözetir, çapullara gark ve bazen tövbe yoksulu olmak derecesinde ihya eder. Hiçbir idare, bendelerini, gözdelerini taltifte⁵² bu mertebe-i iğnaya⁵³ varamamıştır. İşte bu sebeptir ki mensupları onun uğruna kul, kurban olurlar. Hatta bugün cemiyet çürüyüp dağıldıktan sonra, onun kurmuş olduğu menfaat ağının kördüğümüleri içinde kalmış olanlar ne tarafa dönmek isteseler bütün bütün rabitalarını kırmak mümkün olmaz.

⁴⁴ haiz: bir niteliği taşıyan

⁴⁵ menkul: taşınabilen mal

⁴⁶ iaşe: geçinme

⁴⁷ rükn: temel, esas

⁴⁸ mahzuz: memnun, hoşlanmış

⁴⁹ kadirşinaslık: değerbilirlilik

⁵⁰ hazeleperverlik: yüzsüzlüğü sevme durumu

⁵¹ tezvirat: yalan dolan şeyler

⁵² taltif: ödüllendirme

⁵³ mertebe-i igna: zenginleşme mertebesi

O büyük velinimetlerine söz söylemezler. Çünkü damarlarında do-laşan kanları kuvvetini, hayatını oradan almıştır. Her biri bir suretle onun ebedî minnetarı ve şükürgüzarıdır⁵⁴. O sayede ne tulumbacılar efendi, bey, paşa, nazır, mebus oldular. Ne hiçler adam sırasına geçtiler. Ne kanlı katiller cezadan muafiyet imtiyazıyla serefracı⁵⁵ oldular. Masumları ezmek, yükseltmek, kabahatsizlere ceza etmek, kabahatlıleri mükâfatlandırmak cemiyetin baş düsturuydu. Hasan Sabbah'ın haşişi gibi onun maneviyetinde mahiyetleri değıştiren bir iksir vardı. Bedhah⁵⁶ bir manyetizmacı gibi gözleri, vicdanları, basiretleri bağlardı. En insaniyetperver, namuskâr, afif⁵⁷ adamları ahlak uçurumlarına sürüklerdi ve nasıl ki sürükledi. İttihatçıların hepsi insaniyetten binasip, vicdansız kimseler değıldir. Buna şüphe yok. Fakat nasıl oldu da bu erbab-ı fazl ve irfan bila-itiraz ve la-muhakeme⁵⁸ dört beş katilin peşlerine takılarak izlerinden gitmek günah-ı kebarini⁵⁹ işlediler, bu kanlı yolun varacağı neticeyi göremediler?

Duvar duvara bitişik bu iki komşudan başka hemen bütün mahalle kitleğın insafsız, devasız, çaresiz elemiyle yanıyor, kavruluyordu. Bu iki müreffeh, kibar aile reislerinin isimlerini tezyin eden Hacılık, Hafızlık unvanları bir müddet birer paratoner gibi kendilerini dediden kodudan, düşnamdan⁶⁰, kem nazardan muhafaza etti. Biri Ravza-yı Nebi'ye yüz sürmüş mübarek bir hacı, diğeri Kitabullah'ı zihnine nakşetmiş muhterem bir hafız-ı kelam⁶¹. Bunlardan hak ve insaniyete mugayir⁶² ne zille sadir⁶³ olabilir? Evet, efendiler bir müddet takdisi vacip bu iki unvanın temin ettiğı hürmetle yaşadılar, kötü dillerin kendilerine kadar uzanabilmesinden masun kaldılar. Lakin gitgide mahallede açlık arttı. Herkes zar zor kendi

⁵⁴ şükürgüzar: iyilik bilen, teşekkür eden

⁵⁵ serefracı: benzerlerinden üstü, başı dik

⁵⁶ bedhah: kötülük isteyen

⁵⁷ afif: namuslu, temiz

⁵⁸ bila-itiraz ve la-muhakeme: itirazsız ve muhakeme ederek

⁵⁹ günah-ı kebar: büyük günah

⁶⁰ düşnam: sövme

⁶¹ hafız-ı kelam: Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilen kişi

⁶² mugayir: aykırı

⁶³ sadir: şaşan, hayret eden

yağıyla kavrulabilir iken şimdi kimsenin ne yağı kaldı ne suyu ne sebili... Çazırtı başladı. Tencerisini, sahanını, halısını, mangalını satanlar sattı. Şimdi nöbet iç çamaşırlarına, dona, gömleğe kadar geldi. Zaruretle bunalan bazı aileler hasta evlatlarını, analarını, babalarını, kardeşlerini açlığın, ölümün aman vermez pençelerinden kurtarmak için her gün en lüzumlu eşyadan birini götürüp haraç mezat satıyorlar ve ancak o günün gıdasını pek nakis olarak tedarik edebiliyorlardı. Okkası elliye çıkan sütün yevmiye yüz dirhemciği temin olunamamak yüzünden ne yavrular, ne hastalar ölüyordu.

Mahalle böyle bir maişet⁶⁴ cehenneminde yanar iken Hafız İshak Efendi'nin evine bilmem neredeki mandirasından güğüm güğüm halis sütler, teneke teneke kaymaklar, kâse kâse yoğurtlar geliyordu. Piyasadan çekilen şekerler, unlar, yağlar sanki saklambaç oynar gibi bu iki haneye gelip gizleniyorlardı. Her tarafta yok olan şeyler adi zamanlara nispet kabul etmez bir mebzuliyetle⁶⁵ bu evlere doluyordu. Herkesin gırtlaklarını dağlayan, dillerini kuru-tan "yok" lafzı bu aileler için bimana idi. Odunlar, kömürler manda arabalarıyla taşınıyor, o koca koca meşe kütükleri yarmakla bitip tükenmiyordu. Kıtlığın her tarafı birer iskelet gibi kurutup bitirdiği bu hengâmede bütün bu şeyler hangi hazine-i gaybeden tedarik olunuyordu? İki konağın bütün odalarına kurulu soba bacaları daima tüter, fırıldaklar gırl gırl döner, âlem sancısını geçirmek için bir tuğla parçası ısıtacak ve hastasına bir çorba pişirecek kadar ateş bulamaz iken bu Hacı ve Hafız Efendilerin konakları kanunlarda mutbahlarından⁶⁶ tavan aralarına kadar ılık bir mayıs havasıyla meşbu bulunurdu.

Hacı Ferhat Efendi'nin kapısına her ay başında bir araba dolu-su erzak gelirdi. Arabadan haneye nakil esnasında şeker çuvallarından sokaklara dökülen kırıntıları, tenekelerden sızan yağları, ufak sandıklardan saçılan kuru üzüm ve incirleri, sepetlerden düşen yağ meyveleri kapışmak için mahallenin çocukları aç hayvan yavrularını gibi çamurlara bulanırlar. Arabanın altına, tekerleklerin arasına

⁶⁴ maişet: yaşama, ömür

⁶⁵ mebzuliyet: ucuzluk, bolluk

⁶⁶ mutbah: mutfak

girerlerdi. Arabanın yanındaki neferlerin bazen hiddetli taraflarına tesadüf ederse boş mideli bu sefalet yavrularına iri çizmeleriyle tekme atarlar, o zavallılıklar dayaktan evvel ağızlarındaki nimeti yemeye uğraşarak o çamurlu bir yudum leziz şeyi o acı tekmeye katık ederler ve bir lokmacık daha kapabilmek için sesleri çıkmaz. Yalnız zayıf ve soluk yanaklarından akan yaşları görünürdü.

Bu kadar erzakı ne yapıyorlar? Nerelerine yiyorlar? İşte bütün mahalle açlarına merak olan budur. Gelen gidenleri eksik değildir. Sıkça sıkça ziyafetler verilir. Haremler selamlıklar, hanımlar beylerle dolar. Bu Hacı'nın, Hafız'ın konaklarına hasırlılarla rakılar, kasalarla biralar taşınır. Yerler, içerler, söylerler, çağırırlar, anlatırlar. Çalgı çengi, kıyamet kopar.

Onların eğlenceleri böyle ziyafet zamanlarına münhasır değildir. Bu iki mesut hanede daima düğün var gibidir. Piyano, ud, def, şarkı sesleri hiç kesilmez. İki ev de musiki meşkhanesine⁶⁷ benzer. Komşularda hasta ve hatta cenaze olduğunu nazar-ı insafa almazlar. Dünya yıkılsa onlar zevkleriyle meşguldür. Bunların evlerine gidenler, kapılarının önlerinden geçenler harp, kıtlık, hastalık felaketlerini unuturlar. Kendilerini bolluk, güllük, güneşlik, ferahabad⁶⁸, neşefeza bir memlekette sanırlar. Mahrumiyetler, ölümler, matemler içinde kıvranan mahalle halkını bizar eden yalnız bu çalma çağırma, bu dernek, bu ahenk değildir. Bu kibarların mutfaklarından etrafa, sokaklara taşan nefis yemek kokuları o zavallıların daima burunlarını sızlatır. Ağızlarını sulandırır, gözlerini yaşartır. Enfes yağlarda kızartılmış hindiler, börekler, baklavalar, helvalardan tüten kokulu dumanın o açların iştihalarına verdiği işkence tarif olunamaz... Koklarlar, koklarlar, yutkunurlar. Yutkunurlar, yutkunurlar, koklarlar.

Açlıktan sıkletlerinin hemen yarısını kaybetmiş, birtakımları insan şeklinden çıkmış bu sefaletzedeler samanlı, kepekli kerpiç gibi bir dilim ekmeği bulabilmek için saatlerce itile kakıla fırın

⁶⁷ meşkhane: eğlence yeri

⁶⁸ ferahabad: ferahlık dolu

önlerinde beklerler, bazı günler tehi-dest⁶⁹ dönmek tehlikesine de uğrarlar iken bu Hacı'nın, Hafız'ın evlerindeki bu daimî düğün bolluğu, neşesi, eğlencesi nedir? Hürriyet, müsavat, uhuvvet diye herkesin ağzına birer parmak bal çaldılar. Meşrutiyet lafzıyla böyle eğlenmek için mi? Bizde taayyüşün⁷⁰ kaide-i esamesi⁷¹: Evvela çatmak, sonra çalmaktır. Mutlakiyette de budur, meşrutiyette de... Çatılacak makama çatamayan, sıraya girip de çalamayan aç kalır. Daima kanunun fevkinde ya bir hükûmet ya bir cemiyet peyda olur. Subaşlarını zorbalar alır. Onlara eyvallah diyerek boyun eğer. Kanunu, insaniyeti, insafi, vicdanı çiğneyerek gittikleri yoldan gider isen yaşarsın. Aksi hâlde irab-ı maişetten⁷² mahallin olmaz.

3

Bu mühim hususu, mahalle ahalisinden her biri kendi zihniyetine, varışına, anlayışına nazaran muhakeme ediyor ve birbiriy-le dertleşiyorlardı. Cumba cumbaya, yan yana komşu olan Nakiye Hanım'la Raife Hanım, iki kocakarı pencereden pencereye bazen şöyle halleşirlerdi. Nakiye Hanım etrafı kedi gibi koklaya koklaya:

— Hu komşucuğum, orada mısın?

— Buradayım Nakiye kardeş, bizim ihtiyar kütük gibi yatıyor. Artık onu kaldırırsa kaldırırsa Allah kaldırır. Gelin hasta, oğlan hasta, iş başıma kaldı. Yorgunluktan belim kırıldı. Çamaşır yıkamaya uğraşıyorum. Kirlilerimiz dağ taş yığıldı. Su yok, odun yok, sabun yok... Bir eski fiçimiz vardı. Yağmur borusunun altına koydum, Allah ne rahmet verirse hem içeceğiz hem yemek pişireceğiz hem de onunla arınacağız, paklanacağız... Pek zor oldu kardeşçiğim, pek zor... Dün bir parça yağmur çizeledi, küllü su yaptım... Kirlileri bastırdım. İşte artık ne kadar temizlenirse... Uğraş, uğraş, ne hâlim kaldı ne canım... Şimdi mutfaktan şuraya cumbanın önüne çıktım. Belimi yastığa verdim. Biraz içim geçmiş.

⁶⁹ tehi-dest: eli boş

⁷⁰ taayyüş: yaşama, geçinme, maişet

⁷¹ kaide-i esame: adların kuralı

⁷² irab-ı maişet: hayatın hakikatleri

— Hacinın mutfağından gelen yemek kokusunu duymuyor musun?

Raife Hanım bir av köpeği ihtimamıyla gözlerini süze süze havayı koklamaya uğraşarak:

— Bir iki gündür nezleden burnum tıkanmış ama. (Kokuyu içine çekerek) Ay duydum... duydum... A misk gibi şey kokuyor... A dur bakayım... Şey revani... Revani... Kaç sene oldu bilmem. Mübareği tatmadım. Yalnız ağzımızda adı kaldı... Çok şükür işte şimdi de kokusunu duydum...

— A, bilemedin kardeş... Sütlü irmik helvası yapıyorlar... Meyanesi ha geliyorum... ha geldim diyor...

Bir ev aşırı komşudan bir ses daha gelir... Raife Hanım sorar:

— Kim o?

— Tatar'ın Ema...

— Ne diyor?

— İkiniz de bilemediniz. Ne revani ne helva... Bademli, fıstıklı Şam baklavası... diyor.

Raife Hanım bağırarak:

— Ema, ilahi karı yetişme... Fıstıklı, bademli diye bir de balandırıyor ki imrenmeden insana, küçük dilini yutturacak... Gebe olsam çocuğum düşerdi, emzikli bulunsam sütüm kesilirdi. O kadar içim çekti... Acaba ölmeden bana baklava yemek kısmet olacak mı? Hiç ummuyorum... Muharebe bitecek de... Şeker, yağ, un ucuzlayacak da... Param olacak da baklava yiyeceğim... Ölme eşeğim ölme, yoncalar bitecek... Vay talihsiz, kısmetsiz Raife...

— Bahçekapısı'nda Şamlı'da âlâsı varmış...

— Varmış ama kim bilir okkası bin beş yüze midir? Nedir? Evi mi satsam alamam...

Tatar'ın Ema bağıra bağıra yine bir şeyler söyler... Raife Hanım sorar:

— Ne diyor? Ne diyor?

Nakiye Hanım oradan aldığı buraya nakil ile:

— Ona bir incir tatlısı sağlık vereyim de pişirsin... diyor.

— Ateş nerede? İnciri bulsam çiğ çiğ yerim. Şimdi erenlerden biri karşıma çıkıp da “Dile benden ne dilersin?” dese... Evvela baklava... Sonra baklava... Yine baklava... Ah canım baklava dedim... Esmâ'ya sorsana o karının soyunda kurt mu var, köpek mi? Baklavanın fıstığını, bademini kokudan nasıl anlamış?

Nakiye Hanım sorar ve cevabı nakleder:

— Esmâ'nın kardeşinin oğlu İsmail bir kovacık su istemek için Hacı'nın konağına gitmiş. Tulumba mutfağın yanında... Su çekerken görmüş. Aşçıbaşı içeride baklavanın harcını döşüyormuş... Göz hakkı kalmasın diye oğlana akşamdan kalma iki tane yassı kadayıfı vermişler; o da bir buçuğunu yemiş, yarımını teyzesine getirmiş... Kadayıfların o kadar yumurtası, tatlısı bolmuş ki ağzına layık, lezzeti damaklarında kalmış...

— Bizim ihtiyar, yassı kadayıfını hep rüyalarında görüyor, kadayıfın üzerine beyitler düzüyor... Ne para eder kardeş, kadayıf demekle insanın ağzı tatlılanır mı? Ben de kovayı alayım da bir gün oradan su istemeye gideyim... Bakalım kismetle ne tatlısı çıkar? İçime dert olacak, herife ölmeden iki lokmacık tatlı yedirebilsem... Hanım çeşmelerin suları kesildi; kuyularınki çekildi. Allah onlara her şeyi bol vermiş... Konağa su nereden geliyor?

— A, ilahi kardeş... Kuyunun başına bir makine koydular... Harıl harıl işliyor. Yedi kat yerin dibinden su çekiyormuş...

— Bu para insana neler yaptırmaz?

— Dün küçük hanımlar seyre gittiler, gördün mü? Beyoğlu'nda, tiyatro varmış...

— Gördüm, gördüm... Sokağa bir sürü köpek gelmiş gibi dışarıda har har har har... Bir gürültü oldu. Cumbaya koştum... Bir de bakayım ki konağın kapısı önüne otolobil⁷³ gelmiş. İçeriden bakayım kim çıkacak diye bekledim. Beklerim beklerim, kimse çıkmaz; beklerim beklerim, kimse çıkmaz. Kuruyan erik ağacının kökünü söktük de hastalara biraz bulgur çorbası pişiriyordum. Çorba lapa

⁷³ otolobil: Metnin bazı kısımlarında “otomobil” kelimesi bu şekilde yazılmıştır.

olmasın diye bir ocağa koşarım, bir cumbaya koşarım. Bilmem Bulgurlu'ya gelin mi gidiyorlar, bu ne bitmez tükenmez süs, nizam... Nihayet çıktılar. Hacı'nın kızları Nermin, Narin... Hafız'ın gelini Sadiye, üçü beraber... Hanım ne kılık ne kıyafet. Kokana desem, bunların yanında kokana da bir şey mi acaba? Bunlar tiyatro seyrine mi gidiyorlar? Yoksa orada oynamaya mı? Yüzlerine basmışlar düzgünü, vermişler allığı... Çekmişler sürmeyi... Bu soğukta göğüsler açık... Kollar açık... Üşümez mi bu karılar?

— A, nereden üşüyecekler... Otonun içi sıcak... Gittikleri tiyatro da mükemmel sobalı... Soğuk senin benim için... Onların kıştan haberleri var mı?

— Çarşafı böyle kelebek gibi bir renkte, anlatamam ki... Suratlar, saçlar bütün dışarıda... Nermin'le Narin bu mahallede doğdular. Bilmez miyim... Saçları siyahtır. Ama şimdi bir gör... Lüle lüle, böyle kanarya sarısı... Bu para yok mu, Arap'ı beyaz ediyor alimallah... Öyy estağfurullah... Ne günlere kaldık... Ayaklarında Şam nalınlarından yüksek, ikişer karış ökçe... İlla o çorapların inceliği... İlla o çorapların inceliği... Hanım adına pancurlu çorap mı diyorlar ne diyorlar? Böyle olduğu gibi tenleri görünüyor... Başlarımıza taş yağmadığına teşekkür edelim. Bu kepekli ekmeği bulduğumuza ne mutlu... Ulu Tanrı'm sen bize acı... Sen bu azgınları ıslah et ya Rabb'im! Hikmetine akıl ermez, iradene karışılmaz. Ben şu hâlsiz yatan ihtiyara bir lokmacık tatlı bulamam; arkamıza giyeceğimiz, akşama yiyeceğimiz kalmadı. Ah Mevla'm, yedi mahallenin rızkını toplayıp da bu Hacı ile Hafız'ın konaklarına doldurursun; hikmetinden sual olmaz ama ah biz ne çekiyoruz. Ay dur, lakırdımı şaşıryorum. Bu üç genç karı... Hepsi böyle birer yapma bebek gibi bir süsle, bir eda ile bir sıraya otolobilin içine kuruldular. Arabacı yan tarafına el attı, bir şeyler yaptı; iki bacağının arasını karıştırdı. Birdenbire bir şey fart fart fart etti! Otomobil, o koca mefret ayı gibi homur homur, homurdadı. Sonra kışından beyaz bir duman çıktı. Haydi koydunsa bul... Kuş gibi uçup gittiler... Seyir bitti. Ben yine mutfağa ocağın başına koştum. Tencerenin kapağını açtım. Bir de ne göreyim? A dostlar! Odunun alevi ziyade gelmiş... Çorba, lapa değil pilav olmuş, siyah dibi tutmuş... Bu zahire

yoksuzluğunda uğradığım bu felaketin acısıyla Nermin'ine de, Narin'ine de, Sadiye'sine de, otobiline de lanetler ettim. Bak onları seyretmek bana kaç mal oldu... Artık bin defa dövün, para eder mi? Böyle başıma neler gelir de yine bir türlü akıllanmam ki, ne kafa!..

4

Bir sabah Hafız İshak Efendi telaşla Hacı Ferhat Efendi'nin konağına geldi. Hane sahibi entariyle, boy kürküyle selamlığa çıktı. İki komşu pek sevişirlerdi. Birbirine sarıldılar, omuz öpüştiler, koklaştılar. Hafızda bet beniz uçmuş, el ayak titriyordu. Bu teessürün sebebini anlamak için Hacı Efendi istiğrapla⁷⁴ kaşlarını çatarak sordu:

— Hayrola birader... Ne var?

— Bu mahallede bizi çığ çığ yiyecekler... Elimden geldiği kadar etrafa ne dağıtabilirim dağıtıyorum; siz de öylesiniz, bilirim. Lakin bu kadar aç, bir âciz Hafız'la Hacı'nın doyurabilmesi kabil mi? Ne yapsak bunları memnun etmek mümkün değil... Rezzak-ı âlem⁷⁵ bile bugünlerde tevzi-i maaşta⁷⁶ mühmil⁷⁷ davranıyor.

— Ah bu mahalle halkının hâlet-i ruhiyesi... Anlaşılmaz ki... Papuçlarımızı giyip konaklardan çıkmalı. Onlara “Buyurunuz efendim, safa-yı hatırla oturunuz.” demeli... Belki o zaman memnun olurlar...

— Emin olunuz, yine hoşnut kalmazlar...

— Biz yapalım bir iyilik de denize atalım, balık bilmezse Halik bilir.

— Bunlar irade-yi İlahi'ye de razı değildirler... Ne yapalım? İşte Allah bize vermiş. Onlara vermemiş... Takdir-i ezeli böyle... Dünyadaki insanların hepsi birden zengin veya fakir olamıyorlar.

⁷⁴ istiğrap: şaşırma, garip bulma

⁷⁵ rezzak-ı âlem: bütün varlıkların rızkını veren

⁷⁶ tevzi-i maaş: maaşları ayırma, herkesin payını ayırma

⁷⁷ mühmil: ihmal eden, boşlayan

Hafız İshak Efendi yan cebinden büyükçe bir zarf çıkardı. Raşedar⁷⁸ parmaklarıyla mazrufu almaya uğraşırken Ferhat Efendi yine sorar:

— Ne o? Tehditname mi gönderdiler?

— Tehditname ama bu şimdiye kadar görülmemiş, işitilmemiş bir tarzda...

Mazrufu⁷⁹ çıkarır. Komşu efendiye uzatır. Hacı Ferhat Efendi kalın camlı gözlüğünü takar. Atideki satırları kemal-i hayret ve biraz da tevahhuşla⁸⁰ cehren⁸¹ okumaya başlar:

“Badi-i terkim-i ihtarname-i mukaffa⁸² oldur ki:

Abdal Veli hazretlerinin himmetlerine her kim ki talip olur. İletten, marazdan kurtulur. Hele o İspanyol nezlesi, illetlerin en kepazesini... Kaçar, duramaz Hazret'in nefesinden, ne hastalar kurtardık zalim elinden.

Ey Hafız İshak! Gözlüğüni tak, bu satırlara iyi bak, Hazret-i Abdal Veli, himmetine layık gördü seni, dün gece birdenbire, malum oldu Cenab-ı Pir'e ki İspanyol marazı, işte geldi deyip sırası, sizin eve dalacak, çok canlara kıyacak, gelinin Sadiye, kerimesi Hadiye, mahdumun Enver, ölecekler birer birer, hiç durma birader, hemen üç yüz lira gönder. Budur yegâne çare, ölümlerden rehaya, can başına yüz lira, çok değerlidir bu para. Oğlun, torunun, gelinin, kurtulurlar himmetiyle Veli'nin, etmez isen ihtarımızı izan, yanar ağlarsın sonra her an... Rihletinden sonra bu üç canın, kapısını açsan da kasanın, nakd-i mevcudunu versen ah diye, hiç gelir mi gidenler geriye?

Hamiş-i mensur⁸³:

⁷⁸ raşedar: titreyen

⁷⁹ mazruf: zarfa konan

⁸⁰ tevahhuş: korku

⁸¹ cehren: alenen, açıkça

⁸² badi-i terkim-i ihtarname-i mukaffa: birbirini takip edilen ihtarnamelerin yazılış sebebi

⁸³ hamış-i mensur: düz yazının sonuna eklenen bölüm

Ailenizi vukuu mütekarrîp⁸⁴ felaketten kurtarmak için ihtarımıza acilen tevfiğ-i hareket lazımdır. Can başına talep edilen yüz lira ücret-i tahlisiyenin Abdal Veli hazretlerine katiyen taalluku yoktur. Kendilerine öyle münkeşif⁸⁵ olmuş ve ol miktar talep buyurulmuştur. Meblağ-ı matluba⁸⁶ vuku bulacak, emir ve işaret-i maneviyeye tevfiğ⁸⁷ şu zaruret-i umumiyeye hengâmesinde cidden müstahak-ı muavenet olan fukara-i sabirine tevzi edilecektir. Hanede hastalığın zuhurundan sonra vuku bulacak müracaatlar makbul ve mesmu⁸⁸ olamaz. İşbu beyanat-ı samimiyemizden şek ve şüpheye düşmek azim vebaldır. Hazer kılın⁸⁹. Çünkü vasıl-ı mertebe-i velayet⁹⁰ olmuş ol Hazret'in akçeye zerrece itibarı yoktur. Zira o, malik-i hazain-i ledündür.⁹¹

Akçenin suret-i irsal ve tevdii⁹²:

Hazret-i Abdal, Çınar semtinde bir viranede, harikten kalma bir hamam külhani derununda uzlet-güzindir⁹³. Bir ekmek lokması, bir zeytin tanesiyle kefaf-ı nefis⁹⁴ eder. Halk ile ülfete mail değildir ama tesirat-ı mucizekâranesi mücerrep olan maneviyetinden istimdat⁹⁵ için nezd-i alilerinde erbab-ı hacat eksik olmaz. Makam-ı şerifleri ziyaretgâh-i enamdır.

Meblağ-ı matluba yeşil bir kese derununa vazolunarak, tercihen sakallı, abdestli abit ve müsinnce⁹⁶ bir zatın vesatetiyle gönderilmelidir.

⁸⁴ mütekarrîp: yaklaşmakta olan

⁸⁵ münkeşif: keşfolunan, açığa çıkmış

⁸⁶ meblağ-ı matlub: istenen miktar

⁸⁷ tevfiğ: uygun olarak, uyararak

⁸⁸ mesmu: duyulan, duyulmuş

⁸⁹ hazer kılmak: sakınmak, kaçınmak

⁹⁰ vasıl-ı mertebe-i velayet: velilik mertebesine ulaşmış

⁹¹ malik-i hazain-i Ledün: Allah katında hazinelere malik olan

⁹² suret-i irsal ve tevdî: ulaştırılma ve verilme şekli

⁹³ uzlet-güzin: tenhada yaşayan, yalnızlık köşesine çekilen

⁹⁴ kefaf-ı nefis: nefse yetecek rızık

⁹⁵ istimdat: imdat isteme

⁹⁶ müsinnce: yaşlıca

Bu zat-ı takva-mutat⁹⁷, kablü's-seher⁹⁸ yola çıkıp Çınar sem-tindeki Virancami haziresine muttasıl viraneye bi'd-duhul sokaktan itibaren sayarak dördüncü ve beşinci servinin arasından şarka te-veccüh edince Hazret'in makamını görür. Bunun kapısı ufki yatı-rılmış geniş bir kuyunun karanlık ağzına benzer. Ve iki tarafındaki serviler bu makam-ı azizin muhafazasına memur; uzun ve siyah, mi-nare-cüsse iki nöbetçi vakarıyla durur.

Evinde kelpler ürür; baykuşlar öter; gaşy-aver kokular tüter; hayalat gezinir; ölüler dirilir. Kalbi ürküten, ruha mahafet veren esrar-ı kubur cilveger olur. Amma ki göğsü imanlı olan, adap gö-zeten hiçbir ziruha zarar etmezler. Hamil-i emanet ol zat-ı salih makamın heybet ve garabetinden⁹⁹ şaşırarak kendini kayıp ve sai-ka-i tecessüsle¹⁰⁰ etrafa nazar etmeksizin kemal-i huzu ve huşuyla fetha-yı muzlime-i makamdan¹⁰¹ girerek sağ taraf cidarına tutuna tutuna karanlıkta yedi adım ilerledikte Hazret'in makber-i dünyevi-sine erişir. Hazret-i Abdal zulmet ve sükûnet-i leyliyye içinde tespih ve tehli¹⁰² ile meşgul olur. Ekseriya diyar-ı baide evliya-yı kiram ile görüşür. Bazan cezbeye gelir. Fısk ve fücür-ı beşeri¹⁰³ rana görür. Acı acı ağlar. Bağırır durur. Baykuşları korkutur. Susturur. Velinin bu figanlarından zaire bir keder yoktur. Korkmamalı, metanetle durmalı... Yalnız kalbe şek ve fesat getirmemeli zira o zaman kö-pürür Veli...

Zair yedinci adımda meksinden¹⁰⁴ sonra cepheye müsadif cihe-te el uzatmalı. Duvarda yani Hazret'in firaş-ı mübarekleri yanında fersude bir zenbil asılıdır. El yordamıyla onu bulmalı, besmeleyle nukudu zenbile koymalı. Makama arka vermeksizin ihtiramla geri

⁹⁷ zat-ı takva-mutat: günahlardan uzak duran kişi

⁹⁸ kablü's-seher: seher vaktinden önce

⁹⁹ garabet: gariplik, tuhaflık

¹⁰⁰ saika-i tecessüs: gizlice bakmanın şiddeti

¹⁰¹ fetha-yı muzlime-i makam: karanlık makamın içerisi

¹⁰² tehli: "La ilahe illallah" sözünü tekrar etme

¹⁰³ fısk ve fücür-ı beşer: insanın günahları

¹⁰⁴ meks: durma, bekleme

geri yürümelidir. Mahallin esrarına vukuf için zinhar kibrit çakmak, şem'a veya fener yakmak memnudur. Vesayamızın zıddına hareket badi-i felakettir. Zair çarpılır:

Fethadan harice çıkılınca hemen doğru yürümeli, dönüp arkaya bakmaksızın artık yoluna gitmelidir.

Akçenin tesliminden bir gün sonra Hazret'in yed-i keramet-nisarlarıyla¹⁰⁵ muharrer ve mühr-i şifa-bahşlarıyla¹⁰⁶ memhur kâğıt-çıklar gönderilir...

İşbu varakparelerin suret-i istimleri:

— *Bu evrak-ı muharrere ve mahtumeden birer adedi ezan-ı Muhammedî zamanları yani günde beş vakit yakılarak mariz tütsülenecektir. Bu tütsülere üç gün devam ve itikat-ı tam, şifayı acil temin eder... Tütsüye devam sırasında arzu edilirse tabip celbi ve mualece ahzi yani müdavat-ı tıbbiye memnu değildir.*

Hazret-i Veli her nevi şüpheden beri buldukları cihetle Abdal müşarünileyh haklarında tecessüsat, tahkikat, tetkikat dai-yi ukubat-ı azime¹⁰⁷ olmakla beraber tütsülerin hüsn-i tesiratına¹⁰⁸ da mânidir.

Zayıçe-i¹⁰⁹ âlem

Tavaliü'l-müluk¹¹⁰ sahibi kavuğunun büyüklüğünü sözlerinin kerametine delil tutarak bu namla çıkardığı takvimde, düvel-i merkezî hükümdarlarının kılıçlarını biletti. Felekiyata atfen şaşaa ve zaferlerini ilanla yıldızlara bühtan eyledi. Ve o istihracatın¹¹¹ hep işkembe-i kübradan olduğu şimdi tebeyyün etti. "Küllü müneccimün küzzab"¹¹² kavli her satırında ayan oldu.

¹⁰⁵ yed-i keramet-nisar: keramet saçan el

¹⁰⁶ muharrer ve mühr-i şifa-bahş: şifa veren yazılar

¹⁰⁷ dai-yi ukubat-ı azime: büyük cezaların sebebi

¹⁰⁸ hüsn-i tesirat: etkilerinin güzelliği

¹⁰⁹ zayıçe: yıldızların, belli bir zamandaki yerlerini, durumlarını gösteren çizelge

¹¹⁰ tavali'ül-müluk: memleketten memlekete süregelen

¹¹¹ istihracat: ileride olacakları ortaya çıkarmalar

¹¹² Küllü müneccimün küzzab: Bütün müneccimler yalancıdır.

Hazret-i Veli o eyyamda bu şarlatanlıklara gülerdi. Çünkü esbab-ı hakika-i âlem¹¹³ kendilerine münkeşif ve münceliydi, Rus devletinin inkisam¹¹⁴ ve infisahından¹¹⁵ evvel Hazret-i Abdal istihracat-ı nücumiyede¹¹⁶ bulunarak şöyle buyurmuşlardı:

— *Maneviyet-i hakiranem meyane-i büructa seyran eder iken gördüm, titredim:*

Bir velvele-i felekiyye¹¹⁷ oldu. Hut¹¹⁸, Seratan'ı¹¹⁹ yutmak istedi. Sevir¹²⁰ böğürdü. Hamel¹²¹ beledi. Esed¹²² kükredi, Cevza¹²³ yani ikizler birbirinden ayrıldı. Mizan¹²⁴ muvazenesini kaybetti. Kavs'in¹²⁵ yayı layetenahiye fırladı. Sema inledi. Her şey birbirine girdi. Bu hengâmede Akrep yanından geçer iken Dübb-i Ekber'in¹²⁶ bacağını soktu. Büyük ayı küçüğünün üzerine saldırdı. Dübbeyn'in aralarındaki Dragon her ikisini de zapta uğraştı. Lakin maalesef bu azim zelzele-i felekiyyede Dübb-i Asgar'in¹²⁷ kuyruğu ucundaki Kutup Yıldızı'na müteveccih olan Mihver-i Arz¹²⁸ istikametini şaşırdı. Dünya sarsıldı. Bu hercümerç harp vukua geldi.

Abdal Veli hazretlerinin bu zayıfça-i arifanelerindeki zahiri manadan işaret-ı bâtinîyyelerine intikale kudret ister. Arifanı anlamaya irfan lazımdır:

¹¹³ esbab-ı hakika-i âlem: dünyadaki hakikatlerin sebebi

¹¹⁴ inkisam: parçalanma, bölünme

¹¹⁵ infisah: bozulma

¹¹⁶ istihracat-ı nücumiyeye: yıldızlarla ilgili tahminlerde bulunma

¹¹⁷ velvele-i felekiyye: gökyüzünün sarsılması

¹¹⁸ Hut: Balık

¹¹⁹ Seretan: Yengeç

¹²⁰ Sevir: Boğa

¹²¹ Hamel: Koç

¹²² Esed: Aslan

¹²³ Cevza: İkizler

¹²⁴ Mizan: Terazi

¹²⁵ Kavs: Yay

¹²⁶ Dübb-i Ekber: Büyükayı

¹²⁷ Dübb-i Asgar: Küçükayı

¹²⁸ mihver-i arz: arızın kuzey ve güney kutupları arasında uzanıp merkezden geçtiği farz olunan hat

Buruc-ı Akrep'in Dübb-i Ekber'i yani Benat-ı Naş-ı Kübra¹²⁹ yıldız kümesini sokması ledünniyat-ı ahvalden bazılarını izhara bir remizdir. Kemal hazreti teferrüsten¹³⁰ uzak olanlar semada hakikaten zehirli bir akreple koskoca bir ayı bulunduğu itikad-ı amiyane-sine kapılırlar ki gülünç cehildir.

ARZU EDENLERE ZAYİÇE İRSALİ

Her kim ki ebeveyninin adlarıyla kendi isim ve mahlasını tasarih ve doğduğu sene, ay, gün, saati tayinle zatı hakkında tahriren bir zayıçe talebinde bulunursa üç gün zarfında arzu edilen adrese talihname gönderilir.

Hediyesi beş Osmanlı altınıdır. Adresimiz:

Küçükhamam Çınarı'nda Viran Cami kurbunda Harabe-nişin Abdal Veli hazretleri.

Başka tarafta şubemiz ve şerikimiz yoktur.”

5

Hacı Ferhat Efendi kıraatini bitirince iki ihtiyar, Abdal Veli hazretleri hakkında ne düşünmek lazım geleceğini tayin fikriyle birbirine bakıştılar. Cüzi mülahazadan sonra Hacı Efendi maslahatın bir ehemmiyeti olmadığını imaen¹³¹ tebessümle:

— İlk satırları okuyunca keyfiyet bana da pek garip göründü. Âdeta tevahhuş¹³² geldi ama nihayete erdikten sonra işin merak edilecek bir şey olmadığını anladım. Bu bir nevi şarlatanca dolandırıcılık... Herifin biri, Hazret-i Abdal'ın velayetiyle sizi korkutarak beş on liranızı kapacak... Mesele bundan ibaret... Fakat bu pek enayice bir dolandırıcılık... Efendim maişet-i umumiyyede müzayaka¹³³ çok arttı, kimse varidat-ı hazırasıyla geçinmiyor. Herkes bir

¹²⁹ Benat-ı Naş-ı Kübra: Büyükayı ve Küçükayı takım yıldızları içinde yer alan yedişer yıldızdan meydana gelmiş küme

¹³⁰ teferrüs: idrak etme

¹³¹ imaen: ima ederek

¹³² tevahhuş: korkma

¹³³ müzayaka: darlık, parasızlık

yol tutturdu. Hırsızlığın, dolandırıcılığın, hilekârlığın envayı günden güne çoğalıyor... Rabb'im hepimizi sıyanet buyursun... An-karib¹³⁴ bu afeti memleketimizin üzerinden refeylesin...

Hafız İshak Efendi teessüründen bakiye bir ses titrekliliğiyle:

— Savfetimizden istifade umarak bize karşı böyle eblehane bir oyun oynamaya kalkan habis, sözüm ona Abdal Veli'nin kendisi midir? Yoksa o nama Karagöz oynayan diğer bir melun mudur?

— Kim bilir efendim? Bu Abdal Veli şahıs-ı muhayyel¹³⁵ midir? Hakikaten mevcut mudur? Bu rolü oynayan kendisi midir? Aharı mıdır? Bu cihetleri keşif müşkül...

— Beni en ziyade agzeb¹³⁶ eden şey mahdumum Enver, torunum Hadiye, gelinim Sadiye'nin üzerlerine yorulan hastalık ve ölüm keyfiyetidir. İsimlerini de ne güzel tahkik etmiş... Bu üç canın üzerine benim tiril tiril titrediğimi de biliyor ki benden üç yüz lirayı koparabilmek için en zayıf damarıma basmış...

— Tuhaf şey; eczacılar, doktorlar, icat-gerleri¹³⁷ olan bazı edviye¹³⁸ hakkında uzun uzadıya tarifeler, şatafatlı ilanlar tertip ve tabettirirler. Onların hapları, tozları, suları, macunları gibi Hazret-i Abdal'ın hezeyan-namesinde de tütsülerin suret-i istimali¹³⁹, paranın mesele-i irsali, adres tayini ve hatta aynen onların -taklidinden hazer oluna- ihtarları kabîlinden başka tarafta şube ve şerikleri bulunmadığının kaydı gülünecek şeyler değil mi?

— Birader o kadar sinirlendim ki öfkemden ne yapacağımızı bilemiyorum. Tahkikat icrası için bu zayıçeli, tarifeli hezeyan-namayı götürüp polis komiserliğine teslim edeyim mi?

¹³⁴ an-karib: çok zaman geçmeden

¹³⁵ şahıs-ı muhayyel: zihinde tasarlanmış, kurgulanmış kişi

¹³⁶ agzeb: pek gazaplı, öfkeli

¹³⁷ icad-ger: icat edilmiş

¹³⁸ edviye: ilaçlar

¹³⁹ suret-i istimal: nasıl kullanılacağı

— Adam, vazgeçiniz... Nenize lazım... Zorla başınıza iş çıkarırsınız; sonra zabıta uzun uzadıya tahkikata, tetkikata kalkışır; sizi yorar; bunu yapan işte bir hezeyandır etmiş; sesinizi çıkarmazsınız gelir geçer. Zorla paranızı alacak değil a... Bencesi böyle...

— Ya bu habaset¹⁴⁰ tekrar ederse?

— Ne yapılacağını o zaman düşünürüz...

6

Abdal Veli'nin kerametten ziyade hudakârlığa¹⁴¹ benzeyen bu garip ihtarnamesi üzerinden yirmi dört saat geçmeden Hafız İshak Efendi'nin torunu dört yaşındaki Hadiye, sokakta dadısı Şehnaz'ın kucağında birdenbire hastalanır. Çocuk ateşler içinde eve getirilir, o akşam nöbet artar, humma yükselir. Yavrucak fırınlar gibi tutuşur, amanın ne oldu? Tabip, ilaç, tedavi derken biçare masum, pırr, cennet bağına uçar. Feryat... figan... Kıyamet kopar. Konak bir matemzara döner. Herkes bu acı ile sine döverken arkasından aynı araz ile çocuğun validesi Sadiye hastalanır. Sürü ile tabip celbolunur. Doktorların beşi gelir, dördü gider. Hastalığın teşhisi yine o adı batası İspanyol nezlesi... O kadar tedavi fayda vermez. Hasta ağırlaşıyor ağırlaştı demeye kalmaz, kızcağızını takiben biçare genç kadın da gider. Hane halkı şaşırır. Matem artar. “Amanın ne oluyoruz? Neye uğradık?” sualleriyle efrad-ı aile¹⁴² çırpırırken ailenin yegâne oğlu, göz bebeği Enver Bey hummaya tutulur. Maraz, o maraz. Seyir, o seyir... “Onların arkasından bu da mı?” istifham-ı müthişle konak sekeneşi birbirine bakışırken bu suale ölüm “evet” cevab-ı mahsufunu verir. Enver'i de alır, çarçabuk zevcesiyle kızcağızının yanına götürür. Evlere şenlik sekiz on günün içinde bir haneden üç cenaze... Arkaya kalan ana baba bu ebedî hasretin ateşiyle ölümü hayata tercih ederek Azrail'e hemen kendi ruhlarını da kabzetmesi istirhamında bulunurlar. Fakat bu temennileri kabul olunmaz. İspanyol nezlesi, ailenin üç nihalini budadıktan sonra konaktan tahripkâr ayağını çeker ama hanenin kafesleri iner. Kapıları

¹⁴⁰ habaset: kötülük

¹⁴¹ hudakârlık: düzenbazlık

¹⁴² efrad-ı aile: aile fertleri

kapanır. Neşesi söner. Çalgı, türkü, ahenk seslerine bedel şimdi ahlar, figanlar, ağlamalar, hıçkırıklar duyulur. Ziyafetler, eğlenceler kesilir. Yemek vakitlerinde sofralar kurulsa da kimse rağbet etmez olur. İştihaları olanlar da olmayanlara uymak için yemekten içmekten, söylemekten, gülmekten müctenip¹⁴³ görünürler. Hasılı ailenin düzeni esasından bozulur...

Bu matemden mahalleli içten içe teşeffi¹⁴⁴ eder. Kocakarılar kıs kıs güler:

— Ah Rabb'im, büyüsun... Pek büyüsun... Nelere kadir değilsin... Fakir fukaradan mahallede bu kadar insan öldü. Ölüm de yalnız fukaraya, yoksullara mahsus bir ceza değil ya... Onlardan da birkaç kişi gitsin de, acı ne imiş bakalım anlasınlar... Bizim evlerimizde çoluk çocuk ekmeksiz, kandilsiz, hastalarımız, ilaçsız, mangalsız, gıdasız yatarken onların konaklarında yeme içme gırla gidiyor, çalma çağırma, gülme eğlenmeden durulmuyordu, kabîlinden müntekimane¹⁴⁵ muahazeler ile oh çekiyorlar ve bazı munsifler de:

— Ölümle öç alınmaz. Bugün ona ise yarın sanadır, diyorlardı.

Uğradığı bu pek şedit acıdan mahallelinin teşeffi aradığını hisseden Hafız İshak Efendi'nin teessürü artıyor, o şom ağızları kapatmak için sadakalar dağıtıyor, merhumların ruhlarını şad etmek maksad-ı dindaranesiyle fukaraperverliğe her gün daha ziyade germî vermeye uğraşıyordu.

Bu üç zıya-ı mulim¹⁴⁶ o kadar çabuk birbirini takip etti, matemle doldurduğu konağın içini ve bahusus İshak Efendi'nin zihnini öyle karıştırdı, daladı, yaktı ki bedbaht adam neye uğradığını anlayamadı. Felaketzede kalbinde pederlik, büyükpederlik, kayınpederlik yani çayır çayır üç türlü babalık muhabbeti, ateşi yanıyordu. Bu cehennem acısı, aklını, izanını, mülahaza, muhakeme ve hafızasını mahvetmiş gibiydi. Bu müthiş hâl, menhus bir rüya mıydı? Evden son tabutun çıktığı o pek acı günün üzerinden yine öyle elim birkaç

¹⁴³ müctenip: sakınan

¹⁴⁴ teşeffi etmek: öç alarak rahatlama

¹⁴⁵ müntekimane: öç alırcasına, cezalandırır şekilde

¹⁴⁶ zıya-ı mulim: acı kayıp

gün geçti. Gami azalmıyor, artıyordu. Dünya gussasından kurtulmak için kalbini Hakk'a tevcih ve bütün vaktini ibadete hasretmek ister. Bir gün, odasında köşe yastığının üzerinde "Delail-i Hayrat"ı ararken birkaç gazetede ve diğer evrak arasında gözlerine irice bir zarf ilişir. Ne olduğunu anlamak için elini uzatır. Zarfı evirir çevirirken bunun Abdal Veli hazretlerinin ihtarnamesi olduğunu anlayınca derhâl gözleri büyür, vücuduna bir raşe yayılır. Nasıl olup da bunu o güne kadar büsbütün unutmuş olduğuna taaccüp eder. Bu basiret bağlılığına mütehayyir olur kalır. Abdal'ın işaretini tahattura uğraşır, bir daha okumak için kâğıdı açar. Okur. Okudukça o satırların manaları nazarında derinleşir. Bir daha okur. Hazret, ihtarnamesinde her hakikati açıktan açığa söylemiş. Kafasını yumruklayarak kendi kendine:

— Behey ahmak İshak, bu ettiğin gafletle kıyamete kadar yan! Bu satırları ilk okuyuşunda gavamızına ereydin, şimdi göz bebeğin o üç canı kaybetmezdin. Üç yüz liraya kıyamadın. Hazret'in maneviyetinden şüphe ettin. Onu polise verecektin. Bu azim küfür ve hatanın yoluna üç kurban verdin. Günahı sen işledin, cezasını yavruların çekti... telehhüfleriyle¹⁴⁷ dövünür, ağlar, taassubu kabarıyor, itikatsızlığına pek büyük nedametle tövbeler eder... Lakin ne fayda. Ahirete giden gelir mi?

Kafiyeli ihtarnamenin şu
Etmez isen ihtarımızı izan
Yanar ağlarsın sonra her an
Rihletinden sonra bu üç canın
Kapısını açsan da kasanın
Nakd-i mevcudunu¹⁴⁸ versen ah diye
Hiç gelir mi gidenler geriye?

son mısralarını ateşli gözyaşlarıyla tekrar eder.

Ve "Gelinin Sadiye, kerimesi Hadiye, mahdumun Enver, ölecekler birer birer." satırlarını sakalından aşağı akan sel ile katıla

¹⁴⁷ telehhüf: ah çekme, hüzünlenme

¹⁴⁸ nakd-i mevcud: mevcut olan tüm para

katıla ezberler. Hazret-i Veli'nin kerametine şimdi bütün ruhuyla iman getirir. Artık bir yerde ârâm edemez. Zarfı hürmetle koynuna kor. Kalbinin ateşlerini dökmek, uzun uzun dertleşmek için komşusu Hacı Ferhat Efendi'nin konağına koşar. Yine iki ihtiyar birbirine sarılır, öpüşürler, koklaşırlar. Hafız İshak Efendi, Abdal Veli hazretleri hakkında gösterdiği hürmetsizlik ve itikatsızlığın cezasına uğradığını pek müellim bir nedametle tafsile başlar. Muhatabını da derin bir dalgınlık alır. Ve nihayet ağır mülâhazalar içinde cevap verir:

— Polise müracaat edecektiniz. Bu hareketinize mâni oldum. Ne kadar isabet etmişim.

Hafız, azim bir şükranla Hoca'nın ellerine sarılır, şapur şapur öperek, içini çeke çeke koklayarak:

— Berhudar olunuz komşum. Beni ne büyük bir vebalden kurtarmışsınız...

Hafız, koynundan, sine-i ihtiramından zarfı çıkarır. Mukaddesattan bir şey açar gibi mazrufu masanın üzerine kor. İkisi de kemal-i ihtimamla gözlüklerini takarlar. Bir veliden mersul¹⁴⁹, bu muzlim, bu esrar-amiz kâğıdın huzurunda el pençe divan durur gibi birer tavr-ı huşu ve taabbüd alırlar. Her cümle, her kelime ve hatta her harfin eşkâl ve meani-i zahireleri haricinde bâtını, kudsi, lahutî¹⁵⁰, gayr-i beşerî manalar arayarak okumaya başlarlar.

İhtarname-i hazret, talik kırması bir hat ve söz başları, nazar-ı dikkati calip cümleler, kelimeler kırmızı Frenk mürekkebiyle yazılmıştı. Fakat iki ihtiyarın o satırlar hakkındaki imanları o kadar yükselmişti ki bazı yerleri kabarmış bu adi mürekkebi lal olarak kabul ettiler.

Hatta dikkat edilse talika yabancı bir kalemin cebrî bir sahtekârlığıyla yazılmış olduğunu anlamakta güçlük çekilmezdi. Fakat artık onlar Hazret aleyhindeki bu yolda şüpheleri günah-ı kebairden müthiş birer küfür sayıyorlardı.

¹⁴⁹ mersul: gönderilen

¹⁵⁰ lahuti: ruhani âlemlerle alakalı

Aşk ile, şevk ile, vecd ile bu dindarane meşguliyete o kadar daldılar ki elinde iri bir zarf ile odaya giren uşağın mevcudiyetinden bir müddet haberleri olamadı. Nihayet Ferhat Efendi başını çevirdi. Hizmetkârını görerek dalgın dalgın:

— Ne var Ahmet? dedi. Uşak elindeki iri zarfı uzatarak:

— Efendim, bunu şimdi postacı getirdi, cevabını verdi.

İhtiyarın gözleri bu yeni zarfa dikildi. Ani bir elektrik cereyanına tutulmuşlar gibi ikisini de birer soğuk titreme aldı. Çünkü Ahmet'in uzattığı zarf kendi önlerindeki aynı idi. Hazret'ten yine bir ihtar vardı.

7

Abdal'ın velayetine iman ettiler. Emirlerine hürmetle boyun eğdiler. Lakin Hazret'in yine nasıl dehşetli ihtaratına muhatap olacaklarını kestiremedikleri için titriyorlardı.

Hacı Ferhat Efendi, uzatılan zarfı lerzan eliyle aldı. Uşağı savdı. Hemen okudu. Zarfın üzeri kendisine hitaptı. Gittikçe derecesi artan birer havf ve teessürle mazrufu çıkardılar.

İhtarname-i mukaffa hemen eskinin aynı, yalnız şu yolda:

Evinizde mahkûmlar var ölmeye

Dil varmıyor aşikâre söylemeye

gibi bazı mısralar tebdil ve ilave edilmiş. İki vehham¹⁵¹ ihtiyarın, korkudan her kelimesinde bâtını manalar aramaya koyuldukları ihtarnamenin, daha doğrusu bu veliyane tehditnamenin zahîrî ve kati meali hûlasaten¹⁵² şu idi:

Malum adrese beş yüzer lira göndermezseniz, kerimelerinizden Narin ile Nermin'in ve daha aileniz efradından diğerlerinin pek yakında İspanyol nezlesinden vefatlarına la-şek¹⁵³ muntazır olunuz.

Hacı Ferhad'ın gecelik takkesi başından fırlayarak:

— Bu defa ücret yükselmiş!

¹⁵¹ vehham: fazla şüphe eden

¹⁵² hûlasaten: kısaca

¹⁵³ la-şek: şüphesiz, elbette

Hafız İshak, teselli ve teşci için komşusunun arkasını sıvayıp yüzünü okşayarak:

— Aman birader, istiksar¹⁵⁴ ve tereddüt etmeyiniz. Hazret’in şakası yok... Beş yüz lira kerimelerinizin hayatlarından kıymettar mıdır?

— Fakat ne için bu defa fidye-i necat¹⁵⁵ fırladı?

— Hazret, bir hayatı yüz liraya kurtarıyor. Demek devlethane-de ölüme mahkûm beş kişi var. Hesap açık ve sade!..

— Acaba bu beş mahkûmdan biri de ben miyim?

— Zannederim. Çünkü bu defa Cenab-ı Abdal, “*Dil varmıyor aşikâre söylemeye*” mısraıyla ifşa-yı hakikatte¹⁵⁶ büyük bir nezaket gösteriyor. Sizi alenen korkutmak istemiyor. Bu arifane ihamdan teyakkuz etmelisiniz.

— Size Hazret’in makam-ı gaibinden böyle bir ihtarname geldiği zaman çok hiddetlenmişsiniz. Hatta bu baptaki son kararımızın ne olduğunu, henüz unutacak kadar zaman geçmedi.

— Zihnim çok karışık. Unuttum. Neye karar vermiştik?

— Benim sizi polise müracaattan menetmeme mukabil siz bana “Ya bu habaset tekerrür ederse” buyurmuşsunuz. Bendeniz de size “Tekerrür ederse ne yapılacağını o zaman düşünürüz.” demiştim.

Hafız, Hacı’nın ellerine sarılarak büyük bir istiaze¹⁵⁷ tavrıyla:

— Aman birader aman... “Habaset” tabirini istimal hürmetsizliğinde bulunmayınız...

Hacı ettiği büyük kusurun nedametiyle titreyerek:

— Haşa sümme haşa. Ben bu tabiri Hazret’e atfen söylemedim... Evvelce aramızda geçen bir muhavereyi hasbellüzum tekrar etmek istedim de...

¹⁵⁴ istiksar etmek: çok görmek, çoğumsamak

¹⁵⁵ fidye-i necat: kurtulma parası

¹⁵⁶ ifşa-yı hakikat: gerçeği açıklama

¹⁵⁷ istiaze: “Euzü besmele” okuyarak Allah’a sığınma

— Saniyen Hazret'in “makam-ı gaibi” diyorsunuz. Bu da bir hatadır. Çünkü Cenab-ı Abdal bize makamını tayin etti. Adres verdi.

— Bu sözden muradım Hazret'in maneviyeti idi...

Hafız büyük bir telaşla:

— Aman Hacı'm... Aman kardeşim... Sözlerinize dikkat ediniz. Felaketlerin en müthişine uğratmak için sizi ıdlal¹⁵⁸ ve iğvaya¹⁵⁹ şeytan -aleyhillane- musallat oldu zannederim. Hazret-i Veli ihtarnamelerinde, beyanat-ı samimiyyeleri aleyhinde maazallah şek ve şüpheyi düşmekten hazer-i emr ve tembih buyuruyorlar...

Hacı, dervişane, iki elini göğsüne, iman tahtası üzerine koyarak:

— Amenna ve saddakna¹⁶⁰; velayetlerinden, samimiyetlerinden hiç şüphem kalmadı. Hazret, tehdidini ikaa kadir olduğunu kemal-i sürat ve dehşetle ispat etti. Buna en kâfirler bile imanda tereddüt etmezler...

— “Tehdit” sözünü kullanmak da sizin için mucib-i ukubet olabilir... İhtar deyiniz, ihbar-ı arifane deyiniz...

— Aman Hafız'ım, benim zihnim şimdi seninkinden ziyade karıştı. Sen bir felakete uğradın. Fakat geçıştirdin. Ben uğramak üzereyim, iki kızımın hayatı tehlikede... Benimki de caba... Ölüm defterinde beş can mukayyet... Üçü malum... İki kim? Ailemden daha kimlere kıyılacak? Beynimi dehşet sardı. Ne akıl kaldı ne fikir... Bu şaşkınlıkla ettiğim, edeceğim hezeyanları Hazret-i Abdal af buyursunlar. Velayetlerine, kerametlerine sıdk ile merbutiyetim¹⁶¹, kalbim ve bütün samimiyetim kendilerine malum.

— Hacıcığım... Geçirecek vaktimiz yok. Aklını başına topla... Beş yüz lirayı çarçabuk hazırla... Emin, salih, abit, zahit, sakallı, abdestli bir zat-ı şerif bul. Emaneti teslim ve ihtarnamedeki adab-ı tevdiyyeyi telkin eyle. Teşrifat-ı masraha mucibince liraları ma-

¹⁵⁸ idlal: hak dinden, doğru yoldan ayırma

¹⁵⁹ iğva: baştan çıkarma

¹⁶⁰ amenna ve saddakna: İman ettik ve tasdik ettik.

¹⁶¹ merbutiyet: bağlılık

kam-ı Hazret'e götürsün... Tarif edilen fersude¹⁶² zenbile, "Kefareti budur." deyip atsın. Rabb'im Abdal'ı memnun etsin. Cümlelerinizi ölümden kurtarsın... Çünkü bundan sonra bizim için en mühim bir metn-i kanun gibi her satırıyla tezyin-i hafıza¹⁶³ zarureti hasıl olan ihtarnamenin bilmem kaçınıcı faslında Hazret-i Abdal, "Hanede hastalığın zuhurundan sonra vuku bulacak müracaatlar makbul ve mesmu olamaz." buyuruyorlar... İspanyol nezlesi evinize girmeden evvel siz liralari kasanızdan çıkarınız, bir dakikalık tereddüdün, teahhurun¹⁶⁴ sebep olacağı nihayetsiz âlâmı düşününüz. Evlat ateşi hiçbir acıya benzemiyor. Ölen ölüyor ama kalanın da işi bitiyor. İşte önünde misal, mostra ben, bana bak da ibret al... Ölü müyüm? Yaşıyor muyum? Bilmiyorum. Anladığım bir hakikat varsa o da böyle hayatın ölümden daha acı olduğudur. Canını kurtar. Kızlarını kurtar. Aileni kurtar. Haydi, bir saniye durma... Ha sana mühim bir ihtarım daha var. Bu feci hâli damatlarına haber verme. Onlar genç, tecrübesiz, farfara, acul ve biraz da itikatsızdırlar. Evvel emirde bizim bile iman getiremediğimiz böyle harikulade bir keyfiyete onlar hiç itikat etmezler. Abdal'ın velayetiyle eğlenirler. Hürmetsizliğe, istihzaya, belki de isyana, tahkire kalkarlar. Maazallah... Maazallah...

— Haklı söylüyorsun birader...

— Evet yerden göğe kadar haklıyım. Bak, kendi derdimi biraz unuttum. Şimdi seninkine düştüm.

— Teşekkür ederim... Beş yüz lirayı vermeden biz bu mühlikeden¹⁶⁵ çıkamayacağız... Bari kalbimize şüphe getirip sızlanmadan verelim de Cenab-ı Hak hüsn-i tesirini halk buyursun.

— İşte bak ne güzel söylüyorsun...

¹⁶² fersude: yırtık, eski

¹⁶³ tezyin-i hafıza: hafızayı süsyelen

¹⁶⁴ teahhur: geciktirme

¹⁶⁵ mühlike: öldürücü, helak eden

— Şimdi sulehadan¹⁶⁶ musalli¹⁶⁷, müttaki¹⁶⁸, abit, zahit, pak, tahir, nazif, sakallı, emniyetli bir adam nereden bulacaksınız?

— Evet şu zamanda bu kadar evsafi haiz bir adam bulması müşkül mesele... Ben kendimden bile emin değilim... Doğrusu Hazret-i Halid'in türbedarları meyânında bile böylesi zor bulunur...

— Birader, siz böyle bir inka-yı salih¹⁶⁹ düşünedurunuz. Müsadenizle bendeniz biraz hareme gidip geleyim. Çünkü içimi merak aldı...

— Ne merakı! Haremde ne yapacaksınız?

— Bakayım... Çoluk çocuğumun içinde hastalanan var mı?

— Allah saklasın, hastalanan olsa bile, biz ihtarnameyi şimdi aldık. Hazret'in yirmi dört saat müsaadesi var. Merak etme otur. Ve bahusus kadınlara böyle şeyden bahsetmeye gelmez. Şimdi hepsi ayılıp bayılarak meraktan hastalanırlar...

— Hayır bir şey söyleyecek değilim... Yalnız şöyle bir ortalığı kolaçan edip geleceğim... Artık bu sır, gizli ısıtma gibi aramızda kalacak. Ne kadar acı duysak, dişimizi sıkıp harice renk vermeyeceğiz... İçin için çekeceğiz...

Hacı Ferhat Efendi hareme gider. Hafız İshak Efendi, emaneti abdestli mübarek eliyle Hazret-i Abdal'a teslim edecek evsafta, o ender haslet zatı zihninde araştırmakla meşgul olur.

8

Hacı Efendi evvela en ziyade sevdiği küçük kızı Nermin'in yanına gider. Bu asabi, hırçın, şımarık mahluku, saçlar dağınık, bet beniz soluk, kanepenin üzerine yüzüstü upuzun uzanmış bulur. Nermin kaç zamandır kocası Methi Bey'i kıskanmak işkencesiyle harap oluyor. Derdini kimselere açamıyor. Gizli gizli kendini yiyip bitiriyor. Methi'de para bol, pek bol olduğunu biliyor. Zevci bazı geceler geç ve bazen hiç gelmiyor. Nerelerde kalıyor? Sorulan sual-

¹⁶⁶ suleha: salihler

¹⁶⁷ musalli: beş vakit namaz kılan

¹⁶⁸ müttaki: haramdan ve günahattan çekinen

¹⁶⁹ inka-yı salih: temiz olma

lere birtakım martavallar okuyor... Her gelişinde üzeri yabancı lavantalar kokuyor. Ara sıra elbiselerinde lepiska, uzun kadın saçları buluyor. İki gece evvel soyunurken, koynundan gayet şık bir kadın mendili düşürmüş ve Nermin bunu derhâl yakalayarak:

— Çabuk söyle Bey, bu nedir?

Methi mahcubane mendile bakarak:

— Bilmem?

— Bilmediğin şey koynuna nasıl giriyor?

— Seninle kavga ettirmek için muzip arkadaşlardan biri bunu oraya sokmuş olacak...

— Bir el koynuna kadar girer de nasıl haberin olmaz?

— İşte ben de onu düşünüyorum.

— Nasreddin Hoca'nın şalgam hikâyesi...

Karı koca arasında böyle bir sual cevap geçmiş, o günden beri Nermin, beyi ile lakırdıyı kesmiş ve bityeniği hâlâ tamir olunamamıştı. Zavallı kadın yeisinden kan kusuyor ve etrafındakilere de kusturuyordu.

Pederi odadan içeri girince Nermin yüzükoyun yatmak vaziyetinden fırladı. Saçlarını omuzlarından aşağı salkım saçak döke-rek kanepenin üzerine sancısı varmış gibi iki büklüm oturdu. Hacı Efendi bütün şefkatiyle gözlerini açarak:

— Nen var Nermin? Büyük bir ıstırap çekiyor gibi kıvrım kıvrım kıvranıyorsun?

Nermin boşanmak için vesile arıyor, iç sıkıntısı ona en fena şeyler söylemek cüretini veriyordu. Fakat genç kadın dişini sıktı. Babasına lisanen değil, sancıdan ölüyor gibi birkaç kıvrılma, burkulma ile cevap verdi. Hacı'nın aklı başından gitti. Sualini tekrar etti:

— Kızım söylesene nen var?

Nermin artık duramadı. Pederini diliyle sokmaya başladı:

— Nem olacak, üzerimde büyük bir fenalık var...

— Baş ağrısı?

— Evet...

— Hararet?

— Evet...

— Mafsallarda¹⁷⁰ ıstırap?

— Evet...

— Öksürük?

— Evet... evet... evet... İşte iyi keşfettiniz. İspanyol nezlesi...
Ta kendisi...

Hacı çırpınarak:

— Sus, sus ağzından yel götürsün o sözü...

— Yel onu götürmeden evvel o beni götürecek baba!..

— Kız, beni çıldırtacak mısın?

— Allah'a emanet, niye çıldıracağız? Oğlu, gelini, torunu öldü de komşumuz Hafız İshak Efendi çıldırdı mı? Ne olursa ölene olur... Methi Bey de çarçabuk evlenir...

Hacı Efendi kızının ne derece asabi olduğunu bilirdi. Bu son söz yüreğine biraz su serpti. Çünkü Nermin'in zevciyle yine arası bozuk olduğunu ve yeisinden öyle kötü kötü söylediğini anladı. Kızının yüzünü okşayarak:

— Ah yavrum, hakikaten bu ne hararet, ateş gibi yanıyorsun?

— Evet, öleceğim de onun için...

— Kız sus...

— Neye susayım? Ben rüyasını gördüm. Öleceğim... Ve memnunen öleceğim... Allah yiyecek içecek vermiş fakat rahat vermemiş... Bütün mahallelinin gözü bizim üstümüzde... Keşke ben de onlar gibi kuru iğşe ekmeği kemirsem de yüreğim rahat olsa...

Kızının saçlarını okşaya okşaya öperek:

— Ne rüyası gördün? Söyle haspam bakayım?

¹⁷⁰ mafsal: eklem yerleri

— Rüyamda koca kavuklu bir Şeyh Efendi geldi. Arkamı sıvayarak: “Kızım sen İspanyol hastalığına tutulacaksın ama ben seni kurtaracağım.” dedi. Ben ayaklarına kapanarak: “Ya Hazret-i Şeyh, kurtarma bırak öleyim!” diye yalvardım.

Hacı Efendi:

— Dinsizlik etmişsin... Dinsizlik etmişsin... itabında bulduktan sonra bir cezbe hâliyle ellerini havaya kaldırarak:

— Ya Hazret-i Abdal!.. Ey veliyullah. Bu ne keramet? sayhasını koparmaktan kendini alamadı. Ve kız, babasını hakikaten çıldırdı zannıyla şaşırıldı.

Hacı Efendi Abdal’ın kerameti hakkında kalbine doğan bu kavi iman ile Hafız Efendi’nin yanına koştu. Başını önüne eğip düşünmeden Hafız İshak tostoparlak olmuştu. Komşusunu görünce:

— Düşünüyorum düşünüyorum... En abitlerin hırsız, mürtekip oldukları şu zamanda bu nazik işi vicdanına, istikametine, diyanetine havale, tevdi edecek bir adam bulamıyorum. Ne fena zamanlara kaldık... dedi.

Hacı Efendi komşusunun huzurunda esrar-nüma bir hâl aldı. Diğerleri için gayr-i meri¹⁷¹, fevka’t-tabia¹⁷² şeyler görüyormuş gibi gözlerini odanın boşluklarına dikti. Ellerini muhatabının suratına doğru alelacele evza ile oynatarak Hazret-i Abdal’ın rüyada kerimesi Nermin’e görünmek suretiyle izhar ettiği kerameti anlattı. İshak Efendi bu tebliğ-i mühim karşısında zikreder gibi birkaç defa sallandıktan sonra Hafız olduğu hâlde pek az bildiği Arapçasıyla:

— Saddak ya Veli saddak... ebedî teslimiyetini salıverdi.

Abdal’ın bu nübüvvet-i velayet ve kerametinden ikisi de neşvelendiler¹⁷³. Şimdi meselenin ehemmiyeti, Veli’ye emaneti teslim edecek zatın tayininde kaldı. Hâlâ gözleri odanın loş köşelerinde esrar avlayan Hacı Efendi güya hatiften kulağına bir şeyler fısıl-

¹⁷¹ gayr-i meri: görünenin dışında

¹⁷² fevka’t-tabia: olağanüstü

¹⁷³ neşvelenmek: keyiflenmek, neşelenmek

danıyormuş gibi ellerini ileri uzatarak Hafız'a sükût işareti verdi. Gözlerini birdenbire yumdu. Gayr-i meri ile kendi dimağı arasında işleyen telsiz telgrafta bütün dalgınlığıyla kulağını verdikten sonra:

— Hazret-i Abdal'ın kerameti bu meseleyi de bize şimdi halleder. Kendileri kimi arzu buyurlar ise onu göndeririz...

Hafız İshak Efendi bu garip sözden bir şey anlamayarak sordu:

— Nasıl?

— Şurada Fuzuli Divanı duruyor. Oradan tefeül ederiz. Hangi isim çıkarsa o namda bir adam ararız.

Bu usul-i tayini Hafız İshak da alkışladı. Hacı Efendi divanı eline aldı. Bus edecek gibi yaprakların kenarını dudaklarına kadar götürerek:

— Sağ sahifenin ilk mısraından başlayacağız. Tanıdıklarımızdan bir zata isim olabilecek bir kelimeye tesadüf edinceye kadar okuyacağız.

Hacı besmeleyle divanı açtı. Sağdan ellinci sayfa çıktı. Birinci mısradan okumaya başladı.

*Zulmet-i hayrette zikrindir bana vird-i zeban*¹⁷⁴

*Tuluyem*¹⁷⁵ *güya yemem şeker yerim Hindüstan*

*İhtilat-ı halktan çektim taalluk*¹⁷⁶ *damenin*¹⁷⁷

*Kaf-ı uzlette*¹⁷⁸ *bana simurg nisbet aşıyan*

*Cife-i dünyaya*¹⁷⁹ *çok meyl itmezem herkes gibi*

*Ben hüma-tab'ım gıda besdir*¹⁸⁰ *bana bir üstühan*¹⁸¹

¹⁷⁴ vird-i zeban: dilde tespah, sık sık okunan dua

¹⁷⁵ tulu: doğma, ortaya çıkma

¹⁷⁶ taalluk: alakalı olma, münasebet

¹⁷⁷ damen: etek

¹⁷⁸ kaf-ı uzlet: yalnızlık dağı

¹⁷⁹ cife-i dünya: dünyanın artıkları

¹⁸⁰ bes: yeter, kâfi

¹⁸¹ üstühan: kemik

Yüz fasahat¹⁸² tuti-i tab'ında muzmirdir¹⁸³ veli
Kim döner ayine kim izhar edem raz-ı nihan
Sakinim bir yere kim yok itibarım zerrece
Ruşen-i re'yi visal¹⁸⁴ himetem Hurşit san...

Bu mısraın sonunda Hacı bir sada-yı muvaffakiyyetle:

— İşte fal-i hayr zuhur etti...

Hafız şaşırarak:

— Nedir?

— Hurşit...

— Hangi Hurşit?

— Benim hac yoldaşım Hacı Hurşit... Bundan müttaki, bundan musalli, bahusus bundan uzun sakallısını bulabilir miyiz? Bakınız düşünürken hiç aklımıza geldi mi? Hazret'in bize izhar ettiği bu kaçınıcı kerameti?

Hafız İshak yine:

— Saddak ya Hazret-i Abdal... Saddak ya veliyullah...

İstiğrakla bilinmez kaçınıcı defa Veli hakkında tahkim-i iman ettikten sonra:

— Şimdi... Şu anda acilen biz bu zat-ı şerifi nerede bulabiliriz?

— O mübarek adam nerede bulunur... Ya evinde... Ya cami-de...

— Evi uzak mı? Nerede?

— Eyüp'te...

— Epey mesafe...

“İki eliniz kızıl kanda olsa da bu tezkereyi aldığınız anda bırakıp gelmenizi rica ederiz. Gayet mühim, müstacel ve gayr-i kabul-i tehir bir keyfiyetten dolayı teşrifinize şiddetle intizardayız.”

¹⁸² fasahat: açık söyleyiş

¹⁸³ muzmir: gizleyen

¹⁸⁴ visal: ulaşma

kuyud-u müekkedesiyle¹⁸⁵ bir davetname yazıp zarflayarak uşağın eline verirler. Her kaç liraya olursa olsun bir araba tutmasını ve Hacı Hurşit Efendi'yi bindirerek konağa getirmesini sıkı sıkı emir ile hizmetkârı hemen Eyüp'e saldırlar...

Keramet üstüne keramet. Uşak sokağa çıkınca bir araba bulur. Pazarlığı uyar. Derhâl Edirnekapı cihetinden Eyüp'e sarkar. Öyle cami, mescit ve tekkeleri dolaşmaksızın eliyle koymuş gibi Hacı Hurşit'i evinde bulur. Tezkereyi sunar.

Hurşit Efendi makamına yüz sürmeye gideceği Hazret-i Veli gibi henüz ilan-ı velayet ve izhar-ı keramet etmemiş ise de abdallıkta ondan pek aşağı kalmaz. O da ya ermiş ya ermek üzere...

Tezkereyi okur. Bilatekellüm¹⁸⁶ bir baş işaretiyle davet-i vaki kabul ettiğini hizmetkâra anlatır. Abdest alır. Fesinin altındaki beyaz içlik takkesini değiştirir. Takvimini, hilalini, misvakini, enamını yan cebine kor. Tespihini eline alır.

Eyüp ile Aksaray arasını, memleketten memlekete uzun bir seyahat addettiğinden evdeki çoluğu çocuğu ile birer birer helalleşir. Bir emr-i Hak vukuu ihtimaline mebni hanesinden her iftirakında¹⁸⁷ bu ihtiyata riayet mutadıdır. Ölüm kaş ile gözün arasında... Gidip gelmemek var. Gelip de bulmamak var. Arabaya biner. O koca yükü cer eden hayvanların hukukunu üzerinden ref için tespih çekmeye başlar.

9

Hacı Hurşit arabanın içinde tekbir getirerek, salat ü selam çekerek, önünden geçtiği her mezar Fatihalar ihda ederek mansiba giden sarıksız bir kadı vakarı ile sallana sallana yoluna devam eder.

Uşak, bu abit zata hürmeten arabacının yanına oturur. Arabadaki müşterinin derin derin göğüs geçirerek tespih ve tehليلinden¹⁸⁸ şüphelenen arabacı:

¹⁸⁵ kuyud-u müekkede: devamlı tutulan kayıtlar

¹⁸⁶ bilatekellüm: konuşmadan

¹⁸⁷ iftirak: ayrılma

¹⁸⁸ tehليل: "La ilahe illallah" sözünü tekrar etme

— Ağa birader, konakta hasta mı var? Cenaze mi?

— Elhamdülillah ikisi de yok...

— Ya bu mortocuyu Eyüp'ten aldın nereye götürüyorsun?

— Bizim efendi istedi...

— Bunlar tatlı düşmandır. Açık sofraya buldular mı öyle habe kayarlar¹⁸⁹ ki Allah sizin efendiye bu akşam imdat etsin. Bu kıtlıkta bunun bir Yasin-i Şerif'i on liraya mal olur...

Hacı'nın salat ü selamları kuvvetiyle kabristanlar arasındaki o gayet bozuk kaldırımlarda tekerlekleri kırılmadan, dingilleri bozulmadan araba yolunda devam eder.

Hoşkadem'deki konakta Hacı ile Hafız Efendiler önlerine bir fal kitabı gibi açmış oldukları ihtarname-i mukaffanın her kelimesinden Hazret'in kerametine dair yeni yeni delail¹⁹⁰ arayarak meduvün¹⁹¹ kudumuna şiddetle intizar ederler. Uşağın azimetinden henüz iki saat geçmeden oda kapısı açılır. Hacı Hurşit cübbe gibi topuklarına kadar inen uzun ve geniş siyah paltosuyla arz-ı endam eder. İçeri girince iki elini göğsü üzerine kavuşturarak:

— Esselamu aleyk ya Müslimin...

Odadakiler aynı suretle ellerini kavuşturarak:

— Ve aleykümesselam ya Hacı Hurşit. Faddal ya seydi...¹⁹² Keyf tayyip?¹⁹³

— Min fazl-ı Rabbi...

Bu üç zat, âlem-i hususiyetlerinde güya sofıyane böyle bir lisan-ı samimiyyet ile görüşürlerdi. Fakat sözleri ne Arabiye benzerdi ne Farisiye¹⁹⁴... Yalan yanlış bildikleri de kırık dökük birkaç cümle ve kelimedenden ibaretti. Bir iki hoşbeşten sonra o lisanlardaki repertuarları tükenirdi. Hemen Türkçeye dökülürlerdi.

¹⁸⁹ habe kaymak: (argo) yemek yemek

¹⁹⁰ delail: deliller

¹⁹¹ meduv: davetli

¹⁹² Faddal ya seydi: "Buyurun efendim."

¹⁹³ Keyf tayyip: Keyfin iyi mi?

¹⁹⁴ Farisi: Farsça

Bu usulde teati-i selamı müteakiben hemen hacıyane, ihvanane¹⁹⁵ sarmaş dolaş oldular. El ve omuz öpüştiler...

Sonra Hacı Hurşit'e sebep-i daveti anlatıldı. Hazret-i Veli'nin kerametlerinden, inayetlerinden bahsolundu. Cenab-ı Abdal'ı tanıyıp tanımadığı soruldu. Hurşit Efendi hatıra-yı ihtiramında bu ismin bulunup bulunmadığını düşündü. Maalesef tahattur edemeyerek sordu:

— Hazret-i Abdal ez-diyar-ı Belh?¹⁹⁶

— La ya seydi...¹⁹⁷ Hazret-i Abdal ez-diyar-ı Macuncu...¹⁹⁸

Dersaadet'teki evliyahullah-ı marufa¹⁹⁹ cümleten Hacı Hurşit'in hatır-ı nişanıydı. Lakin Macuncu abdalını hatırlayamadı. Bu nakise-yi ihatasından²⁰⁰ dolayı sıkıldı. Şükür ki bu cehlinin itmamına²⁰¹ da izn-i Hak ile o gün muvaffak oluyordu. Meçhulü olan bu büyük veliyi o akşam ziyaretle karirü'l-ayn²⁰² olacaktı.

İhtarnamedeki adab u teşrifat-ı tevdiyye Hurşit Efendi'ye bir talim olundu. Hacı'nın zaten kuvvetli olmayan hafızası terakki-i sin²⁰³ ile gereği gibi zevale yüz tutmuştu. Bazı cihetleri unutup, gözlerini yumarak, beynini avucu içinde sıkarak, hıfza çalışır gibi sallanarak zihnine hakke uğraşıyordu.

Gece oldu. Hacı Hurşit nısfü'l-leylden²⁰⁴ sonra yola çıkacaktı. Cenab-ı Hak'tan suhulet niyazıyla o akşam birçok fazla namaz kıldı, evrad çekti. Hafız İshak Efendi konağına gitmedi, lokmayı orada ettiler.

Sofadaki antika yerli saat, ihtiyar göğsü hırlayarak ağır ve mevzun darbelerle gece yarısını çaldı. On adet ellilik kaimeyi yeşil

¹⁹⁵ ihvanane: kardeşçe, dostça

¹⁹⁶ Hazret-i Abdal ez-diyar-ı Belh?: Hazret-i Abdal, Belh şehrinden midir?

¹⁹⁷ La ya seydi: Hayır efendim.

¹⁹⁸ Hazret-i Abdal ez-diyar-ı Macuncu: Hazret-i Abdal, Macuncu'dandır.

¹⁹⁹ evliyaullah-ı maruf: bilinen evliyalar

²⁰⁰ nakise-yi ihata: eksik anlama, anlayış kıtlığı

²⁰¹ itmam: bitirme

²⁰² karirü'l-ayn: gözü aydın, memnun

²⁰³ terakki-i sin: yaşın ilerlemesi

²⁰⁴ nısfü'l-leyl: gece yarısı

bir keseye koyarak Hacı Hurşit'in bir torba kadar geniş olan yan cebine birkaç besmeleyle yerleştirdiler. Zavallı Hacı, fidye-i necat teslimi için bir veliyullah makamına mı gidiyordu? Yoksa haydutlar yatağına mı? Bu iki soru Hacı Ferhat ve Hafız İshak Efendilerin zihinlerinden yel gibi geldi, geçti. Macuncu velisi hakkındaki iman-ı kavilerine rağmen bu meali işrap eder birer nazarla birbirine bakışmak günahından kendilerini pek küçük bir an için kurtaramadılar. Fakat derhâl şek ve şüphenin mucip olacağı müthiş akıbetleri tahatturla istiğfar ettiler.

Konağın arabası hazırlandı, fenerleri yandı... Hacı Hurşit'e bir de hizmetkâr terfîk edildi. Arabacı ve uşağı pek sıkı talimatta bulundular. Onlara, araba ile Virancami kurbundaki viraneye bir hayli mesafe uzakta durup beklemek ve enzar-ı dikkati celbetmemek için intizar müddetince fenerleri söndürmek emirleri verildi.

Hane sahipleri, Hacıyı teşyian²⁰⁵ sokak kapısına kadar indiler. Hurşit Efendi sur emini çalımıyla arabaya kuruldu. Böyle mübarek bir hizmet-i sefarete tayininden pek münşerihîti. Hareket esnasında tespihli elini kaldırarak efendilere selam verdi. Fenerleri sokağın koyu karanlığı içine müteharrik ziya parçaları atarak araba yola düzülde.

Eyüp'e uşak gönderilmesi, Hacı Hurşit'in arabası ile acilen celbi, üç ihtiyarın odaya kapanarak gece yarılarında kadar müzakereleri, sonra konağın arabasıyla Hurşit Efendi'nin esrarengiz bir hizmetle bir semt-i meçhule izamı hane halkının merakını uyandırdı. Herkes birbirine soruyor. Hiçbir ağızdan sadra²⁰⁶ şifa verecek malumat alınamıyordu. Selamlıktaki uşaklar o gece meduv Hacı Hurşit Efendi'nin fazlaca yemek yiyerek zikretmesinden başka bir şey görüp işitmediklerini söylüyorlar ve bu mühim esrara dair bir iki şey öğrenebilmek için Hacı refakatiyle giden hizmetkâr Fettah'ın avdetini bekliyorlardı.

Konak halkı bu merakta iken araba Çukurçeşme yolundan, artık cadde denecek hâli kalmamış bir boşluğun ortasından yoluna de-

²⁰⁵ teşyian: yolcu ederek, uğurlayarak

²⁰⁶ sadr: gönül

vam ediyordu. Laleli Camii köşesinden Aksaray Caddesi yokuşuna döndüler. Türbenin önüne gelince Hacı Hürşit gürül gürül okumaya başladı. Arabacı yan yana oturduğu hizmetkâra sordu:

— Fettah, bizim Efendi bu herifi böyle izzetüikramla nereye gönderiyor?

— Ben de çok merak ediyorum ama bilmiyorum...

— Bilmiyorsan ben sana söyleyiveririm...

— Söyle...

— Bu herif cinciye benziyor. Okumadan duramıyor...

— Ay?

Kulağına eğilerek yavaşça:

— Bunu define çıkarmaya ya bir viraneliğe veya bir mezarlığa gönderiyorlar.

— Bu adamın kazması yok, küreği yok... Defineyi yerin dibinden nasıl çıkaracak?

— Bir kere cinci olduktan sonra kazmayı küreği ne yapacak? Cinlere emreder. Onlar çıkarırlar.

— Yerin dibinden altın mı çıkaracak elmas mı?

— La gaybımı Allah bilir...

— Bu işte bize bir hisse yok mu?

— Ulan Cinci adama hisse mi verir? Ne bulursa takımıyla efendilere mi götürecektir? Yoksa yarısını kendi mi alacak? Kim bilir?

— Biz bir kurnazlık edemez miyiz?

— Ne yapabiliriz?

— Gözetleriz. Bakalım nereden ne çıkaracak?

— Cinlere bizi çarptırırsa?

— Orası da var a...

— Bu Cinci, yaman bir herife benziyor. Bizim böyle bir meraka düştüğümüzü keşfederse?

— Kim bilir ama... Hele dur bakalım ki bizim karnımızdan geçeni anlayacak mı?

— Oğlan, yerin dibinden sana on bin lira çıkarıp verirse ne yapardın?

— Al atlas fistanlı tombul bir karı alırdım. Her akşam şiş kebap, keşkül-i fukara yerdim...

— Ahmak, on bin lirası olana bir karı yetişir mi ki?

— Ya sen ne kadar alırdın?

— On iki karı alırdım. Mor, sarı, yeşil, kırmızı, hepsine bir guna²⁰⁷ renk giydirdim. Kimi ayağımı ovar, kimi dizlerimi... Kiminin al yanağını öperdim. Kiminin kara gözlerini... Her akşam on ikisini de karşıma süt güğümleri gibi bir sıraya dizerdim. Sarılı sen sağıma gel... Pembeli sen de soluma... Morlu sen de şöyle ayaklarımın arasına dolan... Turunculu sen de minder gibi yere seril... Yeşilli sen de başıma çık otur... Mavili sen de git karyolada beni bekle derdim.

— Her gün ne yerdin?

— Revani ile pancar turşusu...

Bu iki hödük, bulunacak defineden hisselerine ayrılacak servetle kendi şairiyetlerince ağızlarını sulandıra sulandıra bin türlü hayalat kurmakta iken araba viran şehrin vasi²⁰⁸ harabelerinde, gecenin o saatinde cinler top oynayan bir tenhalığın hüznü içinde yoluna devam ediyordu.

Arabacı Osman ile hizmetkâr Fettah'a gidilecek mahal en ince tafsilatıyla tarif edilmişti. Araba Aksaray merkezi karakolu önüne geldi. Topkapı tramvay yoluna devam etti. Biraz sonra tramvay yolundan ayrılarak Yusufpaşa'dan Haseki Caddesi'ne doğruldu. Yokuş yukarı Nisa Hastanesine doğru yol alıyordu. Arabacı mahallindeki ağalar definenin genç sinirlerine verdiği cüretle bin bir gece hayalâtına devam etmekte iken Hacı Efendi arabanın içinde, güzergâhının sağ ve solundaki makabire Fatiha ihdasından boş vakit bulabildikçe imtihana giden bir şakird gibi kurb-ı Abdal'a vusulünde ifa edeceği adab ve merasimi ezberliyordu. Abdal Veli'nin Diyojen'in fıçısı

²⁰⁷ guna: renkli

²⁰⁸ vasi: geniş, bol

gibi içinde tünediği virane kovuğuna “gar-ı Abdal”²⁰⁹ namını verdi. Mübalağakâr taassubuyla zihninden o makamı o kadar büyüttü ki bu gece ziyaretini âdeta yarım hac sayıyordu.

Gece, yıldızlı ve serindi. Arabanın fenerlerinden yola dökülen sarımtırak bir ziya kaldırım taşlarının rutubetleri üzerinde titreyerek etrafta büyük küçük pırlıtlar yapıyordu.

Sokağın iki yanını dolduran çoğu harap evlerde ne bir aydınlık vardı ne bir çıt... Gökten yağar gibi her taraf, birbiri üzerine arız²¹⁰ olan mesaipten²¹¹ sekene²¹² fîrar etmiş hâlî²¹³ bir şehre benziyordu. Sanki çekilen dirilen yerlerini doldurmak için adım başında cami, mescit, tekke, türbe hatirelerinin demir parmaklıklı pencerelerinden birbiri arkasına yığılmış ölümler sakit, mehîp sokağa bakıyorlardı.

Davutpaşa’yı, Hekimoğlu Alipaşa’yı geçtiler. Kadim servet, şeref ve şenliklerine delalet eden paşa isimleriyle tantanadar²¹⁴ bu semtler şimdi efkâr-ı fukaradan olmuş yıkık evler, miskin haneler, aceze melceleri, diriler mezarlarıyla dolmuştu. Bu mahallat sekene-sinin hak-ı hayatlarını çalanlar kimlerdir? Bu zavallılar mahkeme-i insaniyyet ve medeniyyete karşı cehalet ve sefaletlerini teşhirden başka talep ve şikâyet bilmiyorlar. İstanbul gibi memleketler melikesi muazzam bir beldenin kucağında bu yirminci asırda pek sefil bir Kurun-ı Vusta²¹⁵ hayatı yaşadıklarından belki haberleri yoktu.

10

Araba Altımermer’i geçti. Yolgeçen Camii’nden Çınar’a döndü. İstanbul’un merkezinden bu kenarlara doğru uzaklaştıkça evler küçüle küçüle kulübeleşiyordu. Şimdi âdeta kümesleşerek seyrel-di. Harçsız taşlarla örülü yıkık bahçe duvarlarının nerede başladığı,

²⁰⁹ gar-ı Abdal: Abdal’ın mağarası, ini

²¹⁰ arız: sonradan ortaya çıkan

²¹¹ mesaiip: musibetler

²¹² sekene: sakinler, oturanlar

²¹³ hâlî: tenha, boş

²¹⁴ tantanadar: gösterişli

²¹⁵ Kurun-ı Vusta: Orta Çağ

nerede bittiği belli olmuyordu. Haneler bostanlara, bostanlar viranelere, viraneler mezarlıklara karışarak hepsinin hududu birbirine girmişti.

Araba bir müddet sokak veyahut virane namı verilemeyecek bir boşluk içine daldı. Yıldız pırıltılarından başka ışık görülmeyen bu gece karanlığına artık gözler alıştı. Viran, yanık camiin iskelet kalmış duvarları ve minaresiyle, mezarlık servilerinin heyet-i mecmuasından hasıl olan karaltı uzaktan bir çöl müntehasından beliren bir vaha gibi gözüktü. Hazret-i Abdal'ın makamı bu kadit cami kabristanının yanındaki viranede idi. Hacı ve Hafız Efendilerin tarifleri vechile araba viraneye uzakça bir mesafede durdu. Fenerleri söndürdüler... Hurşit Efendi arabadan indi. Kim bilir ne kadar senelerden beri bu “viran” lakabını taşımaktan bir tamir ile kurtulamamış olan cami harabesine baktı. Birkaç tekbir getirdi. Ve sonra uzun bir dua mırıltısına başladı. Bu mübarek an-ı ziyarette ağzına dünya kelamı almamak için uşakla arabacıya el işaretiyle oradan bir yere ayrılmalılarını anlattı. Bu küçücük pandomimadan sonra viraneye doğru yürüdü. Karanlığın kesafeti içinde kayboldu.

Hacı'nın böyle hecin devesi gibi sağa sola baş sallayarak gece karanlığı içinde gözlerinin önünden nabadid²¹⁶ olması Fettah'la Osman'ın meraklarını arttırdı. Bu huddamlı²¹⁷ herif şimdi ecinnilere emrederek yerin altından nasıl define çıkaracaktı? Bu esrarengiz fevkalade keyfiyetin suret-i icrasını görmek merakı, bir de define-den kendilerine de bir pay çıkarabilmek hırısı, ikisinde de ârâma tahammül bırakmıyordu. Gecenin ayazı içinde sıkı sıkıya ellerini ovuşturarak çabuk meseleyi müzakereye giriştiler. Fettah, gözleriyle karanlığın içinde hâlâ Hacı'nın kaybolduğu noktayı takip ederek kısık ve yavaş bir sesle:

— Yavaş yavaş bu herifin arkasından varalım, bakalım cinlerle ne dalavere yapıyor?

— Bu gece tenhaliğinde arabayı sokak ortasında yalnız bırakmam... Sen burada kal, arabayı bekle. Ben gideyim...

²¹⁶ nabadid: görünmeyen

²¹⁷ huddamlı: hizmet eden cinleri bulunan

— Niçin ben gitmeyeyim de sen gidesin? Sen arabacısın. İşte arabanı bekle. Ben varayım bahayım, bu cinci ne efsun okuyacak?

— Oğlan, sen cinli görünce aklın başka tarafından kaçır gider... Zır divane olursun... Cinli görmeye yüreğin dayanır mı?

— Ya seninki?

— Ben memlekette de çok gördüm. Alışığım. Bizim orada bir Cinlikavak vardır. Geceleri orada cirit oynarlar. Yatsıdan sonra o taraftan geçen çarpılır...

— Ya sen çarpılmadan nasıl oraya vardın?

— Bizim köyün koca kavuklu emir hocası bana bir dua öğretti. Onu okuyunca cinler yanıma gelemmez. Benden korkar, kaçır.

— Ben hiç görmedim, kuyruklu mu ki? Ne şekil şey?

— Görse aklın işte orana karışır. Onlar insana dürlü²¹⁸ kıbalde²¹⁹ gözükürler. Bazen güzel bir kız gibi... Bazen domuz gibi. Fakat Fettah, herif kayboldu. Bırak ki gideyim. İzini bulamam sonra...

— Mademki cinli duası biliyormuşsun. Bana da öğret. Şimdi burada yalnız kalacağım. Yanıma gelirlerse okur kurtulurum.

Osman, Fettah'ın elinden çabuk kurtulmak için muhtasar, müfit hemen şu duayı uydurur!

— İni şokul... cini hogul... haydi çekul...

Bu üç boğmaklı garip duayı çabuk çabuk birkaç defa tekrar eder. Ve Fettah'a da ettirir... Derhâl savuşmaya bakar. Fettah arkadaşının arkasından haykırır:

— Osman define çikarsa benim hisseme madik etme... Yarı yarına alacağız ha!..

Osman son söz olarak şu cümleleri fırlatarak savuşur:

— Yoh canım, merak etme... Ne bulursam yarısını sana getireceğim.

Arabacı görünmemek için boyunu kısaltarak, adımlarını sessiz fakat geniş atarak Hacı Hurşit'in dalıp karanlığa ve cinlere karıştığı

²¹⁸ dürlü: türlü

²¹⁹ kıbal: yüz, görünüş

cihete saldırdı. Karada yüzer gibi iki büklüm karanlığın içini kulaçlayarak sine sine gitti. Hemen on beş, yirmi arşın kadar önden Hacı'nın karaltısını fark etti. Hacı, mülaki olacağı cinlerden korkar gibi etrafı dinleyerek ve bir şeyin üzerine basmaktan çekinir zannolunacak ihtirazlı ağır adımlarla gidiyordu.

Osman'ın karaltısı önünden kaybolduktan sonra bir araba iki beygir ile orada yapayalnız kalan Fettah'ın kalbini bir garipsilik, bir vehim, daha düzcesi ince bir korku aldı. Etraftan birkaç cin zuhur ederse ne yapacaktı? Kendisi Anadolu uşağıydı. Saf olduğu kadar kuvvetli ve cesurdu. Karşısına birkaç insan çıksa ölüncüye kadar savaşır, dalaşır. Lakin cin tabiri zihnini bozuyordu. Cine, şeytana karşı beniâdem kuvveti ne para eder?

Ecinli defetmek için arkadaşından şimdi öğrendiği duayı büyük bir saffetle tekrara başladı.

— İri çukur, içine tu... hul... haydi çehul...

Acaba böyle miydi? Kuvve-i hafızasına hiç emniyeti yoktu. Konaktan bir defa kendisine iğde ısmarlamışlar, o iğne alıp getirmiş, bu gabavetine herkesi güldürmüştü. Böyle yanlış anlamak ve ilk işittiği şeyi unutarak diğer şekle sokmak yüzünden uğradığı gülünç hâller çoktu.

Bu hücre ve تنها viraneler ortasındaki gecenin hüznünü ve cin peri korkusunu zihninden çıkarmak için arabacı mahalline çıktı. Kırbacı eline aldı. Onunla oynayarak, hayalata daldı. Bulunacak defineden kendine ayrılacak hisseyi düşünüyor, Karunlardan daha zengin oluyor... Süreceği zevkleri, sefaları, beş altı yaşında çocukların saffetlerine mahsus renkler içinde tahayyül ediyordu.

İki hayvan bir taraflarına konmuş sineği üzerlerinden defetmek isterler gibi birdenbire silkindiler. Bu titremeden koşumların şakırdısıyla beraber araba şiddetlice sarsıldı. Bizim hödük o tatlı hayalattan hemen uyanarak:

— İri çukur... İçine tuhul... haydi çehul... duasıyla etrafına bakındı. Bir şey seçemedi. Fakat birkaç dakika geçer geçmez hayvanların ikisi birden kulaklarını dikip etrafı koklayarak dinledikten sonra sanki beyabanda tehlikeli bir canavarın yaklaştığını haber ve-

rir gibi acı acı kişnediler... Fettah şimdi bütün bütün kuşkulandı. Çünkü o, Anadolu'da sığırlar, davarlar, atlar, hergeleler içinde büyümüşü. Böyle mühim anlarda onların tehlikeyi haber verdiklerini bilirdi, seri bir nazarla etrafına bakındı. Karanlığa alışmış gözleriyle uzakta üç muhtelif noktada müteharrik karaltılar fark etti. Bunlar cin miydi? İnsan mı? Hayvan mı? Bir kör çakıdan başka üzerinde silah yoktu. Bütün selametini "İri çukur" duasının müdafaa-i maneviyesine havale ile bekledi. Fakat Hacı Hurşit Efendi'yle Fettah gideli hayli vakit oldu. Niçin avdet etmediler? Çıkarılacak define pek derinlerde miydi? Yoksa definenin bekçisi ejderha Hacı Hurşit'in uzun sakalına hürmet etmeden ona hücum mu göstermişti? Saniyeden saniyeye Osman'ın endişesi, korkusu büyümekte iken uzaktan uzağa kulağına boğuk boğuk sesler geldi. Adam mı boğuyorlar? Kimi öldürüyorlardı? Orası ıssız kabirler kadar تنها idi. İstimdaden ne kadar bağırılrsa etrafa ses ulaştırabilmenin hemen ihtimali yoktu.

Fettah, kemal-i saffetiyle beraber o anın tehlikesini hissetti. Acaba biraz uzakta Hacı ile Osman'ı mı boğuyorlardı? Altında bir araba vardı. Bu kayıpların imdatlarına ne suretle yetişebilirdi? O semtlerde vaktiyle uşaklık etmiş olduğundan oraların pek yabancı değildi. Samatya ile şehremini zabıta merkezlerinin oraya olan mesafelerini hesaplıyordu. Hangisi yakın ise arabayı oraya sürecekti. O anda birdenbire karşısında iri yarı bir insan karaltısı peyda oluverdi. Elinde, demirinin üzerine yıldızların parıltısı akseden kınından çekilmiş bir kama vardı. Zavallı Fettah bu ani hücumdan şaşırıldı. Bütün saffeti ve can havliyle "iri çukur" duasını boğulur gibi ve anlaşılmaz bir telaffuzla birkaç defa çabuk çabuk okumak istedi. Bunun hiçbir tesiri olmadığını ve olamayacağını anlayınca elindeki kırbacı kaldırdı. Yalın kamaya karşı ucuna ip bağlı bir değnek parçasıyla mukabele etmek ıztırarında kaldı. Kamçıyı bu müsella²²⁰ mutaarrızın²²¹ suratına şaklatacağı esnada arkadan iki el uzandı. "Bil ben kimim?" oyununa benzer bir surette gözleri üzerinden başını tutarak Fettah'ı arabadan aşağı aldı. Hemen anı

²²⁰ müsella: silahlı

²²¹ mutaarrız: saldıran

vahitte iki kolunu arkasına çemreyerek gözlerini bir kalın bez ile sımsıkı bağladılar. Üzerinde oynayan ellerin kesretinden Fettah etrafındakilerin dört beş kişi kadar olduklarını anlıyor fakat körebe gibi bağlı gözleriyle hiçbirini göremiyordu. Bu azgın, kuvvetli ellerin ortasında pek şiddetle sarsılarak didikleniyordu. Bağırarak istedikçe ağzını tıkıyorlardı. Evveleminde bu hücumdan maksat ne olduğunu anlayamayan Fettah çok geçmeden hakikate erdi. Çünkü bir iki dakika içinde soğan cücüğü gibi zavallıyı cascavlak soydular. Fesinden yeni ayakkabılarına kadar palto, ceket, yelek, pantolon, Frenk gömleği, boyunbağı, gümüş saat kordon, cüzdanıyla beraber dokuz lira hepsi gitti... İç fanilasıyla donunu çıkarmaya insaf mı ettiler? Hayâ mı? Her nedense onları bıraktılar. Elini ayağını kalınca bir iple sıkı sıkıya bağlayarak bir iki tekme ile biçireyi kütük yürütür gibi bir tarafa yuvarladılar. Arabaya bindiler. Hayvanları sürdüler. Defoldular. Araba tekerleklerinin gürültüsü bozuk kaldırımların üzerinde azala azala işitilmez olduktan sonra el ve ayaklarının sıkı bağları içinde kundakta çocuk gibi bedbaht Fettah haykıra haykıra ağlamaya başladı. Feryatlarına etraftan cevap gelmiyordu.

11

Fettah yüzünü yerlere, taşlara sürte sürte gözlerinin bağını aştığı düşürdü. Gözleri açıldı ama karanlıkta ne görecekti? Etrafına bakındı. Arabanın yerinde yellere esiyordu. Onu sürüp götürdüklerini zaten biliyordu.

El ve ayak bağlarını gevşetmek için kıvrandı, kıvrandı. Muvafak olmadı. Onları çıkık sarar gibi öyle maharetle ve çapraz bağlamışlardı ki hariçten muavin eller olmadıkça o mumya sargılarının içinden kurtulmak kabil değildi. Fakat hava sabaha karşı ayaza çekti. Bağların içinde bir don bir gömlekle Fettah titriyor, donuyordu. Bu insanoğlu ne insafsızdı. İnsanın insana yaptığını bazen canavar bile yapmaktan tevahhuş ederdi. Ne vakte kadar bu işkenceyi çekecekti? Acaba Hacı Hurşit defineyi çıkardı mı? Uğradığı şu elim hâle merhameten kendine defneden çokça pay verecekler miydi? Defi-

neden hissesi ne kadar çok olursa olsun o hâlde sabahı beklemek pek ıstıraplı ve hayatı için tehlikeli olacaktı. Fakat o bağlar içinde ne yapabiliirdi?

Düşündü düşündü, şose silindiri gibi yerlere yuvarlana yuvarlana Hacı Hurşit'le Osman'ın saldırdıkları cihete doğru gitmeye karar verdi. Bu yeni yürüyüş usulüyle yol almaya başladı. Hamur merdanesi gibi çamurları yassıltarak gidiyordu. Bu rahat bir tarz-ı meşiyet²²² değildi. Fakat kendine bir faydası oldu. Birçok tarafı berelenmekle beraber bu sıkıntılı hareketten vücudu ısındı. Âdeta terliyordu.

Tümsekli bir yere geldi. Çabaladı, çabaladı, yokuş yukarı al-dıramadı. Bir iki devir çıktıktan sonra tekrar aşağı yuvarlanıyordu. Naçar orada oturdu. Etrafa kulak verdi. Epeyce bir mesafeden ses-ler işitir gibi oldu. Hançeresinin var kuvvetiyle bağırdı:

— Osman!.. Ya Hacı Hurşit!.. Neredesiniz?

Derinden cevap geldi:

— Buradayız... Sen neredesin?

Gecenin sükûtu içinde bu sual cevap feryadı etrafta akisler ya-parak inledi. Çok geçmeden bir ses daha geldi:

— Fettah sesimize gel... Sesimize gel!..

— Gelemem... Gelemem... Siz geliniz...

Hacı Hurşit'in sesi:

— Yavrum... Ya Fettah... Şaka istemez... Arabayı getir... Ara-bayı getir. Ben bittim... Yürüyemem...

— Gelemem bağılıyım. Bağlı...

Ses kesildi. Galiba Fettah'ın mazeretini anladılar. Geliyorlardı. Tan yeri ağarıyor, ortalığa, gündüz ilk esmer beyazlığını sermeye uğraşıyordu. Bu alaca karanlıkta Fettah uzaktan adam adam üye-

²²² tarz-1 meşiyet: arzu edilen tarz

rine binmiş gibi beyaz ve yüksek bir kütlenin kendi tarafına doğru takribini fark etti. Mevkiini onlara suhuletle²²³ tayin ettirmek için ses vererek:

— Biraz daha sağa geliniz, buradayım...

Bu ihtar üzerine kütle biraz daha sağa teveccüh etti. Geliyordu... Bu gelenin arkasındaki o koca yük neydi? Acaba Osman çıkardıkları defineyi mi sallasirt etmiş geliyordu? Biraz daha yaklaştılar. Şimdi Fettah geleni iyice seçmeye başladı. Osman'ın arkasındaki yük, define değildi. Bazı şiddetli sağanak ve sel zamanlarında paçaları çemrenmiş hamallar sırtında sokağın bir yanından öbür tarafına geçen ahali gibi, Hacı Hurşit, Osman'ın sırtına binmişti. Merkübün iki tarafından ince bacakları sallana sallana geliyorlardı.

Bütün bütün yaklaştılar. Osman, sırtındaki bu canlı yükünü yere bıraktı. Şimdi gelenler, bumbar gibi sımsıkı bağlar içinde upuzun yerde yatan ve çehresi tanınmayacak kadar çamurlara bulanmış Fettah'ın o feci hâline bakıp şaşkınlıkla...

Fettah da onların kıyafetlerini görünce kendi felaketini unutacak kadar bir hayrete düştü. Çünkü bazı yaz geceleri hava almaya fırının önüne çıkan hamurkârlar gibi ikisi de beyaz birer iş donu gömlekle kalmışlardı.

Hacı, sonbaharda sıcak vatanlarına avdet ederken sürüden ayrı düşerek kışlakta kalan zavallı bir leylek gibi ince bacakları üzerine ayazdan titriyordu. Salatla, taatle bir alışverişleri olmayan hırsızlar bu musalli zata teberruan²²⁴ tespihini, enamını²²⁵, misvakını, takvimini bırakmışlar, akim²²⁶ tepeler gibi çıplak olan kafasını nezleden siyaneten²²⁷ yalnız fesini almakla bi'l-iktifa²²⁸, içlik takkesini iade etmek lütüfkârlığında bulunmuşlar fakat kavaf²²⁹ işi yeni mest kunduralara dayanamayarak onları ayaklarından sıyırmışlardı. Zavallı

²²³ suhulet: kolaylık

²²⁴ teberruan: bağışlayarak

²²⁵ enam: dua kitabı

²²⁶ akim: verimsiz

²²⁷ siyaneten: koruyarak, koruyucu

²²⁸ bi'l-iktifa: yetinme

²²⁹ kavaf: kundura ve terlik gibi şeyleri hazır olarak satan

Hacı şimdi acı acı gülererek ihtiyar bir hırpani gibi soğuktan çenesi takırdaya takırdaya sağa sola göbek atıyor. Sarıkların almaya tenez-zül etmedikleri yamalı çoraplarla çamurlar içinde yürüyemeyerek mutlaka binecek bir sırt arıyordu...

Tabutsuz kalmış bir mumya gibi yerde yatan, gözleriyle ağzından başka bir tarafını oynatamayan Fettah'ın bağlarını çözmeye saldırdılar. Lakin ne mümkün? Biçare hizmetkâr, o kadar sıkı kördüğümünün içinde yatıyordu ki bir alet-i katia²³⁰ olmaksızın onu o ip ağından kurtarmak kabil olamayacaktı. Yanlarında ne çakı vardı ne bıçak... Osman bir müddet düğümleri dişleriyle çözmeye uğraştı. Muvaffak olamadı... Nihayet keskin bir taşı destere gibi kullanarak ipi incelte incelte kopardı. Arkadaşını kurtardı.

Hacı zangır zangır titriyordu. Isınmak için ellerini ağzına götürüp hohladıktan sonra birbirine sürterek uşaklara:

— Durmayınız. Haydi çabuk arabayı getiriniz...

Emrini verdi. Camları kapanmış bir arabanın yumuşak kadife minderleri o üryanlığa karşı zavallı adamı biraz müteselli ediyordu.

Fettah kundaktan kurtulmuş bir bebek gibi vücudunun mafsallarını oynatarak hareket-i bedeniyyesine bir halel gelip gelmediğini tecrübeye uğraşıyordu. Hacı'nın o emrine mukabil Fettah başıyla nefy²³¹ işareti vererek:

— Arabayı alıp gittiler be... Araba yok... dedi. Hiç beklemediği bu menfi cevap karşısında zangırtısı artan zavallı Hacı:

— Araba yok? Araba yok... Araba yok? cümle-i menfisini²³² üç defa tekrar ile Osman'ın kolları arasına nim²³³ bihuş²³⁴ devrildi. Hacı'nın vefatı Fettah'ın pek o kadar umurunda değildi. O, arkadaşının kulağına eğilerek:

— Herif defineyi çıkarabildi mi?

²³⁰ alet-i katia: kesici alet

²³¹ nefy: olumsuzluk

²³² cümle-i menfi: olumsuz cümle

²³³ nim: yarı

²³⁴ bihuş: şaşkın, deli

— Ne definesi be? Görmüyor musun canlarımızı zor kurtardık...

Üçünün de birbirine anlatacak o geceye ait pek acıklı birer sergüzeştları vardı. Fakat sırası değildi. Osman, donmuş bir Rifai dervişi baygınlığıyla kolları arasında yatarak ana koynu gibi onun sinesinden sıcaklık arayan Hacı'yı sallayarak:

— Hurşit Efendi kalk... Bayılacak... Uyuyacak sıra değil... Hâlimize bir çare düşünelim...

Fettah hâlâ vücut idmanı yapar gibi kollarını oynatarak, şimdi sebkedem²³⁵ tecrübesi delaletiyle dedi ki:

— Hacı üşüyorsa şimdi benden çözdüğünüz ipleri ona saralım, kaldırım yuvarlağı gibi yerde yuvarlayalım. İnsan hamamda gibi kızıyor...

Hacı bu usul-i teshine itiraz etmek için gözlerini açarak:

— Olmaz olmaz... Vücudum çok zayıftır. Taşlara çarpar kırılır, dedi.

Yine hareketsiz kaldı. Fettah yüzünün çamurlarını parmak parmak alıp oradaki ağaca sürterek:

— Daha sabahın karanlığındaız. Buraları ecinli, hırsız yatağı... Bizi soyanlardan daha insafsızlarına çatarsak belki bu sırtımızdaki donu gömleği de alırlar, anadan doğma kalırız. Bu netameli yerden bir ayak evvel savuşmaya bakalım...

Bu haklı ihtar, o bihuşisi²³⁶ arasında Hacı'nın kulağına tesir etti. Ve hemen yine gözlerini açarak:

— Billahi bizim Fettah doğru söylüyor... Kaçalım... deyince Osman kolları arasındaki Hacı'yı yeni adım atmaya alışan çocuklar gibi durucuk durdurmaya uğraşarak:

— Biz tabanları kaldırıncı şimdi caddeyi boylarız. Sen bizim ayağımızla yürüeyebilir misin?

— La vallah yalan kabul etmem. Yürüyemem...

— Ey nasıl olacak?

²³⁵ sebketmek: önceden olmak, geçmek

²³⁶ bihuşi: şaşkınlık

— Yürüyebildiğim kadar giderim, yorulunca nöbetle size binerim...

— Biz kira beygiri miyiz babacığım?

— Bu akşam Hak böyle takdir buyurdu. Ne çare?

Hacı Hurşit, sariklerin²³⁷ insaniyeten bırakmış oldukları büyük bir mendili gömleğinin üzerinden kuşak gibi bağlayarak enamını, misvakını, takvimini, tespihini vaaza giden kürsü şeyhleri gibi koyuna doldurmuştu.

12

İki hizmetkâr ufak bir müzakereden sonra Topkapı Caddesi'ne çıkmayı tensib ettiler²³⁸. Arabalarını, üstlerini, başlarını, bütün varlıklarını orada soyunan bu üç zavallı, hafif vücut ve seyk-pa²³⁹ olarak yalın ayak taşların, çamurların üzerinden sekerek Topkapı Caddesi'ne doğru bir tırıştır tutturdular, dört beş dakika kadar hafif köşklü yürüyüşü gittikten sonra Hacı'nın çarpıntısı tuttu; beti benzi uçtu; tıkanıyordu. Altmış yaşından sonra böyle yangın nöbetçisi adımı onun bünyesiyle tevafuk eder bir hareket değildi. İhtiyarda helecandan çene atar gibi hâller peyda olunca genç uşaklar şaşırdılar, kolları arasında onu ayıltmaya uğraştılar. Hacı'nın koşamayacağı sabit oldu fakat onun adımıyla da yürünemezdi çünkü epeyce ortalık açılıp sokaklar kalabalıklaşınca tımarhane düşünceden firar etmiş üç deli kıyafetiyle halkın arasında gidilemezdi. Osman ihtiyarın önünde biraz eğildi. Fettah'ın yardımıyla Hacı, arabacının sırtına bindi. Zavallı Osman, kandil gecelerinde kalabalık cami kapılarına dilendirmeye kötürüm taşıyan hamallar gibi arkasındaki yüküyle yine tırısı kalktı. Hacı Hurşit, merkûbunun²⁴⁰ bu gidişinden hink hink sallanıyor, sarsılmadan berbat oluyor, hıçkırıklara, nefes kesikliğine tutuluyordu. Fakat halkın merak ve zevklenmesine uğramamak için bu iki bacaklı düldülün koşmasına tahammülden baş-

²³⁷ sarik: hırsız

²³⁸ tensib etmek: uygun görmek

²³⁹ seyk-pa: çıplak ayak

²⁴⁰ merkûb: üzerine binilen

ka çare yoktu. Bir çeyrek sonra Hacı Hurşit, Osman'ın arkasından indi, iplerin tazyikinden henüz adale, damar ve sinirlerinin sızılıarı savuşmamış olan Fettah'a bindi. Bu ikinci merkûbun sırtı etli, semiz ve yumuşaktı. Hem şaşılacak şey: Fettah rakibini sarsmadan o kadar düzgün ve güzel yürüyordu ki âdeta rahvan²⁴¹ gidiyor denebilirdi. Hacı'nın donmuş kemikleri, hizmetkârın yumuşacık bir semer gibi dolgun, ılık, genç vücudu üzerinde rahat etti. Cenab-ı Hakk'a bir iki salavatla arz-ı şükrandan sonra merkûbunun ensesini okşadı. Fettah:

— Yapma Hacı, huylanırım... itirazında bulundu.

Ortalık iyiden iyi açılıyordu. Hacı Hurşit etrafına bakındı. Büyük bir telaşa:

— Sabah namazım geçecek... Haydi evlatlar çabuk beni bir camii-i şerife yetiştiriniz. Bu yaşa geldim, Hakk'a çok şükür namazımı kazaya bırakmadım.

Fettah birdenbire huysuzluğu tutmuş bir beygir gibi rakibini bir iki hoplatarak:

— Hacı namazın şimdi sırası mı? Kimseye maskara olmadan bir ayak evveli konağa varalım...

Hacı:

— Aman evlat, öyle deme, günahdır. Bu akşam canımızı kurtaran Cenab-ı Hakk'a ibadet edelim. Eminnetullah²⁴²... Eminnetullah...

Vasi bostanlar, meydanlar, viraneler bitti. Sefil, fakir, kirli, süprüntülü, yıkık, dökük, çarpık, dolambaç, dar sokaklara girdiler. Genç uşaklar sekiz on dakikada bir yüke münavebe yaparak döne dolaşa Odabaşı'ya gelmişlerdi. Hacı oradaki camii, çeşmeyi görünce altındaki yularsız merkûbunu durdurmak için çırpınmaya başladı. Nöbet-i merkûbiyyette Osman bulunuyordu. Zavallı delikanlı, süvarisini binek taşına indirir gibi gitti, camiin merdivenine yanaştı. Hacı, sülük gibi yapıştığı delikanlıların sırtlarından hara-

²⁴¹ rahvan: binek hayvanlarının biniciyi sarsmayan koşma şekli

²⁴² eminnetullah: Allah'a minnetle

retlerini massederek biraz ısınmıştı. Aşağı inince leylek bacakları üzerinde yine titremeye tutuldu. Fakat her hâlde ifa-yı salat lazımdı. Abdest almak için çeşmeye koştu. Kol sıvamaya, ayak çıkarmaya hacet yoktu. Yıkınması muktezi uzuvlarını, kış suyunun kamçıları altına uzattı. Vuzuunu bitirdi. Arkadaşlarına salat teklif etti. Hacı lakırdıyı iki çenesinin takırdısıyla hakikaten leylek gibi söylüyordu. Delikanlılar ikisi de yorgun, son cemaat mahalline uzanmışlardı. Bu teklife cevap bile vermediler. Gençlerin gaflet ve binamazlıklarına Hacı uzun bir teessüf ahı çekerek içeri girdi. Camide tek tük cemaat vardı. Hepsî o kış gününde yalnız don gömlekle sokağa çıkmış bu uzun sakallı yalın kat²⁴³ musallinin kıyafetine ve titremesine bakıyor, şaşıyordu.

Cemaat dağıldı. Hacı camiden çıkmadı. Fazla namazına durdu. Secdeye yattı. Kalkmıyordu. Üç, dört, beş, altı, yedi ve daha ziyade dakika geçti. Hacı, alını secdede, öyle bihareketti. Osman, Fettah'ı dürterek:

— Herif galiba dondu. Yattı kaldı...

— Ah keşke donsa da cami in tabutluğuna bıraksak, biz sırtımız yüksüz koşa koşa konağa varsak...

O gece Yedikule'de büyükçe bir yangın oldu. Hâlâ devam ettiği söyleniyor ve yavaş yavaş kahveleri dolduran halk arasında harike²⁴⁴ dair türlü sözler deveran ediyordu. Bir ahırda iki inekle bir merkep yanmış. Bir kötürüm kocakarının yarı vücudu kavrulmuş fakat kendisi hâlâ sağ imiş. Mübahaseler arasında böyle bir hadisenin olup olamayacağı davası sürülüyordu.

Osman'la Fettah'ın yanına kahveden iki kişi geldi. Ayazın şidetine rağmen onların bu hafif giyinişlerine taaccüple sordular:

— Birader, siz yangından mı çıktınız?

Fettah bozmayarak cevap verdi:

— Evet efendim...

— Demek hiç eşya kurtaramadınız.

²⁴³ yalın kat: tek kat

²⁴⁴ harik: yangın

— Hiç...

— Canınızı kurtardığımıza şükrediniz.

Bu söze cevabı namazını bitirerek kapı önüne gelmiş olan Hacı Baba verdi:

— Yüz bin şükür. Evladım Hüda'ya yüz bin şükür...

İki hizmetkâr, Hacı Hurşit'in sesini duyunca secdede kaskatı donarak kalmadığına âdetâ hiddetlendiler...

Heyhat... çaresiz... Bu sıkleti konağa kadar taşımaya mahkûmdular. Fakat taşımak nöbeti senin benimdir, iddiasına kalktılar. Hacı, yumuşaklığı ve rahvanlığı hasebiyle evvelâ Fettah'ın sırtına binmek istiyordu. Fettah nöbeti ikinci olarak almakta ısrar etti. Biçare Osman ilk binek taşına yaklaşarak arkasını Hacı'ya arz etmeye mecbur kaldı.

Mahallenin sabah halkı hep kahvenin önüne çıkarak bu insanın insana hayvan gibi rükûbu²⁴⁵ tuhaflığını seyrediyorlardı.

— Vah zavallılar, hâle bakınız. Yangından çıkmışlar, sözleri tekmiil ağızları dolaştı.

O semt ahalisinin enzar-ı şefkatleri²⁴⁶ önünde titreşerek üç çıplak yola düzuldüler... Onlar şimdi kış günü bu dekolte kıyafetlerine taaccüp edeceklerle karşı verilecek cevabı öğrenmişlerdi:

— Yangından çıktık!..

Eski zamanın her menzilde beygir değiştiren Tatar ağaları gibi, Hacı Hurşit on dakikada, çeyrekte bir altındaki hizmetkârı yenileyerek Çapa Caddesi'ne çıktılar. Yüzlerini Aksaray'a döndüler. O tatlı meyilden aşağı gidebildikleri kadar hızlandılar... Yolda bunlara tesadüf edenler kâh acıyorlar kâh gülüyorlardı. Uğradıkları tefsirata²⁴⁷ had ve nihayet yoktu. Yangın alevlerinden kurtulduklarına zahib²⁴⁸

²⁴⁵ rükûb: binme

²⁴⁶ enzar-ı şefkat: şefkatli bakışlar

²⁴⁷ tefsirat: açıklamalar, yorumlar

²⁴⁸ zahib: fikre kapılma

olanlar, hastaneden çıkmışlar zannedenler, tımarhaneden firarlarına ihtimal verenler çoktu. Gala-yı taayyüşten²⁴⁹ dolayı elbiselerini iç gömleğine kadar satmış olduklarını tahmin edenler bile vardı.

Hacı'nın türlü türlü sofuluk âdetlerinden biri de gerek cer²⁵⁰ ve gerek binek suretiyle kendini taşıdığı hayvanların haklarından yarın ahirette beriyü'z-zimme²⁵¹ kalmak için onların emeklerine mukabil okumak ve tespih çekmekti. O gece kendine münavebeten²⁵² binek hayvanlığı hizmetini gören Osman'la Fettah'ın hukuk-ı nakliyyelerini evrad²⁵³ ile tediye için tespihini çıkardı. Mırıl mırıl çekmeye başladı. Hacı maneviyata itikatta bütün dünyayı kendine uygun bulsa bakkala, kasaba borcunu bile tespihle ödemek taraftarıydı. Lehü'l-hamd²⁵⁴ İstanbul'un son terakkiyatından²⁵⁵ olan elektrikli tramvaylara da yetişti. Bunlara bindiği zaman, havadan uzanan birkaç telin kuvve-i ceriyyesiyle²⁵⁶ o koca arabayı koşturan Frenk'in aklına da okur üflerdi. Avrupalının hakk-ı zekâsına karşı ahirette medyun²⁵⁷ yatmak istemezdi. Zaten Hacı'daki uzun sakalın temasıyla ensesi kiykiş²⁵⁸ Fettah'ın kulak arkasından suratına doğru bir de tespih sallanması inzimam edince muti merkûb sertleşerek:

— Hacı Baba şimdi tespih mırlanmanın sırası mı? Koy onu cebine. Bugün soğuktan ölmezsek konakta çekersin...

— Kızma evlat. Senin hakkını ödemek için çekiyorum...

— Babanın eşiği gibi sırtıma yüklendin. Gösterişin zayıf ama ağırlığın okkalı. Kemiklerin içime batıyor. Belimin ortasını çökerttin... Bir de durmuş da mır mır ile benim hakkımı ödeyecek...

²⁴⁹ gala-yı taayyüş: kıtlık

²⁵⁰ cer: sürükleyerek götürme

²⁵¹ beriyü'z-zimme: zimmeti temiz olan, aklanmış

²⁵² münavebeten: nöbetleşe, sırayla

²⁵³ evrad: virdler

²⁵⁴ lehü'l-hamd: hamdolsun

²⁵⁵ terekkiyat: ilerlemeler, yenilik

²⁵⁶ kuvve-i ceriyye: elektrik gücü

²⁵⁷ medyun: borçlu

²⁵⁸ kiykiş: gıdıklama

— Cahillik... Cahillik... Ben bir tespih çekerim, sana bin sevap yazılır...

— İstemem. Sevabın senin olsun. İn sırtımdan...

Hacı eliyle öteki merkûbunu çağırarak:

— Gel Osman... Fettah yoruldu.

Fettah sırtından harar atar gibi Hacı'yı yere silkerek:

— Efendi, bize defineden hisse çıkaracak derken bütün urbamızı, saat kordonumuzu, para cüzdanımızı, yeni potinlerimizi üste verdik...

Hacı Hurşit tespihli elini kibleye doğru abidane kaldırarak:

— Kederlenme evlat... Hazret-i Abdal şimdi onların hepsini bize gönderecek. Bu bir tecrübedir... Bu bir imtihandır...

Fettah büyük bir istihza²⁵⁹ ile:

— Hazret-i Abdal kim? Sen misin? Baban mı yoksa?

— Haşa haşa... Ben değil... Ben bir âciz kul...

Osman, Fettah'ın kulağına yaklaşarak:

— Sus be! Bu herif tekin değil... Gece cinlerle konuşurken gördüm.

Fettah dikkatli ve şüpheli bir nazarla Hacı'yı süzerek:

— Cinlerle konuşuyor da bu soğukta neye böyle cascavlak sokak ortasında kaldı? Bir cinli çağırsın onun sırtına binsin... Bana ne yükleniyor?

Osman, Fettah'ın kulağına musırrane²⁶⁰ bir şeyler fısılayarak gönlünü yapar. Yine Hacı'yı nöbetle duş-ı tahammüllerine yüklenerek yola devam ederler.

Gündüz olur. Çok insana tesadüf etmemek için caddeden Sü-lüklü yoluna saparlar. Bin müşkülâtla Horhor'u bulurlar. Göster-

²⁵⁹ istihza: alay

²⁶⁰ musırrane: ısrarla

dikleri büyük gayrete rağmen uşaklarda Hacı'yı taşıyacak takat kalmaz. Çeşmenin önünde râkiplerini yeni ayak bir çocuk gibi yere bastırırlar, Hacı bu defa insafa gelerek:

— Haydi evlatlar koltuğuma giriniz de yürüeyim... Müsabakadan mağlup çıkmış bitik bir “boksör” hâlsizliğiyle Hacı iki tarafındakilerin kollarına asılarak yürümeye başlar... Nihayet güç bela konağı bulurlar.

13

Üçünün de böyle Unkapanı değirmen işçiler kıyafetiyle ve arabasız avdetleri konakta herkesi meraka, telaşa düşürür. Abdal hazretlerinin nezd-i velayetlerine izam kılınan²⁶¹ bu küçük heyet-i Murahhasanın²⁶² avdetini dört gözle bekleyen hane sahibi Hacı Ferhat ve komşu Hafız İshak Efendiler bu hâlde ne mana vereceklerini bilemezler. Öyle bir hüsn-i niyet ve sıdk ile müracaatın böyle bir su-i neticeye²⁶³ çıkmasına ne denir? Hacı Ferhat Efendi meraktan büyümüş gözlerini hayretle ve biraz da rikkat ve merhametle Hac refikine dikerek:

— Ya Hacı Hurşit! Hazret-i Abdal'ı gücendirerek esmayı üstüne sıçrattın galiba?

Bütün gayret-i hayatiyyesini son mukavemetine kadar istimal ile o hâlde oraya gelebilmiş olan Hacı Hurşit cevap vermek için ağzını açar. Fakat iki çenesinin leylekvari takırdısından başka lisanından anlaşılır bir söz çıkmaz.

Hemen zavallıları sıcak hamama sokarlar. Tabip celbederler. Terletirler. Üçünün de göğüslerine, arkalarına vantuzlar ururlar²⁶⁴. Bir müddet onları uykuya, istirahat-i mutlakaya²⁶⁵ terk ederler. Fakat uşaklar uykuya varmazdan evvel damat Methi Bey arabacı Osman'ın yanına giderek:

²⁶¹ izam kılınmak: gönderilmek

²⁶² heyet-i Murahhasa: delegeler kurulu

²⁶³ su-i netice: sonucun kötüğülü

²⁶⁴ urmak: vurmak

²⁶⁵ istirahat-ı mutlaka: kesin olarak dinlenme

— Osman arabayı ne yaptınız?

— Araba hakkında malumatım yok... Ben arabayı Fettah'a teslim ettim... Hacı Hurşit Efendi'nin arkasından gittim. Sonra Fettah'ı soyulmuş, iplere bağlı bulduğumuz zaman araba meydanda yoktu.

Damat Bey, muhtasaran Fettah'ı isticvap eder²⁶⁶. Hizmetkâr hakikati olduğu gibi söyler...

Methi Bey, vakit geçirmeden doğru Şehzadebaşı merkez komiserine müracaatla vakayı anlatır. Komiser, derhâl arabanın sirkat²⁶⁷ edildiği civara karib²⁶⁸ merkezler ile telefon muhaberesine girişir. Nihayet Silivrikapısı Merkezi meseleyi şayan-ı memnuniyyet bir surette halleder. Şöyle görüşürler:

Şehzadebaşı:

— Birader, bu gece Bâlâkuyusu, Çınar, Virancamî taraflarında mühim bir sirkat olmuş...

— Nasıl?

— Üç kişiyi hemen anadan doğma soyduktan maada altlarında ki arabayı da almışlar...

— Evet malumatım var... Bir çift, baklakırı iri Macar beygiri koşulu, içi neftî kadife döşeli Avrupakâri, mükemmel, geniş bir kupa...²⁶⁹

Methi Bey telefona kulak vererek:

— Evet... Evet ta kendisi, bizim araba...

Silivri Merkezi:

— Merak etmeyiniz. Araba hiçbir zarara uğramaksızın bizde mahfuzdur...

— Nasıl elde ettiniz?

²⁶⁶ isticvap etmek: sorgulamak

²⁶⁷ sirkat: çalma, hırsızlık

²⁶⁸ karib: yakın

²⁶⁹ kupa: kapalı, yalnız arkasında oturulabilen, genellikle atların çektiği dört tekerlekli araba

— Araba, gece sabaha karşı Yayla taraflarından geçerken devriye kolunun dikkatini celbetmiş. Çünkü arabayı kullananın sabıkalı meşhur Uçurtma Ahmet olduğunu devriyeden tanıyan olmuş. “Dur” emrini vermişler. Araba daha hızlı kamçıya başlayınca devriyenin şüphesi artmış, Takibe başlamış. Yollar bozuk olduğundan araba süratle kaçamamış. Yayla devriyesi bizden yardım talebi için havaya silah boşaltmış. Bizimkiler silahın sesine gitmişler. Sarıklar de silaha davranmışlar. Araba iki devriyenin arasında kalmış, Birkaç el revolver teatisinde Uçurtma Ahmet kolundan yaralanmış. Fakat habıs, mecruh²⁷⁰ olarak arabacı mevkiinde yan yana oturdukları Turna Hüsnü ile beraber firara muvaffak olmuşlar Devriyeler arabayı bastırarak içindeki Yarasa Ali, Torpil Mustafa, Kurt Nikoli’yi derdest etmişler. Arabanın içinde de mest, kundura, iki çift potin, pantolonlar, ceketler, paltolar, saat kordonlar, para cüzdanları ve saire bulunmuş.

Methi Bey:

— Misafir Hacı Hurşit Efendi’yle, bizim arabacı Osman, uşak Fettah’ın eşyaları...

Komiser telefonla:

— Ey sonra?

— Sonra yakaladığımız üç şeriri, isticvaplarını icradan sonra deliğe tıktık. Şimdi müdde-i umumiliğe²⁷¹ gidecek fezlekeyi yapıyoruz...

— Araba bizim semtten muteber bir zata ve eşyalar da onun etbana²⁷² aittir. Aidiyet ispatı muamelesini bize bırakarak şimdi araba ile eşyayı merkeze gönderiniz...

Komiser telefonu kapadıktan sonra Methi Bey’e:

— Müsaadenizle zat-ı alinizden bir şey soracağım...

— Buyurun...

— Bu sirkat keyfiyeti gece saat kaçta vuku bulmuş?

²⁷⁰ mecruh: yaralı

²⁷¹ müdde-i umumilik: savcılık

²⁷² etba: tabi olanlar

— Silivrikapısı Merkezinin söylediği gibi sabaha karşı...

— Affedersiniz beyim... Sabaha karşı sizin konağın arabası o hücre²⁷³ semtlerde ne arıyordu?

Methi Bey, burnunun altında hemen bir çimdik kalmış kırpık bıyığından, bu suale bir cevap bulmak için iki telini daha kopararak:

— Vallahi Komiser Bey, keyfiyetin evveliyatına ben de pek vâkıf değilim. Meseleyi bu sabah duydum desem yalan söylemiş olmam. Çınar taraflarında Virancami'de bir Abdal Veli hazretleri varmış. Galiba İspanyol nezlesine okurmuş. Nasıl olduğunu bilmiyorum, bu namla bizim kayınpederden bir hayli para dolandırmışlar... İhtiyar adamın İspanyol nezlesinden ödü kopuyor. Bu hastalığa tutulmamak için ne istenirse kemal-i saffetle²⁷⁴ veriyor...

— O gece arabayla gidenler Abdal Veli'ye para mı götürmüşler?

— İyi bilmiyorum ama öyle olacak... Parayı Abdal'a mı vermişler? Yoksa hırsızlara mı kaptırmışlar? Orasını bilmiyorum...

— Bu suallerimin, derdest edilen Yarasa Ali, Torpil Mustafa ve Kurt Nikoli'nin isticvaplariyla sıkı alakası olduğundan tenviri hususu bizim için mühimdir.

— Komiser Bey, dün gece o semtlere gönderilip de altlarında ki arabayı bıraktıktan sonra iç gömleğine kadar soyulmuş bulunan adamlar soğuk algınlığını def için şimdi konağın hamamında istirahattedirler. Onların akılları başlarına gelince elbette vakayı bertafsil²⁷⁵ hikâye edeceklerdir. Size haber gönderirim. Teşrif buyurursunuz. Söyleyeceklerini dinler ve istediklerinizi sorar, anlarsınız.

— Teşekkür ederim efendim.

Methi Bey konağa avdet eder. Herkesi telaşta bulur. Hanenin büyük kızı Narin Hanım hastalanmış, dünden beri kırıklığı varmış. Bugün harareti biraz artmış. Ciddiden ziyade naza, meraka benzeyen bir hastalık... Fakat anaya babaya meram anlatması kabil mi?

²⁷³ hücre: ücra

²⁷⁴ kemal-i saffet: iyi niyet

²⁷⁵ bertafsil: ayrıntılı şekilde

Bütün mahalle İspanyol dehşetiyle titriyor. Mahalle bekçisi bile öğrenmiş bir kere soruyor:

— İspanyola mı?

Tasdik cevabını alırsa kazanı hazırlıyor.

Çabuk hekimler celbolunur, büyük ihtimamlar ile müdavata²⁷⁶ başlanır. Doktorlar telaşı mucip bir hâl olmadığına etrafı iknaya, temine uğraşırlar. Lakin mahalleye haber çabuk yayılır: “Hacı’nın büyük kızı İspanyol’a tutulmuş.” Pek çok ağızlar, uzun, uzun “Oo-ohhh!” teşfileriyle açılır. Müntakim gözler, allı pullu bir tabut çıkmasına intizaren Hacı Ferhat Efendi’nin kapısına dikilir.

Hafız İshak Efendi hemen komşusunu teselliye koşarak:

— Hiç merak etme birader. Biz ihtarnamedeki diyet mi diyelim? Fidyeye necat mı? Tahlis-i hayat²⁷⁷ akçesi mi? Tayin namı müşkül... İşte o parayı tam vaktinde Hazret’in kasası olan fersude zembile yatırdık. Cenab-ı Abdal, kızımızı ölümden kurtarmaya beş yüz lira mukabilinde borçludur. Bundan şüphe eder misin?

— Haşa... Fakat... Hacı Hurşit ve uşaklar, arabasız ve birer don gömlekle avdet ettiler. Ne hâl vuku buldu? Emaneti mahalline teslim ettiler mi? Ne oldu?

14

Hacı Hurşit, sıcak hamamda rahatı bulunca bol bir terleme ile uzun bir dalış dalmış, öğle zamanına kadar deliksiz bir uykuya varmıştı. Onun kalbinde namaz vakitlerini kendine ihtar eden sanki münebbihli²⁷⁸ bir saat vardı. Ne kadar derin uykuda olsa salat zamanını çalar, onu uyandırır. Bu itikat ile Hacı uyandı. Öğle namazını hamamın soğukluğunda eda etti. Vakayı tenvir için meraktan durmayan Hacı Ferhat Efendi’yle komşusu Hafız İshak Efendi hemen hamama musallinin yanına koştular. Hacı uzun uzun dualardan, tespihlerden sonra zairlerine bir tebessüm-i kabul gösterebildi.

²⁷⁶ müdavata: deva bulma, iyileşme

²⁷⁷ tahlis-i hayat: hayatın kurtulması

²⁷⁸ münebbihli: uyarıcı,uyaran

Hane sahibi soruyordu:

— Ya Hacı Hurşit bu ne hâl? Sizi kim soydu böyle? Arabayı nerede bıraktınız?

Hacı ufak bir dua mırıldadıktan sonra:

— Efendim, Allah emreder, kul yapar. Bu bir cilve-i ilahiyye... Abdal Veli hazretleri bu gece bizi bir imtihan etmek istedi. İşte bu kadar...

— Fakat nasıl oldu?

— Nasıl oldu? Oldu... Kaderullah...

— Sizi kim soydu canım?

— Nenize lazım efendim bizi kim soydu? Soydu. Sırası gelecek hepsini anlatacağım...

— Sırası ne vakit gelecek?

— Şimdi beklediğim bir şey var, o zuhur etsin. Ondan sonra...

— Nedir beklediğiniz?

— Arabayı, esvapları Hazret-i Abdal hemen geri gönderecek... Âlem-i manada bana şimdi malum oldu.

— Nasıl malum oldu?

— Abdal Veli hazretleri bizzat rüyamı teşrif buyurarak: “Merak etme Hurşit emval-i mesrukanızın²⁷⁹ hepsini şimdi konağa gönderiyorum.” tebşirinde²⁸⁰ bulundular...

— Sizi soyan Abdal Veli midir?

Hacı büyük bir galeyana:

— La... haşa... la... haşa...

O esnada içeri hizmetkâr Ahmet girerek:

— Efendim, müjde. Araba geldi. Eşyalar da hep içinde...

— Kim getirdi?

— Polisler...

²⁷⁹ emval-i mesruka: çalınmış mallar

²⁸⁰ tebşir: müjdeleme

Ferhat ve İshak Efendiler pek büyük birer hayret-i dindarane ile ikisi bir ağızdan:

— Ya Hacı Hurşit, sen de veliyullah namzedi²⁸¹ bir adamsın.

Hacı hemen secde-i şükranına kapanarak tekbir getirir.

Abdal Veli hazretlerinin bu son kerameti huzurunda, efendiler, gözler istiğrakta, parmaklar dudaklarda mebhut kaldılar. Tekrar amenna ve saddakna fakat Narin Hanım'ın hafifçe başlayan hastalığı birdenbire ziyadeleşir. Veli hazretleri, aileyi pek çetin bir tecrübe ve imtihandan geçirmek mi istiyor? Etibba son tekayyüdatla meşgul iken ikinci üzeri posta müvezzii²⁸² Hazret'ten bir mektup getirir. Zarfı açarlar. İçinden hastaya tütsü verilmek için ufak ufak kesilmiş kâğıtlar çıkar.

“İhtarname-i mukaffada tarif edildiği vechile amel oluna.” kaydından başka bir işaret görülmez. Musarrah şeraitine²⁸³ tevfikân her ezan vakti tütsülerde devam olunur. Lakin garip hâl, her tütsüden sonra hastalığı daha vahimleştiren makus²⁸⁴ bir tesir görülür. Peder şefkati galeyana gelir. Zavallı Hacı Ferhat Efendi, Abdal Veli hazretlerinin kudsiyeti hakkında iştibahı²⁸⁵ tehlikeli görmekte beraber kerimesinin akıbet-i marazından²⁸⁶ endişeye düşmekten de kurtulamaz.

Hacı Hurşit ile arabacı Osman ve hizmetkâr Fettah'ın hamamda akşama kadar istirahatlerine müsaade olunur. O gece bu üç kişinin sergüzeştlerini dinlemek üzere âdeti bir divan kurulur. Polis komiseri davet olunur. Çünkü Hacı ve Hafız Efendilerce bidayeten işin gizli tutulması mukarrer idiye de araba ile makam-ı Abdal'a gönderilenlerin yalın ayak başı kabak avdetleri mahalleye dedikodu salmış, âlemin merakını arttırmış, türlü tefsirata meydan açmış, işin

²⁸¹ namzed: aday

²⁸² müvezzî: dağıtıcı

²⁸³ musarrah şerait: açıklanan koşullar.

²⁸⁴ makus: uğursuz, ters

²⁸⁵ iştibah: şüphelenme

²⁸⁶ akıbet-i maraz: hastalığın akıbeti

hafif tutulacak yerini bırakmamıştı. Bir de araba ile eşyaların avdeti kimsenin himmet-i maneviyyesiyle değil, ancak polis komiserinin kiyaseti eseriyle olduğunu Methi Bey kayınpederine vazihan anlattı. Binaenaleyh²⁸⁷, o akşamki istimada²⁸⁸ komiserin huzuru lüzumunu bildirdi. Damat Nihat ve Methi Beyler de hazır bulunur. Akşam taamından sonra konağın büyük bir odasında samiin²⁸⁹ toplanır.

Mükeyyifattan yalnız çay içmenin günahından korkmayan Hacı Hurşit Efendi'yi neşelendirmek için bu içkiden titrek eline birbiri üzerine birkaç bardak sunulur...

Gıcır gıcır abdestiyle yeni hamamdan gelmiş bu mübarek adam en yüksek bir sedirin üzerine çıkar. Mestlerini birbirine sürterek ince bir gıcırta ile diz çöker. Vaaz eder gibi besmeleyle macerayı şöyle nakle başlar:

— Buradan arabaya bindik. Rabb'im kabul eylesin, güzergâhımızda makabire müsadif oldukça sağa sola Fatiha-yı Şerife ihda ederek²⁹⁰ yolumuza devam ve encam-ı kurb-ı makam-ı Abdal'a²⁹¹ vasıl olduk... Rabbi temmim bilhayr.²⁹² Arabadan indim. Vechimi kibleye döndüm. Yürüdüm. Yürüdükçe makamın halaveti, heybeti kalbimi sardı. Hazret'in maneviyeti bana karşı çıktı. Deruni bir gurur ve hubur²⁹³ ile titredim. İhtarname-i mukaffada tavsif buyrulduğu vechile kabristana yaklaştım. Karanlığa gözlerim alıştı. Gökte yıldızlar bana yolumu işaret ediyorlar, baykuşlar hoş geldin diyorlar, etrafımda gözlere görünmez kelp²⁹⁴ üüyorlar, mezarlardan ölüler kemik kafalarıyla gülüyorlardı. Bir yetim ağlaması, bir firkatzede²⁹⁵ valide nevhası duydum. Durdum. Ölüm hayattan mı istimdat ediyordu? Hayat ölüme mi iltica eyliyordu? Bilmem...

²⁸⁷ binaenaleyh: bunun üzerine, bundan dolayı

²⁸⁸ istima: dinleme

²⁸⁹ samiin: dinleyiciler

²⁹⁰ ihda etmek: hediye etmek, göndermek

²⁹¹ encam-ı kurb-ı makam-ı Abdal: Abdal'ın makamının yakın noktası

²⁹² Rabbi temmim bilhayr: Rabb'im hayırla sonuçlandır.

²⁹³ hubur: sevinçler

²⁹⁴ kelp: köpek

²⁹⁵ firkatzede: ayrılık çeken

Sokaktan itibaren saydım. Dördüncü ve beşinci servinin arasına geldim. Zaten yüzüm maşrıka müteveccihiti. İki yanımdan biri dev, öteki cüce iki gölge iki delil-i leyli gibi sağ ve solumdan yürüdüler. Bana gar-ı Abdal'ın medhalini²⁹⁶ işaret ettiler. Fesüphanallah, meydanda gölge vardı. Cisim yoktu. Sanki gayr-i maddi iki mahluk... Delillerime uydum. Yürüdüm. Yakınımdan pek hazin bir lahin²⁹⁷ ile "Suretü'l-Felak" tilavetini işittim. Samiamı Kur'an-ı Kerim sadası doldururken meşamıma²⁹⁸ bir misk ü anber kokusu yayıldı. Yüreğimden manevi bir galeyana geldi. "Ve min şerri gasikin iza ve kab"²⁹⁹ ayet-i kerimesini birlikte okudum. Sanki ruhum, gecenin o karanlığı içinden deliller arasında bir memba-ı tecelliden³⁰⁰ vuslat-yab³⁰¹ olmaya gidiyordu. Etrafım muzlimdi ama gönlüm purnur oluyordu. O inşirah, daha doğrusu o haşmet-i maneviyye ile birkaç adım daha yürüdüm. Gar-ı Abdal'ın menfez-i mehibi³⁰² karşıma çıktı. Gece karanlığından daha kesif katrani bir daire-i fahire... Doğrusu orada ruhum irkildi. Çünkü geceden daha geceye geçecektim. Bu tereddüdüm teeddübümden³⁰³ ileri geliyordu. Yürüyüp geçeceğim, basacağım yerlerin her bir karış tûrab-ı mübareği benim için mukaddesti. Belki bir küstahlık ederim korkusu kalbimi eziyordu. Bu endişem Cenab-ı Abdal'a malum oldu. Yumuşak, muanber³⁰⁴ bir el sağ omzuma dokundu. Tatlı, berrak, kudsi bir sada:

— Yürü! Ya Hurşit... dedi.

— Lebbeyk ya Abdal...

²⁹⁶ medhal: giriş

²⁹⁷ lahin: Kur'an okurken yanlış telaffuz etme

²⁹⁸ meşam: koku alma

²⁹⁹ ve min şerri gasikin iza ve kab: felak suresinin "karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden" anlamına gelen kısmı

³⁰⁰ memba-ı tecelli: tecelli kaynağı

³⁰¹ vuslat-yab: kavuşma bulma, kavuşan

³⁰² menfez-i mehib: heybetli delik, heybetli pencere

³⁰³ teeddüb: utanma, edepli olma

³⁰⁴ muanber: güzel kokulu

Nidasıyla yürüdüm. Garın sağ taraf cıdarına elimi uzattım. Adımlarımı sayıyordum... Bir, iki, üç... Tamam yedincide zenbil-i mübareği buldum. Elimi koynuma soktum. Emaneti çıkardım. Besmeleyle zenbil-i şerife bıraktım.

— Oh... Hizmet-i tevdiiyyem³⁰⁵ hitam buldu³⁰⁶, dedim, sevindim. Karanlık içinde ben o inşahta iken fesüphanallah³⁰⁷ birdenbire sanki berk³⁰⁸ ile rad³⁰⁹ vuku buldu. Hemen bir şimşek çaktı. Arkasından şarık³¹⁰... Şarık. Bir şey şakladı. Yakınımda bir yere indi sandım. Acaba bir kusur mu ettim? Bu işaret-i tedibiyye³¹¹ benim için mi vuku buluyor? diyordum. Fakat yıldırımın o pek kasir³¹² an-ı tenvirinde³¹³ etrafımda meşhudum³¹⁴ olan latif ve dehşetnak manzarayı hiç unutamayacağım. Garın en ileri umkunda birbirine gayetle sıkı sarılmış bir gılmanla bir huri gördüm. Bu iki cennet mahlukunun şeffaf vücutları içinden ruhlarının yekdiğerine savleti fark oluyordu. Bu cümbüş-i tezevvuk³¹⁵ iki vücut-ı maddi arasında olsa bir zelle³¹⁶, bir masiyet, belki bir ar teşkil edebilirdi. Lakin onlar... Biri gılman, biri huri ve orası Abdal'ın makamı... Bu manzaraya diğere mana vermek Hazret'in kudsiyetinden şüpheye düşmek değil midir? Haşa... İnsan sathi³¹⁷ nazardır. Her şeyi üstünkörü görür. Taammuk³¹⁸ edemez. Bu uzun hayatta nazar-ı beşer hemen bir âmâyı daimî hâlinde bulunur. Fakat ne gariptir ki yine o aynı göz, birkaç senede göremeyeceği şeyleri bir saniye-i rüyette müşahede ediyor. İşte bana da öyle oldu. O şimşegin pek seri ışığında bu iki sekene-i

³⁰⁵ hizmet-i tevdiiyye: emaneti bırakma hizmeti

³⁰⁶ hitam bulmak: sona ermek

³⁰⁷ fesüphanallah: hayretle söylenen bir söz

³⁰⁸ berk: şimşek

³⁰⁹ rad: gök gürültüsü

³¹⁰ şarık: parlama

³¹¹ işaret-i tedibiyye: uslandırma işareti

³¹² kasir: kısa

³¹³ an-ı tenvir: aydınlanma anı

³¹⁴ meşhud: görünen

³¹⁵ cümbüş-i tezevvuk: zevk alma cümbüşü

³¹⁶ zelle: hatayla yapılan kusur

³¹⁷ sathi: üstünkörü

³¹⁸ taammuk: derinleşme, meselenin iç yüzünü öğrenme

cennetten başka iki de cehennem zebanisi gördüm. Bu iki ifrit³¹⁹, garın methalinde karşı karşıya duruyorlardı. O ne dehşetli kulaklar, o ne korkunç dudakları? Şimşek ziyası sönünce evvelkinden kesif bir karanlık içinde kaldım. Meleklerin muanakaları³²⁰ latifti ama ifritlerin kulakları nazar-ı dehşetim önünden gitmiyordu. Gardan çıkmak için mutlak onların yanından geçilecekti. Yürümek istedim. Korkudan bacaklarım dimağımın verdiği “yürü” emrine itaat etmiyorlardı. Çünkü ifritlerin dehşetlerinden bihaberane içeri girmiştım. Fakat şimdi bile bile önlerinden geçemiyordum. Kendimi dürttüm, muştaladım. Hayır... Ayaklarım makinesi bozulmuş bir vapur gibi kumanda almıyordu. İfritler homurdanmaya başladılar. Ben de soğuk sıcak karışık terlemeye... Korkudan bunalıyordum. Fakat mümkün değil, yarı belimden aşağısı işlemiyordu. Aman ya Rabbi iki ifrit rüyetinden bu hâle geldim. Yarın ahirette zebanilerin ellerinde ne yapacağız? Bu ıstırabım ve ayaklarımın re’sime³²¹ isyanı derhâl Hazret-i Abdal’a malum oldu. İki kuvvetli kol beni yakaladı. Gardan dışarı çıkardı. Burnumu kerih bir koku sardı. Bir de dikkat ettim ki ne bakayım... İfritin kucağındayım... O saatte kendimi kaybettim. Ne kadar zaman bihuş kaldım bilmiyorum. Beni tartakladılar, uyandım. Gözlerimi açınca kendimi upuzun yatmış buldum. Vücutumda gezinen birkaç el beni çabuk çabuk soyuyorlardı. Taaccüple sordum:

— Emr-i Hak mı vaki oldu? Burası teneşir mi? Beni gasil için mi soyuyorsunuz?

Bu sualime gülüştüler. Cevap vermediler. Tekrar ettim:

— Söyleyiniz, ölü müyüm? Diri miyim? Burası ahiret mi? Dünya mı?

Yüzlerini seçemiyordum. Seslerini işitiyordum. Birisi cevap verdi:

— Hacı Baba sus. Sen öldün. Burası ahiret... Bu urbalar ile gömülürsen sonra mezarda uzun sual cevap var.

³¹⁹ ifrit: cinlerin çok zararlı ve çok korkunç kabul edileni

³²⁰ muanaka: kucaklaşma

³²¹ re’s: baş, kafa

— Allah sizden razı olsun. Dünya malı cifedir. Beni kurtarınız. Münkereyn'e³²² sual cevabım kolaylaşsın...

— Şimdi harp zamanı, seni saracak kefenimiz yok. Donunu gömleğini üzerinde bırakıyoruz. İnsan dünyaya çırpıplak gelir. Pek sabi bulunduğu için zararı yoktur. Lakin bu yaşta ahirete cascavlak gitmesi ayıptır... Bir nazırın karşısına redingotsuz çıkılmazken en büyük divana üpüryan nasıl gidilir?

Beni soyanların iki cihan teşrifatına da vâkıf kimseler olduklarını anladım. Menfi bir cevap almak felaketinden titreyerek sordum:

— İmanı kurtarabildim mi?

İçlerinden birisi ziyadece gülerek:

— Ceplerindeki paralarınla, urbaların ve yeni mest kunduralarından başka her şeyi kurtardın. Hatta enamını, misvakını, takvimini, tespihini de bırakıyoruz. Onlarla beraber gömüleceksin. Ecri vardır.

— Teşekkürler ederim...

— Ne iyi bir adamsın... Kabasoğan kadar kolay soyuluyorsun!.

Beni yalnız iç çamaşırlarıyla bıraktıktan sonra yine gülerek:

— Vazifemiz hitam buldu. Biz gidiyoruz. Allah taksiratını af ve Münkereyn'e sual cevabını âsân ve seni de bu mezarlığa başımam eyleye. Şimdi gassal gelecek. Dikkat et, üstündekileri çaldırma. Şu zamanda dünyada ölü soyuculara don ve gömleğini kaptırmamak bir insan için ahirette imanı kurtarmak kadar mühim ve müşküldür.

Bu ihtarın akabinde tespihi elime tutuşturarak:

— Al bunu, dünyada tamamlayamadığın dert ve bela kaldıysa onları da ahirette çek, dedikten sonra kahkahalarla fakat rüzgâr gibi süratle savuştular. Bir müddet bekledim. Gelen giden olmadı. Ölü üşümez derler. Lakin ben donuyordum. Beni sıcak su ile gaslederlerse ısınırım ümidiyle intizarım uzadı. Diri evinde, ölü mezarında gerek... Bir ayak evvel ahiret bucağıma sokularak öbür dünyanın mağfired ve rahatına ermek istiyordum... Ah anladım. Bunlar bana

³²² Münkereyn: Münker ve Nekir, ölümden sonra insanları sorguya çekecek olan iki melek

hep Hazret-i Abdal'ın cilveleriydi. Zaman uzadı. Soğuk arttı. Titreme keza... Abdal'ın merhametine ilticaen³²³ söylüyorum. Cilve soğuklaşıyor, imtihan ve tecrübenin bürüdeti iliklerime işliyordu. Elimdeki tespihle “Ya Sabur” çekiyordum. Bilmem kaç yüzü buldu. O aralık yanımda bir karaltı peyda oldu. Sordum:

- Beni gasle mi geldin?
- Sen kimsin?
- Mezara gömülmesini bekleyen bir ölü...
- Mezarından niye çıktın?
- Daha gömülmedim...
- Ölü laf söyler mi?
- Hazret-i Abdal'ın mucizesiyle ben söylüyorum...
- Vay Hacı Hurşit?
- Vay oğlum Osman...

Tanıştık. Osman da benim gibi bir don bir gömlek, yellem yelalek idi.

Hikâyesinin mühim kısmı burada hitam bulan Hacı Hurşit sustu. Yorgunluk alıyordu. Vakayı dinlerken ikide birde muhtıra defterine bir şeyler kaydeden polis komiseri, nâkilin birkaç dakika dinlenmesine müsaade ettikten sonra:

- Hacı Efendi, lütfediniz. Bir şey soracağım...
- Buyurunuz evlat.
- “Gar-ı Abdal” dediğiniz yerde Hazret-i Veli'nin kendini görmediniz mi?
- Hayır efendim...
- Garın umkunda görmüş olduğunuz huri ile gılman hayalat mıydı? Hakikat miydi?
- Hakikat...
- İyice emin misiniz?

³²³ ilticaen: sığınarak

— Eminim... Sizi şimdi nasıl görüyorsam onları da böyle gördüm...

— Pekâlâ. Bu huri ile gılmanı başka bir yerde görseniz tanıyabilir misiniz?

— Hay... hay...

— Demek çehrelerinin eşkâli, hafızanızda mürtesem³²⁴ kaldı?

— Tamamıyla...

15

Şimdi sergüzeştinin kendine ait kısmını nakil nöbeti, arabacı Osman'a geldi. Bu Anadolu uşağı ırkına has bir saffet ve mertlikle başladı:

— Efendim, ben ıldırğıç³²⁵ bilmem. Yüreğimi olduğu gibi açık söyleyeceğim. Biz Hacı Efendi'yi define çıkarmaya gidiyor sandık. Ne olacağını görmek için arkasından vardım. Hacı Efendi karanlıklara dolanıyordu. Ben de ardını bırakmıyordum. Arada bir etrafımdan öte beri şeyler kaçıyorlardı. Cin mi? Şeytan mı? İnsan mı? Bilmem. Evvela korktum. Sonra insana bir zarar etmediklerini anlayınca biraz cesaretlendim. Bir sesler geliyor, anlayamadığım şeyler okunuyordu. Hacı Efendi mi okuyordu? Onlar mı? Yoksa hepsi birlikte mi? Fark edemiyordum. Hurşit Efendi servilerin arasından geçti. O karanlık mahzenin içine tıklıdı. Ben de ilerledim. İçeriden mırımlar duyuluyordu. Ne olduğunu görmeyi çok merak ettim. Birdenbire bir kibrit çaktım. Vay anam, mahzenin ağzında bir çift zebani vardı. Ama ne siz görünüz ne de bir daha ben göreyim. Ta içeride bir güzel kız ile bir oğlan sarmaş dolaş olmuşlar bize bakıyorlardı. Bunları ne gördüm ne görmedim, birden suratıma “şark” patlangıcıyla bir şamar indi. Gözlerim patladı sandım. Ve püf diye kibriti de söndürdüler. Beni belimden kaptıklayın dışarı attılar. Aklim zıvanasından oynadı. Vücudumu bir zangırtı aldı. Kulhüvallahı'yi okuyup üfürmeye başladım.

³²⁴ mürtesem: resmolunmuş

³²⁵ ıldırğıç: bahane

Osman o korkunç şeyleri yine görüyormuş gibi bir ürküntü ile gözlerini odanın bir köşesine dikerek sustu. Bir müddet odanın haricini dinledi.

Komiser itikatsız adamlara mahsus bir istihfaf tebessümüyle:

— Hacı Hurşit Efendi, deminden garın içinde birdenbire bir şimşek çaktı, bir şey şakladı buyurmuşlardı. Bu berk ile radın nereden doğduğunu şimdi anladınız mı?

Birkaç:

— Hayır... sadası duyuldu.

Komiser devam etti.

— Şimşek: Osman Ağa'nın çaktığı kibrit... Şakırtı da yediği tokat... Hacı Hurşit Efendi, Abdal Veli hakkında o kadar izamkâr³²⁶ bir itikat marazına tutulmuş ki kibrit alevini berk, tokat şakırtısını rad sanmak galat hissine düşüyor... (Osman'a hitaben) Peki oğlum devam et...

Osman, Abdal Veli ecinlilerinden memleketteki Cinlikavak garaibine atlayarak birçok tafsilata girişmek istedi ise de komiser lakırdısını birden budayarak:

— Memleketteki ecinlileri buradakilere karıştırma... Dün gece ne gördünse yalnız onu anlat...

Buradaki macerayı memleketinin cinleriyle tezyin edemediği için biraz neşesi kaçan Osman anlatıyordu:

— Suratımda patlayan tokadın ateşini serinlendirmek için kırbaç yemiş bir hayvan gibi gece karanlığı içinde ayaklarım nereye giderse dolanırken birden arkamdan biri yapıştı, kollarımı geriye çemredi. Dolap beygiri gibi gözlerimi bir bezle bağladılar. Ben kuvvetim olduğu kadar debeleniyor, etrafımdakilere kararlamasına tekme atıyor, bağıırıyordum. Kalın bir ses “Eşeklenme dur...” dedi. Ben daha ziyade bağırarak istedim. O zaman gayet iri ve nasırlı bir elin dört parmağı enseme ve başparmağı da gırtlığıma yapıştığını

³²⁶ izamkâr: yüce, hürmet gösterilen

hissettim. Boynu köpek ağzında bir kedi nasıl çırpınırsa öyle titredim. Titredim. Sıfırı tükettim. Sesim kesildi. Nereden çıkacaktı ki? Boğazım tıkalıydı.

Osman, o müşkül anı tahatturdan sızan yüzünün terlerini silerek:

— Artık “vık” diyemedim. Beni ölü soyar gibi soydular.

Komiser:

— Seni soyanların çehre ve kıyafetçe nasıl adam olduklarını hiç seçemedin mi?

— Nasıl seçeyim efendim gözlerim bağlı... Kollarım bağlı... Elim ermez, gücüm yetmez...

Fettah'ın macerasını da dinlediler. Komiser Şinasi Bey, muhtırasına hayli şey kaydetti. Bu zat, Türkçeyi bir edip kadar doğru yazıp okur, Rumca ve Fransızcaya aşına, Avrupa'da münteşir³²⁷ polise ait asarın çoğunu mütalaa ile tevsi-i malumat³²⁸ etmiş, zabıta memurlarımızın arasında emsaline tesadüf olunmak muhal bir nadire-i dirayet ve zekâ idi.

Hane sahibi Ferhat Efendi'ye hitapla:

— Efendim bir şey istirham edeceğim...

— Estağfurullah, emredersiniz...

İhtarname-i mukaffa namıyla Abdal'dan mevrut mektubu görülebilir miyim?

Hacı Ferhat Efendi, müşkül bir vaziyette kaldığını gösterir bir tavırla ellerini ovuşturarak:

— Emriniz başım üzerine, lakin Hazret-i Abdal zat-ı velayetlerine ait her nevi tahkikat ve tetkikatı şiddetle menediyorlar. Büyük kerimem ziyade rahatsız. Abdal'ın emri hilafına hareketle başıma bir felaket celbetmekten korkarım...

Komiser Şinasi Efendi ince bir tebessümle:

³²⁷ münteşir: duyulmuş, yayılmış

³²⁸ tevsi-i malumat: bilgileri genişletme

— Akidenizi rencide etmek istemem. Fakat meydandaki şu pek bahir³²⁹ haydutluk Abdal Veli hakkındaki hüsn-i nazarınızı biraz olsun bulandırıyor mu?

— Efendim, bu sirkatler makam-ı Abdal'ın haricinde, uzağında vuku buluyor. Bu cinayetkârane efal ile haşa Hazret-i Veli arasında bir münasebet tasavvuru kabil değildir...

— Abdal Veli kuvve-i kudsiyesiyle civarını bu eşirradan³³⁰ neye tathir etmiyor? Bu aralık pek ziyade yorgun olan zabitanın başına böyle şeyler çıkaracağına maneviyetiyle biraz bize yardım etse olmaz mı?

— Biz zabıtayı faaliyete davet etmiyoruz. Bizim kimseden davamız yok.

Damat Methi Bey asabi bir telaşla söze atılarak:

— Davamız nasıl yok? Zabitanın himmeti olmayaydı bizim koca kupa, koşulu hayvanları ve soyulan üç kişinin urbalarıyla beraber gitti giderdi.

Hacı Ferhat Efendi'ye muaveneten Hafız İshak Efendi başladı:

— Biz onu bunu bilmeyiz. İşte ben ortada ibret... Evvela sizin gibi itikatsızlık ettim. Evimden üç cenaze çıktı. Hazret-i Abdal ihtarnamesinde ailemden kimleri mevte mahkûm göstermişse gayet mahir bir avcı gibi dane-i maneviyyetiyle tık tık onları vurdu devirdi. Dün gece hariçte bir hırsızlık olmuş, bunu Veli'nin maneviyyetiyle karıştırmamalıdırlar. Akıllarımızın ermediği şeyler hakkında istihfafla cahilane hükümler vermekten çok fenalıklar çıkar.

Hacı Hurşit kim bilir kimlerin haklarını ödemek için çektiği tespihi keserek:

— Efendim, bendeniz Komiser Bey'in buradaki huzurunu bir sami sıfatından diğer türlü bir resmiyetle telakki edemem... Abdal Veli hakkında resmen bendenizi isticvap ediyorlarsa kendilerine verecek bir tek cevabım yoktur.

Komiser, Methi Bey'e ufak bir işaret verdikten sonra:

³²⁹ bahir: apaçık, aleni

³³⁰ eşirra: çok kötü insanlar

— Peki efendim, peki. Üzülmeziniz. Abdal hazretlerinin velayetinden şüpheyeye düşerek kimseyi günaha, belaya, felakete sokmak istemiyoruz. İhtarname-i mukaffayı bir vesika-yı resmîye adıyla alıp gidecek değilim. Bir kere okuyup yine burada size iade edeceğim. Belki bu mübarek kâğıda temastan Hazret'in maneviyeti imdadıma yetişir de itikadıma kuvvet gelir.

Hayli müşkülât ve mücadele ile kâğıdın komisere okutturulmasına muvafakat edilir. Şinasi Bey zarfı eline alır almaz evvela üzerindeki posta damgalarına dikkat eder. Mektubun Samatya'dan postaya verildiğini anlar. Fakat etrafındakileri kuşkulandırmamak için daha böyle dikkat ettiği ufak tefek şeyleri hemen muhtırasına kaydedivermez. Şimdilik aklında hıfzeder.

Mazrufu çıkarır. İki üç defa büyük bir dikkatle okur. Hattı tetkik eder. Bu talik kırmasının her kelime ve her satırındaki şekli ittiratsızlıktan³³¹ bunun o hatta yabancı sahtekâr bir elin mahsulü bir yazı olduğuna şüphesi kalmaz. Büyük bir nezaketle zarfı hane sahibine iade ederek:

— Efendim, lütfunuza teşekkürler ederim. Sualimi af buyurunuz. Abdal Veli tarafından böyle mazrufen buraya başka şeyler gönderildi mi?

Hane sahibi biraz tereddütle:

— Tütsüler geldi...

— Bu tütsüleri zarflarıyla birlikte görebilir miyim?

Komisere ihtarname-i mukaffayı okuttuktan sonra hiçbir meal istihracı³³² kabil olamayan tütsüleri göstermekte bir beis yoktu. Tütsüler haremnden getirildi. Komiser Bey evvela zarfın damgalarını muayene etti. Bu defa zarf Topkapı Postahanesinden gönderilmişti. Damgalar oranındı. Bu şaşkırtma kurnazlığa komiser bıyık altından güldü. Tütsü kâğıtlarını tetkike başladı. Bunlar tuhaftı. Mecidiye büyüklüğünde bir sath-ı müdevvirin³³³ ortasına bir mühr-i Süley-

³³¹ ittiratsızlık: düzensizlik

³³² istihrac: bir şeyden bir anlam çıkarma

³³³ sath-ı müdevvir: dönen yüzey

man hakkettirilmiş³³⁴. Bu, büyücü ve üfürükçülerin üzerine “vefk”³³⁵ yazmak için intihab ettikleri bir şekl-i maruftur. Şeklin dâhili ufak ufak k’lar, m’ler, s’ler, kargacık burgacıklarla doldurulmuş mühr-i Süleyman, birbiri içine geçirilmiş iki müselles-i mütesavi’l-adladan³³⁶ teşekkül ettiğinden altı zaviyeli bir yıldıza benzer. Şeklin her köşesine de:

— “Kâfir İspanyol... Defol, defol, defol...” duası, daha doğrusu, ibare-i garibesi yazılmış. Şekerci mührüne benzeyen bu şekil, tütsü için birçok küçük kâğıtların üzerine basılmış.

Komiser Bey lambaya yaklaşarak cebinden monokl³³⁷ kıtasında bir pertavsız³³⁸ çıkardı. Şekli hurda tetkikatla muayene ederken Methi Bey de yanında duruyordu. Birdenbire zabıta memurunun zeki yüzünde bir tebessüm-i muvaffakiyyet belirdi. Pek yavaş bir sesle Methi Bey’in kulağına:

— Dolandırıcıyı yakaladım... tebşirini mırıldadı. Aynı zamanda elindeki tütsülük kâğıtlardan birini çire-dest³³⁹ bir hokkabaz maharetiyle hemen cebine attı.

Methi Bey komiserin bu muvaffakiyyetine memnun oldu. Zekâsına karşı büyük bir hayrete düşmekten de kendini alamadı. Şinasi Bey pertavsızla mühr-i Süleyman şekline bakmaktan dolandırıcıyı nasıl keşfedebilmişti? Orada onun fotoğrafı mı vardı? Bu garip keşfi çok merak etti.

Komiser Bey hazırundan müsaade talebi nezaketiyle odadan çıktığı vakit Methi Bey de bu şiddetli merakını halletmek için merkeze kadar onunla birlikte gitti. Odaya çıktılar. Şinasi Bey genç zabıtın hangi merak saikasıyla kendine refakat ettiğini anladı. En rahat koltuklusuna oturttuğu misafirine sigara verdi. Kahve ısmarladı.

³³⁴ hakkettirmek: kazıtmak

³³⁵ vefk: isteğe uygun olarak ayet, dua ve harflerle belli şekillerde yazılmış muska

³³⁶ müselles-i mütesavi’l-adla: eşkenar üçgen

³³⁷ monokl: tek gözde kaş ile yanak arasına sıkıştırılan çerçevesiz ve tek camlı gözlük

³³⁸ pertavsız: büyüteç

³³⁹ çire-dest: eli yatkın

16

Komiser Bey, pek mütecessis bir nazarla yüz bakan misafirine:

— Mührü muayeneden dolandırıcıyı nasıl keşfedebildiğimi merak ettiniz değil mi?

— Pek ziyade...

— Biraz müsaade buyurunuz. Pek ketum olmanız şartıyla şimdi merakınızı hallederim. Böyle esrarengiz zabıta umurunda bu dakikada görülebilecek bir işi öbür dakikaya bırakmamalıdır. Biraz Samatya Merkeziyle görüşeyim.

Telefon nâkilini eline alarak merkezi bulduktan sonra:

— Komiser Bey birader, siz misiniz?

— Bendenizim. Siz kimsiniz?

— Şehdaze Merkez Komiseri...

— Hayrola efendim...

— Bâlâkuyusu, Çınar, Virancami taraflarında viranelerde yatar kalkar Abdal Veli namında bir divane, bir meczup, bir serseri tanıyor musunuz?

— Hayır.

— Nasıl olur?

— Tanımıyorum.

— Hâlbuki Abdal Veli'nin şöhreti bizim semtlere kadar velvele saldı.

— Ne gibi?

— Herif evliyalığı dolandırıcılığa alet edinerek oradan buradan yüzlerle liralara çekiyor. Bana şu kadar lira göndermezsen İspanyol nezlesinden öleceksin, mealinde tehditnameler gönderiyor. Tehdine kulak vermeyenleri hakikaten öldürüyor...

— Acayip...

— Mesele mühimdir. Şimdiden tahkikata başlayınız. Siz tanıyorsanız belki maiyetinizdeki polis efradından tanıyanlar vardır. Bir de Samatya Posta ve Telgraf Merkezine ihtar ediniz. “Abdal

Veli" tarafından mersul kaydıyla bir mektup bırakıldığı zaman getireni tevkif ettirsinler. Topkapı Merkezine de bu suretle tebligatta bulunmanızı rica ederim.

Komiser telefonu kapayarak misafirinin karşısına oturur. Birer sigara tazeledikten sonra:

— Efendim, bendenizce mesele yarı yarıya tavazzuh etmiş demektir.

Methi Bey taaccüple:

— Ne suretle?

— Hacı Hurşit Efendi kemal-i safvetle macerayı hikâye ettiği esnada dolandırıcının eşkâlini bize haber verdi.

— Vakayı bendeniz de birlikte dinliyordum amma böyle bir şeyin farkına varamadım.

— Şimşek çaktığı yani arabacı Osman'ın kibrit yaktığı esnada garın nihayetinde görülen huri ile gılman işte aradığımız eşhastır.

— Ya methalin iki tarafındaki korkunç zebaniler?

Komiser Bey gülerek:

— Onlar karnaval zebanileridir. İhtarname-i mukaffa bu gencin kaleminden çıkmadır. Tarz-ı atikte da yazmak istemiş fakat muvafak olamamış. Şiirlerde ne vezin var ne kafiye... Bizde şiir kolaylaştıkça şair çoğaldı. Lakin nazımın da, nazımın da necabeti bozuldu. Mecmualarda dakikada on mısra söylemek müsabakaları kuruldu. Nefi ile Nedim bugün geleydiler, muhitin yaveguluğu³⁴⁰ tesiriyle belki asaletlerini kaybederek dakikada bir koşma söyleyen birer zevzek olurlardı. Bahse rücu edelim. Bu facia, daha doğrusu mudhikelerin³⁴¹ mürettibi işte o gılmandır. Ağleb-i ihtimal yanındaki kız da metresi olmalı. Zenbil-i şerife bırakılacak beş yüz lirayı kimseye kaptırmadan almak için o gece orada bulunmaları tabiidir.

— Mühr-i Süleyman'da dolandırıcıya dair ne alamet keşfettiniz?

³⁴⁰ yaveguluk: saçma sapan konuşma

³⁴¹ mudhike: gülünecek şey

— Bu pek basittir, geliniz.

Komiser Bey cebinden pertavsızını çıkardı. Zarftan aşırılmış olduğu tütsülük mührü ziyaya doğru yaklaştırarak Methi Bey’i bakmaya davetle:

— Görüyor musunuz? Mührün alt iki zaviyesi arasında küçük bir yazı var.

— Evet, görüyorum.

— Ne olduğunu okuyabiliyor musunuz?

— Ya... Yakup...

— Hah Yakup...

— Fakat bu Yakup nedir?

— Mührü kazan hakkâkin³⁴² imzası.

— Bundan ne çıkar?

— Ne çıkacak... Mühür yeni kazılmış. Hakkâki arar bulurum. Bu mührü kendine ısmarlayan zatın eşkâli hakkında kendisinden mükemmel tafsilat alabilirim... Gılmanın nübüvvet-i hüviyeti hakkında bir ipucu da burada elde edilmiş olur. Bu gılman dolandırıcılık tuzağını her ne kadar Çınar tarafında uzaklara kurmuş ise de kendisi sizin semtin pek yabancıası değil. Oradaki hanelerin içini ve ailelerin ahval-i hususiyelerini yakından biliyor. Mahallenizde şairliğe, muharrirliğe, gazeteciliğe özenen yahut o yolda temin-i maişete³⁴³ uğraşan gençler var mı?

— Bilmiyorum. İhtimal ki vardır.

Bu esnada telefon çağırır. Komiser Bey nâkili alarak:

— Neresi efendim?

— Samatya Merkezi... Şimdi aramızda tahkikat yaptık. Arkadaşlardan Çınarlı Abdal Veli’yi tanıyanlar var.

— Hakkında ne diyorlar efendim?

³⁴² hakkâk: mühür kazan

³⁴³ temin-i maişet: hayatını kazanma

— Virane ve mezarlık kovuklarında kıvrılıp yatar. Meczup, salyalı, sümüklü, mundar herifin birisiymiş. Öyle öteye beriye tehditname yazabilmek iktidarı şöyle dursun, söylenen lakırdıyı anlamaz ve söylediği anlaşılmazmış. Fakat velayeti o semt kadınları bey-ninde pek maruf imiş. Nefesi, kulunca, sıtmaya, havaleye, saraya, hafakana birebirmiş. Söylemeyen çocukların ağzına salyasından bir parmak sürerlermiş. Doğuramayan gebe kadınları çiğnetirlermiş. Yattığı kovuğun yakınındaki ağaçların dalları hacet bağları düğüm-lerinden gözükmemiş. İhtisası kadın hastalıklarındaymış. Erkeğe okumaz, nazlanırımı. Cenab-ı Abdal pek zendostmuş. Güzel bir kadın gördü mü yılışır, salyalarını salıverirmiş. Pek para âşıklısı değilmiş. Fakat verirlerse almamazlık etmezmiş. Paralarını nadi-ren kovuktaki zenbile atar ve ekseriyetle boynunda asılı bir kesenin içinde koynunda saklarmış. Bazı haşarı ve hoppa kadınlar, Abdal'ı gıdıklayarak avutup güldüre güldüre kesesindekileri aşırırlarmış. Akşam ezandan sonra yattığı inin civarında dolaşanları çarparmış. Tez elden olan tahkikatımız bu kadar. Daha haber alacaklarımızı bildiririz.

— Teşekkür ederim.

Komiser nâkili mahalline astıktan sonra:

— Demek Abdal Veli hazretleri büsbütün muhayyel bir zat-ı manevi değilmiş. Fakat onun maneviyetinden bu suretle bir istifade yolu keşfedebilmek de zekâya muhtaç. Bu velayet oyununun tertibi kolay bir maslahat değil. Mesela ısıtılınca suyun inbisat edeceğini hemen herkes bilir. Lakin bu hassanın bir makineye tatbiki cihetini düşünen on binde bir kişi bulunmaz. Tahminimiz vechile mürettib-i vaka³⁴⁴ eğer o gilman bey ise bakalım çapkını nasıl elde edeceğiz?

Ertesi sabah komiser, sivil kıyafetle Hakkâkler Çarşısına git-ti. Tütsülük mühr-i Süleyman'ı göstererek bunu hakkeden Yakup'u tanıyıp tanımadıklarını birkaçından sual etti. "Bilmiyoruz." cevabı-nı verdiler. Yeni Cami avlusuna indi. Orada bir iskemle, küçük bir

³⁴⁴ mürettib-i vaka: olayları sıraya koyan

mükaab³⁴⁵ camekândan ibaret dükkânçe-i sanatını³⁴⁶ kubbe-i sema altına kurmuş çalışan bir ikisine aynı ismi sordu. Adem-i malumat³⁴⁷ beyan ettiler. Medrese duvarı kenarında bir ihtiyarcası, yarım okka vesika ekmeğini bir kâğıt içinde önüne koymuş olduğu dört zeytin taneciğine katık edebilmek için bir mucize düşünür gibi duruyordu. Komiser yaklaştı. Selam verdi. Hakkâk, müşteri geldi zannıyla biraz derlendi, toplandı. İyi talik bildiğini anlatarak kendini methe başladı. Komiser mühr-i Süleyman'ı göstererek:

— Bunu kazan Yakup'u tanıyor musun?

Hakkâk bu sual karşısında bir mühr-i Süleyman'a, bir de sailin³⁴⁸ yüzüne bakarak şüphelendi.

— Bu hakkâklık, kazancı küçük, belası büyük bir sanattır. Bana da bir defa böyle bir mühür hakkettirdiler de altı ay mahkemelere gidip geldim...

— Bunda mahkemelik bir iş yok. Bu mührün bir aynını daha kazdırmak icap etti de hakkâki onun için arıyorum.

— Ben de kazarım... Hem daha âlâsını... Mühr-i Süleyman böyle mi olur? Bu, on paralık çocuk fırladıklarına benziyor.

— Yakup'u tanıyor musun? Onu söyle.

— Hayır...

Komiser kendi kendine:

— Ha, bu çetin bir iş. İlk adımda güçlülere çatıyoruz... diye düşüne düşüne oradan ayrıldı. O nevahiden³⁴⁹ bir polis neferine tesadüf etti. Kendini bildirerek:

— Burada tanıdığın bir hakkâk var mı?

Polis neferi biraz düşünerek:

— Var efendim.

— Sorulan şeyi doğru söyler mi?

³⁴⁵ mükaab: küp şeklinde

³⁴⁶ dükkânçe-i sanat: sanata dayalı iş yapılan dükkân

³⁴⁷ adem-i malumat: bilgi yokluğu

³⁴⁸ sail: soru soran

³⁴⁹ nevahi: taraflar

— Benim hatırım için söyler.

Komiser, mühür-i Süleyman'ı polis neferine uzatarak:

— Al şunu fakat dikkat et kaybolmasın. O tanıdığın hakkâke sor. Bu mühürde imzası olan Yakup'u tanıyor mu? Haydi çabuk...

Polis neferi mühürü aldı. Bir temenna ile kaybordu. Sekiz on dakika sonra avdetle mühürü iade ederek:

— Tanıyor efendim.

— Nerede bulunurmuş?

— Efendim, ismine Sarı Yakup derlermiş. Evvelce Fatih'te çalışıyormuş. Şimdi Beşiktaş'a gitmiş. Tramvay mevkifine yakın, buradan giderken caddenin sol cihetinde bir tütüncü dükkânının köşesine bir camekân koymuş, orada çalışıyormuş.

Komiser Bey, ilk tesadüf ettiği Beşiktaş tramvayına atladı. Mevkife vusulünde indi. Caddenin sol tarafındaki dükkânları gözden geçirirken hiç yorulmadan tütüncü dükkânını ve bir köşesine oturtulmuş küçük camekânın önünde, kış güneşinin kuvvetsiz, hazin şuaları altında ısınmaya uğraşarak çalışan seyrek sarı sakallı, uçuk benizli, zayıf hakkâki gördü. Hemen yanına giderek:

— Merhaba Yakup Efendi.

— Merhaba gözüm. Buyurunuz.

Hakkâk, zairi³⁵⁰ tanıyamamıştı. Gördüğü laubali tarzda müracaata aynı suretle mukabele ile "Buyurunuz." demişse de geleni oturtacak yeri yoktu.

Komiser, mühür-i Süleyman'la memhur³⁵¹ tütsü kâğıdını hakkâke uzatarak:

— Bu mühürü tanıyor musunuz?

Hakkâk kâğıdın üzerine kısaca bir göz atarak:

— Evet tanıyorum. Çünkü ben kazdım.

— Kazalı ne kadar zaman oluyor?

³⁵⁰ zair: ziyaretçi

³⁵¹ memhur: mühürlenmiş

Hakkâk ufak bir düşünceden sonra:

— İki buçuk, üç hafta...

— Siz doğru özlü, doğru sözlü bir adama benziyorsunuz.

— Efendim yalana tenezzül etmem. Çünkü üzerinde imzam var. İnkâr etmeyi düşünüydim imzamı atmazdım.

— Size bunu hakkettiren zâtı tanıyor musunuz?

— Hayır, hüviyetini tanımıyorum. Kim olduğunu bilmem...

— Şahsını şeklini, kıbalini, kıyafetini bana tarif edebilirsiniz ya?

— Hayhay...

Hakkâk üç hafta evvelki hatırasını yoklar bir alın takallüsü³⁵² ve göz kıpırtmasıyla birkaç saniye durduktan sonra:

— Elli, elli beş yaşlarında kır sakallı bir adam.

— Hatıranız sizi aldatmıyor ya?

— Hayır hayır... Mühür bana tuhaf görüldüğü için hakkettirene dikkatli baktım.

— Bu mührü ne işte kullanacağını sormadınız mı?

— Sormadım. Büyücü üfürükçü herifin biri olmalı.

— Şekli, kıyafeti?

— Orta boylu... Çökük avurtlu, kıyafeti düşkünce bir adam...

— Teşekkür ederim Yakup Efendi.

— Bir şey değil efendim...

Bu tahkik, neticeten komiserin faraziyesine³⁵³ muvafık³⁵⁴ düşmedi. O, mührü hakkettirenin pek genç ve hoppa bir mahluk olduğuna kaniydi³⁵⁵. Fakat hakkâkin ihbarı bu zannının zıddını gösterdi.

17

Komiser, Abdal Veli namına maneviyat hayali oynatan şeririn izini keşfe uğraşırken Hacı Ferhat Efendi'nin büyük kerimesi Narin Hanım, edilen pek dikkatli müdatat-ı tıbbiye ve verilen tütsülere

³⁵² takallüs: kırışma, kıvrılma

³⁵³ faraziye: var sayma, kabul

³⁵⁴ muvafık: uygun, denk

³⁵⁵ kani: inanmış, kanmış

rağmen hastalığının üçüncü günü vefat eder. Kadın hizmetçilerden biri de sirayetle küçük hanımı takiben aynı marazdan gider. Konağın içini matemle beraber büyük bir korku alır.

Abdal Veli'nin emirleri noktası noktasına icra olundu. Can başına talep ettiği bedel-i nakdî gönderildi. Niçin konağın içine yine ölüm girdi? Vefeyat bu iki adedinde duracak mı? Yoksa beşe, altıya, maazallah daha ziyadeye yükselecek mi? Hane halkı müthiş bir endişeye düşer. Herkes yavaş yavaş kendi canının kaygısıyla şaşırır...

Mahalleye türlü türlü dedikodu yayıldı. Kimi ölüm deccalı çıkmış diyor, kimi Eyüp'teki niyet kuyusunun suyu kurduğunu söylüyor, kimi Elekli Dede'nin elekleri tersine döndüğünü haber veriyor, kimi Zindankapısı'ndaki Baba Cafer Türbesi'ne güneş doğduğunu, kimi Otlakçılar'da bir katırın üç başlı bir garibe doğurduğunu ve kızoğlankızların bilaizdivaç³⁵⁶ gebe kaldıklarını iddia ediyordu. Bunlar hep kıyamet ve haşir neşir alametleriydi.

Hele Abdal Veli vakası o kadar dallandı, budaklandı, tanınmaz bir hâl aldı ki her uğradığı merhalede bir kisve-i mübalağa ilavesiyle şişerek Çin'den buraya gelen bir hadise belki bu merteye de-ğişmezdi.

Çınar'da Virancamî Mezarlığı'ndan bir evliya çıkmış, ortalığı haraca kesmiş. Yüz lira göndermeyi İspanyol hastalığıyla çarpıp öldürüyormuş... Parası olan verir, kurtulur. Olmayan ne yapacak? Türlü vergiler, cebrî ianeler, resmî soygunculuklar ile bizi bu hâle getiren dirilerin şerlerinden nerelere kaçacağımızı bilemezken bir de şimdi başımızda haraççı ölümler mi çıktı? Hakk'a sığındık. Bizi sen sakın iki gözüm Rabb'im..." diyorlardı.

Büyük hemşiresi Narin Hanım'ın vefatından ziyade kocasını kıskanmak ateşiyle yanan Nermin Hanım, pederinin yazıhanesine anahtar uydurarak ihtarname-yi mukaffayı çalmış, bir suretini istinsahtan sonra aslını yerine koymuştu. Abdal Veli'den kendi hak-

³⁵⁶ bilaizdivaç: evlilik dışı, evlenmeden

kinda zayıf talebi için musarrah³⁵⁷ şeraite³⁵⁸ muvafık bir mektup yazdı. İçine beş liralık bir kaime leffederek³⁵⁹ gönderdi. Mektuptaki en büyük istirhamı şu idi:

“Zevcimi pek kıskanıyorum. Kalbim zat-ı velayet-penahilerine³⁶⁰ malumdur. Hayatın bu işkencesine tahammül edemeyeceğim. Cariyenizi ya bu cehennem azabından kurtarınız yahut lütfen hemşirem gibi İspanyol hastalığından öldürünüz. Beyin sevdiği bir kadın var mıdır? Nerededir? Münasebetleri ne zamandan beridir? Bu suallerime inayeten ve tenezzülen cevap verirseniz servet-i pederimin elime geçirebildiğim kısmını hediye olarak zat-ı keramet-simatınıza³⁶¹ takdime hazırım.”

Bu istirhamnamenin irsalinden iki gün sonra posta ile cevabı geldi. Hazret-i Abdal, hayatın, bahusus gençliğin bu gibi geçici âlâmına tahammül lüzumunu ağır, metin, derin, hakimane sözler ile anlatıyor lakin teselli hak ise de yalan batıl olduğundan sorulan suallere meslek-i veliyanesi icabı doğru cevap vermek mazeretiyle şöyle diyordu:

“Hanım kızım, zevcinizin sevdiği bir kadın var mıdır? Anlamak istiyorsunuz. Methi Bey’in bir değil, üç kapatması var. Şişli’de, Beşiktaş’ta, Kadıköyü’nde... Hangisini söyleyeyim? Üçü de sizin elinize su dökemez, müptezel ve harcıâlem metalar... Methi Bey size bu üçüyle sadakatsizlik ediyorsa göze aldırıldığı bu kadar fedakârlık ve masarife³⁶² rağmen kendisi onlardan seksen kişiyle hıyanet³⁶³ görüyor.”

“En namuskâr, zeki, ceri³⁶⁴ bir erkek, vaat-i sadakat aldığı bir fahişenin elinde oyuncak, ikisinin arasında maskara, üçünün ortasında düpedüz p... olur. Tahammül sizin için ne kadar elim olur-

³⁵⁷ musarrah: açıkça bildirilmiş

³⁵⁸ şeraite: şartlar

³⁵⁹ leffetmek: iliştmek

³⁶⁰ zat-ı velayet-penahi: veliliğe sığınan kişi

³⁶¹ zat-ı keramet-simat: keramet gösteren kişi

³⁶² masarif: masraflar, harcananlar

³⁶³ hıyanet: vefasızlık

³⁶⁴ ceri: cesur, gözü pek

sa olsun, kocanızı hâline terk ediniz. Allah onun zevk ve sefahat yüzünden belasını vermiş. Sabrediniz. Cezasını da kendi efaliyle³⁶⁵ tayin etsin.”

Nermin Hanım bu satırları okuyunca ayıldı, bayıldı. Konağı feryada, yaygaraya boğdu. Pek şımarık, ziyade asabi bir kadındı. Abdal Veli'nin bu hakimane sözleriyle mutanassih³⁶⁶ olacak bir hilkat ve terbiyede değildi. İki akşamdır konağın semtine uğramayan Methi Bey o gece geldi. Bir kızılca kıyamettir koptu. Abdal Veli'den cevaben gelen o müthiş ittihamnameyi beyinin eline tutuşturarak:

— Kepaze! Al bunu oku... Bak Veli hazretleri aleyhinde ne bu yuruyorlar!..

— Hangi Veli hazretleri?

— Çınar'da Virancamı kurbunda uzlet-güzin³⁶⁷ Cenab-ı Abdal Efendimiz hazretleri...

— Vay o herif seninle benim aramıza da girdi mi?

— Girer zahir. Cayır cayır canım yanıyor. Kaç zamandır senden şüpheleniyorum. O yürek ateşiyle veliden sordum. O da bana evliyaca cevap verdi. Oku... Oku da ne adi, ne sefil bir mahluk olduğunu anla...

— Babandan beş yüz lira dolandırdıktan sonra hemşiren Narin Hanım'ın vefatına sebep olan o cani Abdal'ın dubaralarına inanıyor musun?

— Oku da cevap ver. Yalan mı söylüyor? Gerçek mi?

Methi Bey parmakları arasında titreyen kâğıdı asabi bir istical ile gözden geçirerek:

— Habis halt etmiş. Hepsi hezeyan³⁶⁸...

— Sen beni üç karıyla aldattın ama onlar da sana seksen zampara ile boynuz taktılar ya... Ooh...

— Nermin kendine gel... Ağzından çıkanı kulağın işitsin.

³⁶⁵ efal: fiiller, işler

³⁶⁶ mutanassih: tavsiye olarak almak, nasihate uymak

³⁶⁷ uzlet-güzin: tehada yaşayan

³⁶⁸ hezeyan: saçmalıklar, saçma konuşmalar

— Ben ağzımdan çıkanı kulağıma gitmeden bilirim.

— Bu dalı budaklı iftiraya, bu boynuzlu yalana inanıyor musun?

— Boynuzlu sensin... Koskoca evliya yalan mı söyler?

Nermin'in bu galeyanı karşısında bir felaket vukuunu muhakkak gören Methi Bey elindeki kâğıt ile doğru polis komiserinin yanına koşar:

— Alınız şunu okuyunuz.

Komiser okuduktan sonra:

— Bu nedir?

— Ne olacak, zevcem sadakatimden şüpheye düşer. Abdal Veli'ye tahriren müracaat eder, bu cevabı alır. En mahrem aile işlerimize el atan bu sahte evliya, bu cani herifin serian³⁶⁹ derdestiyle³⁷⁰ adalete teslimini sizden talep ederim.

— Bu mektubun zarfı yanınızda mı?

Methi Bey zarfı uzatarak:

— Alınız.

Komiser zarfı dikkatle muayeneden sonra:

— Bu mektup yine Samatya'dan postaya verilmiş...

— Ondan ne çıkar?

— Ne çıkacak... Samatya posta şubesi Hacı Ferhat Efendi ve ailesi namına bu yolda mektup bırakan şahsı yakalatmak için tembihlidir. Nasıl oluyor da şubelerin tekâsülü³⁷¹ görülüyor? Abdal'a mektup geliyor gidiyor, kimsenin haberi olmuyor?

— Bilmem. Tekiden³⁷² işi anlatmalı. Ehemmiyet ve mesuliyetinden bahsetmeli...

Komiser üçüncü defa olarak elindeki kâğıdı dikkatle okuduktan sonra:

³⁶⁹ serian: çabuk, acele

³⁷⁰ derdest: yakalama, ele geçirme

³⁷¹ tekâsül: gevşeklik, kayıtsızlık, tembellik

³⁷² tekiden: pekiştirme yoluyla

— Beyefendi itiraf edelim ki oldukça muğlak bir mesele karşısındayız. Cüretimi hüsn-i niyetime bağışlayınız. Doğru bir cevap istirhamıyla bir soru iradıma müsaade buyurur musunuz?

— Hayhay. Niçin doğru söylemeyeyim?

— Affedersiniz. Bu Şişli, Beşiktaş, Kadıköyü kapatmalarının aslı var mı?

Bu soruya karşı Methi Bey afalladı. Meselenin şaka, hile götürür ciheti yoktu. Ciddi ve samimi olmak lüzumunu hissederek cevap verdi:

— Böyle bir noktada bir polis komiserine karşı ahval-i hususiyemden bahsetmek bana pek garip ve giran gelmekle beraber itiraf edeyim ki Abdal'ın zevceme olan ifşaatı aynı aynına doğru.

— Nereden biliyor? Nasıl keşfetmiş?

— Beni çıldırtan cihet de orası ya?

— Tuhaf! Bu herif hakikaten kuvve-i kudsiyyeye malik...

— Üç metresimin de birbirlerinden haberleri yoktur. Zevcem ise hiçbir şey bilmiyordu. İster misiniz Abdal Veli Cenapları ailem yüzünden tevsi-i ticaret etmek için metreslerime de birer ihtarname-i mukaffa göndersin? Kapatmalarım da menkûham³⁷³ kadar beni hariçten kıskanırlar... Birbirlerini duyarlarsa felakettir.

— Dört kadını birden şu zamanda iâşeten, kalben, ruhen, cisman idare, doğrusu her erkeğin kârı değil...

— Birinin vücudunu diğerine sezdirmemek şartıyla seksen kadının gisu-yı sevdasını elinize dolayabilirsiniz. Bir erkek için bu ne ayıptır ne zillettir. Fakat mesele şimdi bu cihette değil... Etrafımızı saran muammada... Biz Veli'ye Abdal diyoruz. Herif bizi evire çevire mükemmel dolandırıyor. Abdal o mu? Biz mi? Allah bilir. Hadise daha feci safhalara girmeden bu canı Veli'yi dest-i adaletle teslim etmeliyiz...

Polis komiseri bir mülâhaza işmizazıyla:

— Otomobiliniz burada mı?

³⁷³ menkûha: nikâhlı kadın

— Evet, konakta...

— Emrediniz hazırlasınlar. Arabacı Osman'ı şoförün yanına oturtalım. Bize yolu gösterebilirsin. Virancami kurbuna bizzat gidelim. Abdal'ı ve makamını görelim. Belki bir hakikat keşfine muvaffak oluruz.

18

Hemen yirmi dakika sonra Methi Bey ve polis komiserini hamil şık bir oto, Bâlâkuyusu yolu üzerinde rüzgâr hızıyla uçuyordu. Virancami'ye geldiler. Kabristanla birleşen viranenin önünde arabacı Osman'ın şoföre işareti üzerine otomobil durdu. Methi Bey, komiser, Osman üçü indiler.

Zamanın sıcak, soğuk, rüzgâr gibi müessiratına³⁷⁴ uzun senelerden beri ümitsiz bir mukavemetle karşı koyan, içini ve duvarlarının sathını yabani yeşillikler bürümüş cami harabesi bir yığın hüznün hâliyle gözleri mahzun ediyordu. Birçok ezanlar, kametler, tekbirler, dualar, mevlutlar dinlemiş, o yıkık duvarlar şimdi tükenmez bir sabır ve tevekkül ile ebediyetin büsbütün inhidam fermanını bekliyordu.

Dünyada her mevcudun kârı, yok olmak sırasına intizar değil midir? Bazı şeylerin ölümü ne uzun sürüyor ve ölüsü ne kadar asırlar gözler önünde duruyor. Baalbek, Teb harabeleri, insan mumyaları, müzelerdeki hayvanat müstehaseleri, mevt-i içtimai ihtizarını asırlarla çeken milletler gibi...

Allah'ın bu harap evi yine sekencesiz değildi. Etrafını ölümler sarmıştı. Bu kaim, mail, yıkık, yazılı, çiçekli Küfeki taşlarının altında toprak olmuş cesetlerin çürümez ruhları etrafı dinliyor, züvvarı³⁷⁵ görüyor gibiydiler. Sanki hayat orada maneviyatla maddiyete ayrılarak tezauf³⁷⁶ ediyor, bir kısmı meydanda kalıyor, diğeri mavera-yı cihan esrarına karışıyor. İnsan bir mezar gördüğü vakit iki hayat düşünüyor. Ne kadar serbest fikirli olsa ölümün esrarı önünde irkili-

³⁷⁴ müessirat: etkiler

³⁷⁵ züvvar: ziyaretçiler

³⁷⁶ tezauf: kat kat artma

yor. Bu tezaufü tasavvurdan kendini alamıyor. İki hayat ki biri içinde bulunduğumuz an... Diğeri her nefeste varlığımızı cezbeden bir esrar kuyusu... Fakat bu mezarlar gelenin geçenin nazarları önünde o kadar eskimiştiler ki onlara bir Fatiha ihdasına herkes üşeniyordu.

İnsan harabe ve mezar görmekten niçin hüzün duyar? Mamurelerin istikballerini gördüğü için değil mi? Ömrün sonu, cihanın nasibi bundan başka bir şey mi? Hep harap olmak için yaşamıyor muyuz?

Methi Bey, genç, hodbin, hodkâm, polis komiseri maddiyetpe-rest olmakla beraber şehrin bu harap bağrındaki bu cami viranesi, o asırlık mezar taşları, o uhreviyet, etraftaki fakr u sefalet hüznü, rikkatlerine dokundu. Dalgın, sakit yürüdüler.

Hava bulutsuz, ceyyit berrak bir kış günüydü. Güneş semanın mavi billur kubbesinden altın kargılarını yağdırıyor, etrafa yer yer serilmiş çimen kraliçelerini som yıldızlara gark ediyordu.

Girdikleri viranenin mezarlığa karışan kısmında ağaç kadar büyümüş taflanlar ve şimşirlerin, kışın libasından soyunmayan her dem taravetli³⁷⁷ ahiret ve cennet hayat-ı cavidanisine remz bu eşcarın³⁷⁸ yeşil gölgeleri mevkiin maneviyetini arttırıyor, oranın sükûnetine esrar-alud bir tesir veriyordu.

Niyazkâr kametlerini semaya uzatan narin, serefracz servilerin arasına sıkışmış bir defne ağacının rutubetli ve kokulu loşluğu altında hayvanat-ı vahşiyye inine benzer ufku büyük bir çukurun geniş, karanlık ağızı göründü. Mağara medhalini andıran bu diri mezarının önünde, iri bir taş ve üstünde kısa fakat boyundan kaybettiğini eninden kazanmış, yusuvarlak bir adam oturuyordu.

Methi Bey usulca komiserin kulağına:

— İşte burası Gar-ı Abdal... Kürsü gibi taşın üzerinde oturan da zat-ı velayet-penahileri olacak.

Hazret-i Abdal, rengi ve kumaşı keşfedilmeye muhtaç, ta koltuklarının altından bağlanmış partal, mundar bir şalvarın içinde vü-

³⁷⁷ taravet: dirilik, tazelik

³⁷⁸ eşcar: ağaçlar

cudunun üç rubu boğulmuş bir çocuk saffet ve masumiyetiyle, mütevahhiş³⁷⁹ ve gayr-i memnun bir nazarla gelenlere bakıyordu. Cildi beyaz ve yanakları ağacından kopmamış olgun bir Amasya elması kadar kırmızıydı. Fakat durmaz sızan iki menba gibi akları kanlı iri gözlerinin akıntılarıyla, burun ve ağızından daima köpürerek taşan ifrazat-ı vechiyyesinin kirleri içinde, renginin o taraveti iğrenç bir hâl alıyordu. Yaşı kaçtı? Allah bilir. En müdekkik bir nazar bunu tahmin edemezdi. O büyümüş, tekrar küçülerek ihtiyarlamaktan muafiyet kazanmış bir devre-i müstesnada demirlemiş gibiydi.

Parmakları güdük, yumuk yumuk bodur elleri, sustaya hazırlanan bir Buldok vaziyetinde iki yandan göğsüne doğru sarkık duruyordu. Yine öyle bodur, soğuktan şişmiş ve kıpkırmızı koçan kesilmiş zannolunan ve toprağın rutubeti içine gömülmüş ayakları tabiatın serm ü gerdiyle ülfet etmiş hayvani bir manzara almıştı. Mevsimin tesirine karşı bihis bulunan göğüs yarısına kadar açık bağrının bingil bingil pembe teni görünüyordu. Çehresi iri, toparlak, burnu ufak, sakalı köse, bıyıkları seyrek ve kısaydı. Yırtmacı geniş ağzının kalın ve mor dudaklarında dünyaya dargın bakan gözlerinin hoşnutsuzluğuyla hem-ahenk bir somurtkanlık, bir adem-i tenez-zül³⁸⁰, bir sabır ve tevekkül tavrı vardı. Simasının en bariz meali insanlıkla hayvanlık arasında bir ebkemiyet³⁸¹, bir anutluk³⁸², bir vurdumduymazlık, daimî ve kesif bir dalgınlık hâliyd.

Karşıdan iki zairin geldiğini görünce sanki çoktandır onlara dargınmış gibi somurtkan çehresi büsbütün ekşidi. Gözleri süzüldü. Küçüldü. Ağzı bir tarafa çarpıldı. Salyaları sicim gibi sarktı. Mübarek sükûtu ihlal edilen, ruhu vahdetle meluf³⁸³ bir aziz bigâneliğiyle nazarını uzun müddet gelenleri rüyet günahından sakınmak için lime lime yırtık yeşil bir sarık parçası sarılı koca başını çevirdi.

Methi Bey ,Veli'yi yakından süzerek:

³⁷⁹ mütevahhiş: ürkek

³⁸⁰ adem-i tenez-zül: tenez-zül yokluğu

³⁸¹ ebkemiyet: dilsizlik

³⁸² anutluk: inatçılık

³⁸³ meluf: alışmış, huy edinmiş

— Hakikaten garip mahluk. Tahtı üzerine kurulmuş kurun-ı vusta mabutlarına benziyor.

Komiser biraz daha yanaşarak:

— Selamü aleyküm Abdal hazretleri. Sen bu kabristanın velisi misin?

Abdal hiç aldırmadı. Başını daha ziyade çevirdi.

Methi Bey:

— Hâle bak. Bize sinek kadar ehemmiyet vermiyor.

Komiser:

— Cenab-ı Abdal! Niye söylemiyorsun? Biz uzun yoldan seni ziyarete geldik. Muammanın anahtarını bize teslim etmeden bugün elimizden kurtulamazsın.

Bu acayip adam sağır mıdır? Yoksa Türkçe bilmiyor mu? Söylenen lakırdılara karşı taş gibi hissiz duruyor.

Methi Bey:

— Kurnazlık mı ediyor? Yoksa hakikaten meczup mu?

Komiser:

— Bu ana kadar dirisini görmedim ki evliya böyle mi olur bileyim?

Methi Bey:

— Evet, sağlığında ilan-ı velayet muvaffakiyeti buna mahsus bir şeref. Fakat evliya da olsa pek pis... Kokudan yanına varılmıyor. Bu mundarlıktaki bir adamın abdesti, namazı, niyazı makbul olur mu?

— Bakalım namaz kılıyor mu?

— Namaz kılmayan evliya olur mu?

— Çok... Her namaz kılan veli olamaz. Her velinin de namaz kılması icap etmez. Bunlardan bazıları ibadet etmedikten başka mukaddesata karşı ağza alınmaz küfürler savururlar. Çarpılmazlar. Bir şey olmazlar.

— Bu nasıl oluyor?

— Bazen en büyük hükümdarların nedimleri, dalkavukları vardır. Padişahı eğlendirmek için huzurda etmedikleri hezeyan, maskaralık kalmaz. Muaf görülürler. Bu nevi meczuplar da nezd-i ilahide öyledir. Nazları geçiyor. Bazı memleketlerde pislik, dervişlik sayılır. Yalın ayak başı kabak, elde teber belde tığ, sırtta pösteki, yağlı saçları lüle lüle omuzlarından salkım saçak sarkarak “Ya Dost!” nidasıyla gezen dervişleri gidip de yakından bir koklamalı... Hamam yüzü görmez. Çamaşır değiştirmez. Han, külhan, sokak, mezbele demez, rast geldiği yerde yatar. Bulaşık çukuru gibi kokar. Elindeki keşkül imaretlere, konaklara, lokantalara her yere uzanır. Her sahib-i hayır bunun içine başka nevi yemek döker. Pırasa ile çorba, tatlı ile dolma birbirine karışır. Bu halitayı³⁸⁴ hazma, ancak onu yemeye idman peyda etmiş bir derviş midesi tahammül edebilir. Kehle³⁸⁵ bu nevi dervişlerin en samimi yâr-ı vefalarıdır. Üzerlerinden hiç ayrılmaz. Anadolu’da bitsiz mazanneler³⁸⁶, nişansız vükela³⁸⁷ gibi bizinet ü şeref sayılırlar. Aynaroz’da azizliğe ermeye uğraşan papazların çoğu da böyledir. Bitlenmeyi ibadet sayarlar. Eza-yı nefis için bu, insan kanıyla tagaddi eden³⁸⁸ böceklerin üzerlerinden teksirine uğraşırlar. Cenab-ı Mesih’in, İncil’in hangi babında böyle emir buyurduğu bilmem malum mudur?

— Her din nezafeti amirdir. “El nezafeti minel iman”³⁸⁹ kavli de bunu gösteriyor. Bu kokan herifin üzerinde elbette böceği de vardır. İman nezafetten geliyorsa pislik mâni-i velayet değil midir?

— Allah ile kulun arasına girilmez. İnsanı yaratan da o, biti halkeden³⁹⁰ de... Zaten bu dünyada birbirini yemeyen ne var: Öyle değil mi? Sen de söylesene Abdal...

Methi Bey, Abdal’a pek yaklaşıp gözlerini gözlerinin içine di-kerek:

³⁸⁴ halita: karışım

³⁸⁵ kehle: bit

³⁸⁶ mazanne: ermiş, evliya olduğu sanılan kişiler

³⁸⁷ vükela: vekiller

³⁸⁸ tagaddi etmek: beslenmek

³⁸⁹ El nezafeti minel iman: “Temizlik imandandır.” anlamında bir söz

³⁹⁰ halketmek: yaratmak

— Be herif söylesene... Sen veli misin? Deli misin?

Hemen uzaklaşarak:

— Öff... Pek fena kokuyor. Burun dayanmıyor. Bizim Hacı Hurşit misk ü anber rayihasını³⁹¹ bu herifin acaba neresinden aldı?

— Gözler dalgın, kaşlar çatık... Ubuset³⁹² heykeli gibi öyle duruyor. Yüzünden bir adale oynamıyor. Bu meczuplar kendilerinden sorulan suale cevap vermemekte bazen inatçı bir hayvan kadar muşır olurlar.

— Birader bakalım bu herifin dili var mı? Lakırdı etmesini biliyor mu? Ağzından söz alabilmek kabil mi? Çünkü ben suratında kesif bir hayvaniyetten başka bir şey göremiyorum.

— O hâlde bunun İspanyol hastalığı faciasında bir dahli olamaz.

Komiser son cümleyi bitirmeden Abdal Veli'nin gözleri süzül-
dü. Ağzı köpürdü. Ateşte kaynayan bir tencere gibi herife fıkır fıkır
bir şeyler oluyordu.

İki zair şaşırdılar. Komiser:

— Acaba sarası mı tuttu?

— Hayır, hayır... Baksanıza gülüyor... Hoşuna gidecek bir şey
oldu.

— Ne oldu?

— Galiba pek haz ettiği bir kelime işitti.

— Öyleyse izanı, idraki var demek.

— Bir hayvan kadar...

— İşittiği kelime hangisi?

— O fıkırdamazdan evvel neden bahsediyordunuz?

— İspanyol hastalığı faciasından...

³⁹¹ rayiha: hoş koku

³⁹² ubuset: somurtkanlık

“İspanyol” kelimesini işitince Veli hazretleri, komedyada aptala çıkan bir oyuncumuzun belahet-i musannaasını³⁹³ andırır, cılız bir sesle hıçkırır gibi kesik kesik, boğmak boğmak bir gülme tutturdu.

Abdal’ın ifrazat-ı vechiyesiyle³⁹⁴ salçalanan bu gülüşüne karşı hayretleri artan zairler, bu hâli tefsir için birbirine bakiştılar. Evet İspanyol kelimesi bir efsun, bir tılsım kuvvetiyle Abdal’a tesir ediyor, zevk veriyor, saraya tutulmuş gibi ihtilaçlar içinde onu uzun uzun güldürüyordu.

Methi Bey:

— Tuhaf şey... Heykeli söyletmenin anahtarını bulduk.

Komiser, Abdal’ın karşısına geçerek:

— İspanyol... İspanyol... İspanyol...

Abdal Veli gülmeden katılıyordu. Bir koltuklunun arkasına yahut masanın altına saklanıp da, iki üç yaşındaki çocuğa karşı insan “buuvv” diye ikide birde başını çıkarınca çocuk nasıl bir safvetle güler, Abdal’da da aynı hâl, aynı hazz-ı tufulane³⁹⁵ gülüyordu.

Methi Bey:

— Definenin tılsımını bulduk. Şimdi bakalım içinden ne çıkacak?

— Abdal’ı güldürdük. Biraz sıkıştırırsak ihtimal ki şimdi de ağlatırız. Güldürüp ağlatmaktan başka bu zavallının ağzından bir söz alamamaktan korkuyorum.

— Evet, çocuktan beter... Ittırsız bir mahluk...

— Durunuz... Şu bulduğumuz anahtarı onun taş kafasını açabilmek için hüsn-i istimal³⁹⁶ uğraşalım.

19

Methi Bey duyacağı kokuya tahammül metanetiyle Abdal’a yaklaşarak:

³⁹³ belahet-i musanna: yapmacıklı aptallık

³⁹⁴ ifrazat-ı vechiye: yüzden çıkan salgılar

³⁹⁵ haz-ı tufulane: çocukça bir hazla

³⁹⁶ hüsn-i istimal: iyiye kullanma

— İspanyol... İspanyol... Hi hi... Hi hi...

Abdal Veli büyük bir haz ve inşirah tavrı ve bodur parmaklarını kendi kendini gıdıklar gibi yaparak:

— Hi hi... İspanyo... Hi hi hi... İspanyo... Gıdı gıdı gıdı... İspanyo...

Komiser gülererek:

— Bu biçareyi İspanyol hastalığının öldürmez, zevkli bir nevine aşılmişlar.

Methi Bey meczubu munislendirmek için gayet dostane güler bir çehre ile:

— Veli sana kim gıdı gıdı yaptı?

— Hi hi İspanyo...

— İspanyol mu yaptı?

— Ha...

— Sen ona kaç para verdin?

— Paya... ya... veydi...

— Sen mi verdin?

— Ha...

— İspanyol çok güzel mi?

— Hi hi hi hi... Güze... Gıdı gıdı gıdı...

Methi Bey komiserin kulağına:

— Abdal bizimle çabuk barıştı aman ürkütmeyelim. Mesele anlaşılıyor. Güzel karının biri bunu gıdıklamış... Koynundan paralarını almış... Bu meczup bile şu hâlinde kadına meclup. Aman ya Rabbi... İnsanların akıllısı, budalası hep bu sevdada... Kadına iptila³⁹⁷ hastalığı bir dâhiye, bir hımbıla aynı şiddetle musallat...

— Paran çok mu?

— Ha...

— Sana parayı kim verir?

³⁹⁷ iptila: tiryakilik, düşkünlük

— Allah...

— Allah mı verir?

— Ha...

— Paralarını nereye korsun?

— Cenbil...

— Zenbile mi korsun?

— Ha...

— Daha nereye korsun?

Abdal koynunu gösterdi. Komiser:

— Koynunda paran çok mu?

— Ha...

— Kaç paran var?

Abdalın kaşları çatıldı. Gözleri daldı. Galiba zihninden kendine pek zor gelen bir hesap ameliyesi yapıyordu. Nihayet yüzünü buruşturarak cevap verdi:

— Elli yüz... Bin... Bin... Bin...

— Oo... Çok paran var...

— Hi hi...

— Bize para versene...

Abdal'ın birdenbire yüzü ekşiyerek:

— Viyemem. Hadi dit... Viyemem, dit...

— İspanyol gelse verir misin?

— Ha...

— İspanyol seni nasıl gıdıklıyor?

Abdal tükürük fiskiyesi gibi bütün yüzünün sularını salıverdi... Bıdık parmaklarıyla kendi göğsü üzerinde gıdıklama taklidi yaparak ince bir at sesiyle şöyle kişnedi:

— Hiyyy hihihihihihiy...

Methi Bey yavaşça komisere:

— Bizim kayınpederin ellişer liralık kaymeleri acaba bu budalının koynunda mı?

— Hiç zannetmem. İspanyol onları oradan çoktan aşmıştır.

— Evvela zenbil-i şerifi, sonra da bu herifin koynunu arayalım. Bakalım kaç para ve daha neler buluruz?

İkisi gar denilen kovuğa doğru yürürlerken Abdal feryada başlar:

— Benim evime ditme... Seni çaypayım ha...

Komiser:

— Abdal bağırma. Zenbil-i şerife para koymaya gidiyoruz.

— Eh... Dit... Toy... Çok toy...

— Çok koyacağız, çok...

— Hi hi hi...

Mağara ağzı gibi siyah bir delik. Eski konak viranelerinin ekserinde görülen bir mahzen bakiyesi... Biraz başlarını eğerek içeri dalmak isterler. Fakat burunlarını rutubetli, öyle mundar bir koku istila eder ki “öf” istikrahiyla³⁹⁸ bir müddet durmaya mecbur olurlar. Abdal Veli hazretlerinin bu kâşanesi yatak odası, salon, mutfak, hela gibi aksama ayrılmamış olduğundan zat-ı velayet-penahileri sade hayatlarının bütün ihtiyaçlarını aynı tonoz altındaki aynı zeminin üzerinde tesviyeye mecbur kalıyorlardı. İlm-i hâlin haber verdiği göre onlar yalnız meleklerdir ki yemezler, içmezler ve erkeklik dişilik onlarda olmaz. Fakat dünyada yaşayanlar veli ve nebi de olsalar hayatın kuyudundan azade kalamazlar. Yemeseler yaşayamazlar. Dünyaya gelmeleri, mutlak meyl-i cinsîye ve sevda amelîyesine mütevakıftır. Cenab-ı Halik öyle tensip ve tertip buyurmuş. Hilkat mahsulünün anahtarı erkekte, dünyaya çıkmak menfezi kadında... Beşeriyetin ilk mezarı rahm-i mâderdir. Binaenaleyh babalarımız bizi gömen ilk mezarlarımızdır.

³⁹⁸ istikrah: iğrenme

Kokudan bunala bunala birkaç adım ilerlediler. Hacı Hurşit'in ne hiss-i makus bir burnu ve ne şeşi beş gören acayip gözleri varmış ki burada misk ü anber kokuları almış, huriler, gılmanlar, ferişteher³⁹⁹ görmüş...

Yedi sekiz adımdan sonra filhakika duvarda iri bir çiviye asılmış partial bir zenbil gördüler. Hacı'nın şerafet isnat ettiği bu hasır torba, o kadar pisti ki ellerini sürmekte uzun bir tereddüt gösterdiler.

Bu zenbil-i şerifin içinde olmayan yoktu. Burası Hazret'in dolabı, sandığı, kasası, gardırobu, kileri, her şeyiydi. Orada kirli çamaşırları vardı. Arkasındakilerin temiz oldukları düşünülürse kirli-lerin ne hâlde bulunacakları kıyas edilebilir.

Abdal Veli, kışın yalın ayak, göğüs bağı açık gezerek hıfzû's-sıhhaca⁴⁰⁰ tabiata muvafık yaşardı. Midesini pişmemiş şeyler yemeye alıştırmıştı. Zenbil-i şeriften ekmek kırıntıları, lahana koçanları, ıspanak kökleri, pırasa sapları, bayır turpları, havuçlar, şalgamlar çıktı. Karnı acıktığı vakit bunları ekmeksiz hayvan gibi kemirirdi. Hazret et, balık, tavuk bulamadığından bilmeyerek akilü'n-nebat⁴⁰¹ bir hakim olmuştu. Etlerden de eline geçirse belki çiğ yemekten çekinmeyecekti.

Cenab-ı Abdal, Diyojen'in tercüme-i hâl ve meslek-i felsefisini okumadan, cehline rağmen Kelbiyun'dandı. Birçok nikat-ı nazardan o da bir Türk Diyojeni idi. Yunan filozof-ı kelbisinin bizimkinden daha temiz giyindiğini, daha iyi yiyip içtiğini kim iddia edebilir? Diyojen'in ayağına İskender gelmiş ise bizimkinin makamına da araba ile paralar gönderiliyor, ahvalini tetkike Methi Bey gibi, zamanın mukbilleri, polis komiserleri geliyordu.

Onun ile bunun şu farkı vardı ki Yunani filozofun fener ile adam araması, lüzumsuzluğunu anladığı gün elinden tasını atması neviden menkıbelerini musavver, en büyük müzelerde Pusen, Salvator Roza, Karel dö Jarden ayarında en benam ressamların fırçalarından çıkma tablolar görüldüğü hâlde bizimkini tanıyan bile

³⁹⁹ ferişteh: melek

⁴⁰⁰ hıfzû's-sıhha: sağlık koruma

⁴⁰¹ akilü'n-nebat: ot yiyen

yoktu. Fakat muhitimizin büyük adamlar hakkındaki kayıtsızlığı yalnız Abdal Veli'ye mahsus bir felaket midir? Kelbi değil, insani filozoflarımıza bile metelik veren var mı?

Bu zenbile mübarek demek, o pak, kudsi kelimeyi kirletmek olurdu. Mundar zenbilin en altında yeşil bir çanak içinde tahinî renge pek fena bir şeye benzeyen koyu bir mayı gördüler.

Methi Bey büyük bir istikrahla:

— Pöff... Bu nedir?

Komiser burnunu çanağa yaklaştırarak:

— Müstekrehat analiz eden doktorlar gibi biz de bu zenbilde ne görürsek tetkike mecburuz.

Koyu mayii muayeneden sonra devam etti:

— Böyle herifin bu kokmuş hasır büfesinde nefis bonbonlar bulunacak değil ya. Bulama, velayet-penah efendimiz çiğ havuçla şalgamı tenavül⁴⁰² buyurduktan sonra bu bulama ile ağır tatlılıyorlar.

— Şaka bertaraf, Cenab-ı Abdal turp ile, havuçla bu burun dayanmaz kokuların içinde yaşıyor ama vücudu bingil bingil... Çehresi kan kırmızı, biz yiyip içmede İstanbul'un en aristokratik sınıfına mensubuz. En nefis, en kuvvetli yemekler ile yine bir türlü rengimizi yerine getiremiyoruz. Bilmem sıhhiyyun-ı etibba bu tezadı nasıl izah ve tefsir ederler?

— Affedersiniz. Abdal Veli'nin bir zevcesiyle üç metresi yok. Heyet-i içtimaimiz içindeki mevkiî maişeten hemen sokak köpeklerinininkinden farksız. Kâr ve kesb⁴⁰³ düşünmez... Siyaset nedir bilmez. Hırs-ı cah⁴⁰⁴ hiç aklına uğramaz. Fırka dalaveresiyle katiyen meşgul değil. Ne bulursa yer, içer, yatar, kalkar. Her virane onun

⁴⁰² tenavül: yemek yeme

⁴⁰³ kesb: kazanç

⁴⁰⁴ hırs-ı cah: makam hırsı

has bahçesi, her kovuk kâşanesidir⁴⁰⁵. Onun pek sefil gördüğümüz bu sade ve hemen hayvani hayatında öyle bir bahtiyarlık gizli ki en nafiz gözler keşiften âciz.

— Abdal Veli’de yine ihtiyac-ı ferdayı⁴⁰⁶ düşünmek hissi var ki lüzumunda yemek için bu kırıntıları zenbiline saklıyor.

— Atiyi düşünmek duygusu bazı hayvanlarda da vardır. Karın-caları, kunduzları bir tarafa bırakalım. Karınları doyduktan sonra fazla kalan kemikleri, ekmekleri köpeklerin yeri kazıp gömdüklerini çok gördüm.

Burunlarını tıkaya tıkaya maşa gibi değnekler kullanarak zenbil-i şerifin içini iyice karıştırdılar, araştırdılar. Yiyecek namına yenmez şeyler, el sürülmez paçavralardan başka tetkikiyle meşgul oldukları meseleyi tenvire hadim hiçbir şey bulamadılar. Netice-i taharrileri⁴⁰⁷ böyle akim çıkınca Methi Bey:

— Bir de Abdal’ın üstünü aryalım...

— Onun üstü zenbilden pis...

— Çare yok. Mademki buraya kadar geldik. Bir ipucu yakalamadan gitmeyelim.

Abdal’ın yanına döndüler. Mesele yalnız onun mundar vücudu-na el sürmek istikrahına katlanmaktan ibaret değildi. Darıltmadan, bağirtmeden onun koynunu aramak lazımdı.

Komiser gayet mültefit⁴⁰⁸ ve güler bir çehre ile bu canlı mezbeleye⁴⁰⁹ yaklaşarak:

— Veli dur... Aç koynunu, çıkar keseni. İçine para koyacağız...

Veli birdenbire huylanarak ağızı köpüre köpüre:

— Hadi dit... İştemem, ben paya iştemem... Dit... Odan çekiy... İştemem...

⁴⁰⁵ kâşane: saray, gösterişli ev

⁴⁰⁶ ihtiyac-ı ferda: yarının gereği

⁴⁰⁷ netice-i taharri: inceleme sonucu

⁴⁰⁸ mültefit: iltifat edici

⁴⁰⁹ mezbele: çöplük

Yalvararak çok uğraşırlar. Abdal'ı kesesini çıkarmaya ırza⁴¹⁰ kabil olmaz. Biraz daha üstüne varınca Hazret üç yaşında bir çocuk vaveylasıyla ağlamaya başlar.

Methi Bey bir çare bulmak endişesiyle kırpık birkaç tel bıyığını karıştırarak:

— Tuhaf şey... Öküz gibi lahana koçanı kemiriyor da paraya istiğna gösteriyor.

— İşte işin asıl felsefesi orada ya... Bunun yiyeceği şeyler hep süprütülükte mebzulen⁴¹¹ bulunur. Elbise masrafı, hane icarı yok... Parayı ne yapacak?

— Öyle ise bunun nam-ı velayetine âlemi niçin dolandırıyorlar?

— Bunun ondan katiyen haberi olmamalı...

— Fakat İspanyol deyince geviş getiriyor. Bu meselenin anahtarı bunun "İspanyo" dediği karıdan çıkacak. Zorla koynunu, ceplerini yoklayalım. Belki ona dair üzerinde bir emare elde ederiz.

— Öyle bir kadın, bu Abdal'ın üzerinde, zannetmem ki ucu kendine kadar uzanabilecek bir ser-rişte bıraksın.

— Ne vasıta ile tetkik-i mesele edeceğiz? Bu inde, oradaki zenbilde pislikten başka bir şey yok. Ben arkasından kollarını tutarım, siz koynunu, ceplerini arayınız.

Methi Bey, birdenbire Veli'nin kollarını arkasına çemrer.

Hazret buzağı gibi inceli kalınlı hayvani bir sada salıverir. Ceplerinden patates kabukları, ıspanak sapları gibi bir alay süprütüden başka bir şey çıkmaz. Boynuna kalın bir sicimle asılı kesenin içini karıştırırlar. Yüzlük, kuruşluk, onluk gayet mundar kâğıt nakit olarak Cenab-ı Abdal'ın üzerinde yedi kuruş otuz paradan ziyade dünyalık zuhur etmez.

Bu taharri esnasında koca Veli, cerrah önünde sünneti icra edilen bir çocuk gibi bağırır, çırpırır.

⁴¹⁰ ırza: razı etme, kandırma

⁴¹¹ mebzulen: bolca

Sanki hitan⁴¹² hitam bulur. Fakat koca masum haykırmak hızını alamaz. Kendini tazib⁴¹³ edenleri tahkiren⁴¹⁴ morara morara bağırır:

— Eşşek... Aayı... Maamun... Butumu ye!.. Butumu ye!..
Butumu ye!..

O gayz⁴¹⁵ ile ağızlara kurşun akıtılmak cezasını icat edenlere hak verdirecek küfürlere başlar. Mukaddesat-ı diniyye üzerine dağları taşları titretecek bir küstahlıkla savurduğu hezeyanları burada tekrara bir Müslim'in değil, hiçbir mülhidin kalemi cesaret edemez.

Methi Bey:

— Ne galiz⁴¹⁶ mahluk...

— Dedigini bilmiyor. Zavallıyı çok izac ettik...

O aralık pejmürde, esnaf kıyafetli, ihtiyarca bir adam peyda olur. Güya haykıran koca sığırın çobanı imiş gibi ses gelen cihete koşarak:

— Beyefendiler, Abdal Veli mazanneden bir zattır. İlişmeyiniz. İyi değildir. Sonra netamesini çekersiniz⁴¹⁷.

Komiser:

— Siz bu semtli misiniz?

O adam:

— Evet.

— Bu Abdal ile görüşmeye gelip gidenleri hep tanır mısınız?

— Tanırım fakat onu görmeye gelenler çoktur. Bazen uzak mahallelerden tanımadığımız insanlar gelir. Okunmak için, hacet için, sıtma bağlatmak için gelirler... Gelenlerin çoğu kadındır.

— Bu Abdal Veli'nin “İspanyol İspanyol...” dediği kadın kimdir? Tanıyor musunuz?

⁴¹² hitan: sünnet

⁴¹³ tazib: eziyet

⁴¹⁴ tahkiren: hor görerek, hakaret ederek

⁴¹⁵ gayz: hiddet

⁴¹⁶ galiz: kaba, çirkin

⁴¹⁷ netamesini çekmek: başa iş açmak, zararını görmek

Adamcağız gülerek:

— Efendim Cenab-ı Abdal tek mil kadınlara bu namı verir. Onun mübarek masum lisanında “İspanyo” demek kadın manasına-
dır. Onun için bütün kadınlar İspanyo’dur.

Methi Bey:

— Bu muammanın içinden şimdi çıkınız bakalım.

Komiser:

— Kadınlar gelip bunun koybundan parasını alırlarmış.

O adam:

— Öyleleri vardır. Alırlar.

Komiser:

— Abdal ses çıkarmaz mı?

O adam:

— Kadınlara karşı çıkarmaz.

Methi Bey:

— Demek mazanneliğiyle beraber zamparalığı da var.

O adam:

— Onun kalbinde kötülük yoktur. Aşk-ı ilahi⁴¹⁸ vardır. Kime gücenip de gönül ederse o kimse felah bulmaz. Sizin iyiliğiniz için söylüyorum. Bununla uğraşmayınız.

Methi Bey:

— Kızınca evliyalığa yaraşmaz pis lakırdılar söylüyor.

O adam:

— Celallenince söyler efendim.

Methi Bey:

— Böyle süprüntü yiyen, yattığı yere yestehleyen⁴¹⁹, taaffünden⁴²⁰ yanına varılmayan, ilahi, insani mukaddesat üzerine küf-

⁴¹⁸ aşk-ı İlahi: Allah aşkı

⁴¹⁹ yestehlemek: büyük abdestini yapmak

⁴²⁰ taaffün: çürüyüp kokuşma, pis kokma

reden, hayvandan daha mundar bir deliye velayet payesi vererek tapınmak, ondan keramet, şifa, şefaatt ummak, bizim memleketin zihniyetine mahsus hastalıklardandır.

20

Methi Bey'le komiserin o günkü tahkikleri Abdal Veli'yi yere göğe sövdürmekten, pek mundar bir hayvan ini görmekten ileri gidemedi. Nazarlarında yalnız şu tahakkuk etti ki o musanna dolandırıcılık keyfiyeti bu müteaffin⁴²¹ ve karanlık mezbelenin velisi tarafından tertip edilemez. Abdal'ın şayia-ı velayeti önüne Karagöz perdesi kurarak bu menfaat komedyasını oynayan bir sanatkâr var. Belki şimdi komiser ile Methi'nin giriştikleri bu tahkikatı arkalarından adım adım takip ederek onların safvetleriyle eğleniyor. Fakat onu nasıl yakalamalı? Meydanda iz olarak hakkâk Yakup'a mühr-i Süleyman'ı kazdırtan kıyafeti düşkün ihtiyar ile Uçurtma Ahmet kumpanyasından derdest edilen Yarasa Ali, Torpil Mustafa, Kurt Nikoli; bu üç sarik var.

Hakkâk Yakup mührü kazdırtanı tekrar görürse tanıyabileceğini fakat ismi, hüviyeti katiyen meçhulü olduğunu söylüyor.

Müdde-i umumiliğin talepnameşiyle müstantikliğe sevk olunan üç sarikin isticvaplarında Abdal Veli dolandırıcılığı vakasıyla bunların hiçbir münasebetleri tebeyyün etmiyor. İki firar eden o beş şerir⁴²², o akşam Samatya taraflarında büyük bir depo soymak tertibatıyla o semte gelmişler fakat mâniler zuhuriyle tasavvurlarına muvaffak olamayarak avdet ederlerken Virancamii şerifinde Hacı Hurşit ile ayrı ayrı Osman ve Fettah'a çatmışlar. O gece bila-kesb boş dönmek için zavallıları soyup soğana çevirdikten sonra arabayı da aşırarak istemişlerse de Hacı Hurşit'in zumunca⁴²³ Abdal'ın himmet-i maneviyesiyle yakayı ele vermişlerdir.

Bu işin içinde bir de anlaşılmaz bir maneviyetin pek mühim rolü var. İhtarname-i mukaffada ölüme mahkûm gösterilen sapa-

⁴²¹ müteaffin: kokuşmuş

⁴²² şerir: kötülük yapan

⁴²³ zumunca: zannına göre

sağlam üç can; Hadiye, Sadiye, Enver, fidye-i necatın gönderilmesinden dolayı hastalanıp hastalanıp biri biri arkasına sapır sapır ölüyorlar. Bu nasıl oluyor? Abdal'ın velayeti namına keramet izhar eden o muhtefi⁴²⁴ şahıs, kable'l-vuku⁴²⁵ bu üç mevti⁴²⁶ nasıl keşfe diyor? Para gönderilse de gönderilmese de zavallı bir masum yavrucukla o genç ana baba yine ölecekler miydi? Dolandırıcılık için keramet izharına Cenab-ı Hak müsaade eder mi?

Bu keramet oyunu yalnız Hacı Ferhat Efendi'nin konağında parlaklığını, sıhhatini, ifa-yı vaatteki isabetini, katiyetini kaybediyor. Talep olunan beş yüz lira gönderildi. Fakat ailenin büyük kızı Narin Hanım'la bir hizmetçi kadın niçin vefat etti? Beş yüz lira ücretle kazanılmak istenilen sahabet-i maneviyenin böyle zıddı zuhur ederse zarar ve ziyan kimden dava olunacak?

Samatya Posta Şubesi, Abdal Veli tarafından mersul mektubu bırakanı yakalamak üzere emirli idi. Komiser Şinasi Bey, Abdal Veli ile mükatebe⁴²⁷ etmeye vesile bulmak için Hacı Ferhat ve Hafız İshak Efendilerin aza-yı ailelerinden bazıları namına zayıçeler istedi. Zayıçeler mazrufen vızır vızır geliyor lakin bunları posta şubesine bırakanı yakalamak kabil olamıyordu. Mektuplar merkeze gönderilmek üzere çantaya konacağı esnada Abdal Veli'nin zarfı pullanmış ve damgalanmış olarak diğer mektuplar arasında zuhur ediyordu. Bunu oraya bırakan ve bahusus pullayan, Şube mührüyle damgalayan kimdi? Bunda el çabukluğu mu vardı? Keramet mi?

Kıymet-i mukaddereli⁴²⁸ olmayarak gönderilen içi paralı mektuplar kime teslim olunuyordu? Bu hususta isticvap edilen müvezziler şu cevabı veriyorlardı:

— Biz şubemize gelen her mektubu mürselün-ileyhine⁴²⁹ teslim etmekle vazifedarız.

— Namına gelen mektupları Abdal'ın eline mi veriyorsunuz?

⁴²⁴ muhtefi: gizlenen

⁴²⁵ kable'l-vuku: olmadan evvel

⁴²⁶ mevte: ölüm

⁴²⁷ mükatebe: mektuplaşma

⁴²⁸ kıymet-i mukaddere: biçilen değer

⁴²⁹ mürselün-ileyh: alıcı, kendisine mektup gönderilen

- Evet.
- O herif okuma bilmez.
- O bize ait bir keyfiyet değil.
- Abdal bu mektupları kime veriyor?
- Canı kime isterse...

Bu Abdal Veli meselesinin pek karışık ve akıl ermez cihetleri çoktu. Şehzadebaşı Komiserini şimdi en ziyade işgal eden mühim keyfiyet bu idi. Abdal Veli'nin garına gidip gelenleri tetkik ve posta şubelerini ve müvezzilerini kontrol ile çok uğraştı. İptidadan pek basit gördüğü bu keyfiyete dair bir ipucu yakalayamadı. Nihayet işin içine biraz da maneviyet, keramet karışmış olduğunu kabule yanaşmaktan başka çare kalmamış olduğu bir sırada dava kendi kendine tavazzuh⁴³⁰ etti.

HATİME

Bir sabah genç bir zat, polis komiseriyle hususi mülakat talebinde bulunur. Komiser kabul eder. İkişi birbirini ahval-i ruhiyye müdekkiki nazarıyla inceden inceye süzerler. Bu dört zeki göz ilk telakide anlaşır gibi olurlar.

Zâir; orta boylu, zayıf, esmer, seri hareketli, tetik gözlü, gayet asabi yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında sevimli bir genç... Arkasından yeni içi dışına dönmüş, henüz havı üzerinde bir elbise... Fakat temiz, süprülü, ütülü... Biraz tarazlanmış boyun bağısı, ayaklarındaki kaba iâşe potinleri, yıkanıp yıkanıp kalıplanmış fesi kendinin maişeten refahta olmadığını gösteriyor.

Seri nazarı saniyede odanın her tarafını dolaşarak söze başladı:

— Efendim, size kendi kendimi takdim ediyorum. Muharrir Nüzhet Ulvi...

Komiser bir baş işaretiyle kısaca:

— Teşekkür ederim, dedi.

⁴³⁰ tavazzuh: açıklığa kavuşma

— Efendim siz bir zabıta, daha doğrusu bir adliye memuru ve âdeta bir hâkimsiniz. Elinizdeki kanuna tatbik-i hareket edersiniz. Fakat dünyada kanunun kurtaramadığı pek çok mazlumlar, masumlar bulunduğunu bilir misiniz?

Komiser cevap vermedi. Dik bir nazarla muhatabına baktı.

Nüzhet Ulvi devam etti:

— İşte onlardan biri de benim... Ben bir cünha, belki de bir cinayet işledim. Size teslim-i nefse geldim. Beni adaletin pençesine vermezden evvel davamı dinlemenizi, lehime şahadet eden canlı vesaiki görmenizi insaniyet namına istirham ederim.

Bu son cümleleri söylerken Nüzhet Ulvi'nin sesi titriyor; siyah, zeki gözleri nemleniyordu. Bu samimi teessür karşısında komiserin de bu gibi davaları dinlemekten kanıksamış kalbine bir eziklik geldi. Muharrir mütezayit⁴³¹ bir teessürle söylüyordu:

— Biliyorum, kanun beni affetmeyecektir. Ben sizin vicdanınızda ufak bir melce bulmaya geldim. Kanun, caniyeye mücazat⁴³² ederken bazen kalb-i beşeri de beraber ezer. Büyük mütefekkirlerin, pek hassas yüksek zekâların ağır cezalara karşı protestolarını, tuğyanlarını görüp okumuşsunuzdur. Allah su-i efale⁴³³ münhemik⁴³⁴, kusurlu, zayıf yarattığı insanların cezalarını çok defa yine öyle seyyiata⁴³⁵ mail beni-nevine⁴³⁶ havale ediyor. Komiser Bey, bu adli hayatınızda şahidi olduğunuz fecayiden vicdanınızı titretmiş olanları yok mu? Kanun onu mahkûm ederken kalbiniz hiçbir suçlu için:

— “Vah zavallı!..” merhametiyle, şefaatiyle haykırmadı mı? Kurtaramadığınız masum bir mücrim⁴³⁷ için müteellim olduğunuz vaki değil midir? “Seyyiat, seyyiattan doğar.” derler. Emin olunuz her zaman öyle değil. Bazen hasenattan seyyiat ve seyyiattan ha-

⁴³¹ mütezayit: çoğalan, gittikçe artan

⁴³² mücazat: ceza, karşılık

⁴³³ su-i efal: fena işler

⁴³⁴ münhemik: düşkün, müptela

⁴³⁵ seyyiat: kötülük

⁴³⁶ beni-nev: kendi türünden, kendi sınıfından olan

⁴³⁷ mücrim: suçlu

senat doğuyor. İşte benim cürmüm de fenalık şeklinde bir iyiliktir. Efendim bu dünyada mesutlar var. Bedbahtlar var. Eğer seyyanen herkesi mümkün mertebe aynı hâle yaklaştırmak isterseniz mesutların saadetlerinden lüzumu miktar çalıp bahtsızlara ve o zavallıların meşakından⁴³⁸ alıp ötekilere hakça taksim etmek⁴³⁹ lazım gelir. Lüzumundan fazla doyanların adedi ne kadar tahdid⁴⁴⁰ edilirse açların miktarı da o nisbette azalır. Emin olunuz Komiser Bey, cinayet-i beşeriyyenin çoğunda, biştirak ve bicürüm görünen diğer insanların da mücrimler kadar dahil ve tesirleri vardır. Heyet-i içtimaiyyenin güzel çiçekler işlenmiş kanuniyet kanavasına yalnız yüzünden bakmamalı. İstihkar-ı menfaat, bitarafılık, insaf, hakkaniyet gözüyle inceden inceye onun tersini de tetkik etmelidir ki işlemenin yüzündeki, göz aldatan o imtizac-ı elvanı⁴⁴¹ husule getirebilmek için ipeklerin uçları nerelerden dolaştığı ve şeklin tersinde ne kördüğüm, ne karışıklıklar, ne çirkinlikler, ne kabalıklar bulunduğu anlaşılın. İşte ben sizi insaniyet ve adalet-i hakikiyye namına, bu işlemenin tersini görmeye davet ediyorum. Görünüz, işitiniz, düşününüz. Sonra beni istediğiniz adalet zebanisinin eline teslim ediniz.

Gencin hâlindeki galeyan ve sözlerindeki samimiyet komiserre tesir etti. Lakin ciddiyet-i resmiyesini bozmayarak sordu:

— Beni nereye davet ediyorsunuz?

— Bendehanenize⁴⁴²... Tenezzülen birlikte iki şişe bira içmeye...

Komiserin kaşları birden çatıldı. Karşısındaki bu sinirli genç bir maceraperest, bir cüretkâr, bir nim-divane olabilirdi. Başkasına ziyafet çekecek kadar bir sia-yı hâl⁴⁴³ içinde bulunmadığı kıyafetinden anlaşılan böyle bir ahvali meşkûk ve meçhulün bira davetine hemen icabet edemezdi. Buna sıfat-ı resmiyesi de mâniydi. Sertçe bir çehre ile cevap verdi:

⁴³⁸ meşak: eziyetler, sıkıntılar

⁴³⁹ taksim etmek: bölmek, dağıtmak

⁴⁴⁰ tahdid: sınırlandırma

⁴⁴¹ imtizac-ı elvan: renklerin karışması

⁴⁴² bendehane: ben kölenizin evi, benim evim

⁴⁴³ sia-yı hâl: eli bol olma durumu, rahatlık

— İşret mutadım değildir. Davetinizi kabul edemem. Fakat ne kadar müddet isterseniz burada size hasr-ı zamanla⁴⁴⁴ davanızı dinleyebilirim.

Pek intizar etmediği böyle bir cevabın nahoş tesiriyle Nüzhet Ulvi, yerinden kalktı. Yürüdü. Niyazkâr ve müteellim bir tavırla komiserin önünde durarak:

— Komiser Beyefendi hazretleri, bendenizi tanıyamadınız. Fakat hayli zamandan beridir zihniniz bu hakir ile meşgul oluyor.

Komiser muhatabının yüzüne bu defa daha dikkatle baktı. Kafasında derhâl şafak attı. Bu şeytan genci kaçırmamak için yerinden fırladı. Oda kapısının önünü keserek:

— Anladım, dedi... Abdal Veli vakası...

— Evet.

— Fakat hakkâk Yakup'a mühr-i Süleyman'ı kazdırtan sünepe bir ihtiyardı?

— O kayınpederimdir.

— Demek siz soyca bu işte medhaldarsınız⁴⁴⁵?

— Hayır, o zavallının bir şeyden haberi yoktur. Ben ona öyle bir şey kazdırtmasını sipariş ettim. Bu mühr-i Süleyman damgasını ne işte kullanacağını bilmiyordu. O günü Beşiktaş'ta işi varmış. Oradan geçerken hakkâk Yakup'u görmüş. Ona hakkettirmiş.

— Demek bugün buraya teslim olmaya geldiniz?

— Evet. Lakin arz ettim ya, bir şartla...

— Böyle bir meselede mücrim, şart dermeyeranına salahiyetdar⁴⁴⁶ mıdır?

— Hayır fakat o mücrimi siz yakalamadınız. O kendi ayağıyla geldi. Böyle bir mücrimin vicdanınızdan şefaata beklemeye hakkı

⁴⁴⁴ hasr-ı zaman: vakit ayırma

⁴⁴⁵ medhaldar: bir işte parmağı olan

⁴⁴⁶ salahiyetdar: yetkili

olamaz mı? Davamı dinleyiniz. Hükümünüzü sonra veriniz. Kaçmıyorum. Kaçmayacağım. Emin olunuz. Size meskenimi, ailemi haber vereceğim. Bundan sonra her dakika sizin yed-i zaptınızdayım.

— Abdal Veli'ye bu kadar maharetle velayetle rolü oynatan, istediğini öldüren, istediğini diriltten zattan korkmaya, şüpheye benim hakkım vardır. Şimdi siz bana bir şart teklif ediyorsunuz. Teklifinizi kabul etmezsem ne yapacaksınız?

Nüzhet Ulvi, kemal-i mutavaatla⁴⁴⁷ boynunu bükerek:

— Hiçbir şey yapmayacağım. Teslim oldum. Buyurunuz, hüküm-i nizam, lazıme-i adalet ne ise icra ediniz...

— İşte tekrar söylüyorum, ben sizden korkarım. Siz pencereden de kaçır, damdan da firar edebilirsiniz. Size kapı baca olmaz.

— Komiser Bey, ben cani, hırsız, göz bağıcı, cin, peri değilim.

— Yaptığınız şeyleri ancak göz bağıcı, cin peri yapabilir. Tehditnamenizden sonra Hafız İshak Efendi'nin konağından çıkan üç cenazenin, bu üç cinayetinizin hesabını adalete nasıl vereceksiniz? Bu suretle buraya gelip teslim olmanız da ihtimal ki neticesinden akıl ermez şeyler çıkacak bir saniadır⁴⁴⁸.

— Benim ne adalete ne kendi vicdanıma karşı vermeye medyun olduğum bir hesabım, günahım yoktur. Davamı dinlemeden, beni isticvap etmeden aleyhimde hüküm vermeyiniz. Bazı davalar hükâm⁴⁴⁹ önüne çıkmadan yangın söndürür gibi bastırılmalıdır. İşte bu da öyle... On bir yaşında bikri izale edilmiş bir kızın, kendinden küçük iki yetim kardeşini beslemek fedakârlığıyla bir lezzet-i cinsiye duymaksızın fuhşa hasr-ı vücut ettiğini mahkeme huzurunda teşhirden insaniyet için ne şeref memuldür⁴⁵⁰? Komiser Beyefendi, defter-i hatıratınızda yegâne kalacak bir vaka karşısındasınız. Müzahrefatı⁴⁵¹ akıtmak için neden kapalı lağımalar yapıyorlar? Çünkü

⁴⁴⁷ kemal-i mutavaat: kusursuz ve tam itaat, boyun eğme

⁴⁴⁸ sania: tuzak, hile

⁴⁴⁹ hükâm: hâkimler

⁴⁵⁰ memul: umulan

⁴⁵¹ müzahrefat: atıklar

o levsiyatın⁴⁵² açıktan cereyanı enzarı iğrendirir. Sıhhat-i umumiyeyi ifsad eder. Maayibimizi, rezailimizi, denaetlerimizi⁴⁵³ saklayan cidarları, duvarları ortadan kaldırırsak insanlığımızdan, kendi kendimizden istikrah ederiz. Değil yalnız cemiyet-i beşeriyyeden, en yakın akrabamızdan hatta kabil olsa kendi nefsimizden gizleyecek adiliklerimiz, fena fiillerimiz vardır. Ben iki masumu kurtarmak için insaniyet gösterdim. Kendimi feda ettim. Şimdi mukabeleten sizden insaniyet bekliyorum. Sonuna kadar davamı dinlemeden aleyhimde bir hüküm vermeyiniz. Her davanın şevahidi⁴⁵⁴, vesaiiki⁴⁵⁵ olur. Onları buraya getirmek uyamayacağından lütfen sizin oraya gelmenizi istirham ediyorum.

Delikanlının sözlerinden öyle müessir bir samimiyet feveran ediyordu⁴⁵⁶ ki komiser emniyetsizlik gösterdiğine şimdi nedametle başını önüne eğdi. Bir müddet düşündü. Sonra cevap verdi:

— Peki, teklifinizi kabul ediyorum.

Nüzhet Ulvi, makam-ı teşekkürde zabıta memurunun elini öpmek istedi. Fakat komiser el vermedi. Delikanlı minnettarane bir sada ile:

— Şimdi bendenize müsaade buyurunuz. Akşam beşte gelir, zat-ı alinizi buradan alırım.

— Gideceğimiz yer uzak mı?

— Hayır, buraya on dakika sürmez.

Komiser gülerek:

— Aradığım keklik bu kadar yakınımnda imiş de haberim yok.

— O keklik artık vicdanımızın kapancasına düşmüştür. İsteddiğiniz anda onu adalet kafesine tıkabilirsiniz.

⁴⁵² levsiyat: pislikler

⁴⁵³ denaet: alçaklık

⁴⁵⁴ şevahit: tanıklar

⁴⁵⁵ vesaiik: vesikalar, belgeler

⁴⁵⁶ feveran etmek: coşmak

O gece Selimpaşa yokuşunda, dört, beş odalı bir evceğizde, fakirane lakin temiz ve tabiatça tertip edilmiş bir meze sofrasının başında Komiser Şinasi Bey'le Nüzhet Ulvi, karşı karşıya تنها, samimi bir meclis-i sohbet kurmuşlardı.

İlk bira kadehlerini ellerine alınca Nüzhet Ulvi misafiriyle toka ederek:

— İnsaniyetin halası⁴⁵⁷ şerefine...

Komiser gülererek:

— Öyle olsun!

Bardakların yarışır muhteviyatını diktikten sonra ev sahibi:

— Sözüme güldünüz?

— İnsanların hangi şeyden halasını temenni ediyorsunuz?

— Yine insanlardan...

— Kavi-zayıf meselesi...

— Evet.

— Fakat bu, tabiatta var... Bütün hayvanat arasında şiddetle hüküm-ferma⁴⁵⁸ bir kanun...

— Öyle ama hayvanların dinleri, peygamberleri, kütüb-i münzeleleri⁴⁵⁹, mürettep kanunları, adalet namına mahkemeleri, meşruiyetleri, müsavat, hürriyet iddiaları yok. Kavi zayıfa tesadüf edince parçalayıp karnını doyuruyor. Bu kanun-ı tabiatı tashihe uğraşmak budalalığı hiçbir hayvanda görülüyor. Cemiyet-i beşeriyye, zaman-ı teşekkülünden beri birtakım fenalıkların zebunudur. Kanunlar bir kısım-ı kalilin⁴⁶⁰ saadetlerini temin nokta-yı nazarından tanzim ediliyor. Çünkü umumun birden refahına ihtimal görülemiyor. İnsanların kısım-ı kesirini⁴⁶¹ hemen hayvanlara yakın ağır, uzun mesai içinde çalıştırıp bunaltmak suretiyle kısım-ı kalil ve güzidesine rahat, refah ve türlü türlü sefahetler temin ediliyor. Kanunların,

⁴⁵⁷ halas: kurtulma, kurtuluş

⁴⁵⁸ hüküm-ferma: hüküm süren

⁴⁵⁹ kütüb-i münzele: kutsal kitaplar

⁴⁶⁰ kısım-ı kalil: azınlık, küçük bir kısım

⁴⁶¹ kısım-ı kesir: çoğunluk, çoğu kısım

beşeriyetin bu refahtan binasıp cefakâr kısmının tadil-i meşakkına⁴⁶² uğraşır gibi görünmesi ustalıklı bir saniadır. Fenalığın en mühim kısmı, daima ipka edilmek⁴⁶³ suretiyle kanun tanzime çalışıldığı yani hâkim sınıflar samimi olmadıkları için mesele düzelemiyor. Şimdi gözleri açılan mahkûmlar, hâkimler ile mevkilerini değişmeye uğraşıyorlar... Bakalım iş ne dehşet alacak?

Nüzhet Ulvi'nin bu sözlerinden çıkacak felsefe ve neticeye intizaren komiser, bilaitiraz merakla dinliyordu. Birer bardak daha bira içtikten sonra hane sahibi devam etti:

— Bendeniz müteehhilim⁴⁶⁴. Biri kız, diğeri oğlan, iki çocuğum var. Yani aile babasıyım. Maişetçe kimseye muhtaç olmamakla beraber hasbelzaman dardayım. Muharrirliğe süluküm pek de kendi arzulla değildir. Bir iş tutmak için sermaye ister. Bir memuriyete girmek için büyük bir haminin⁴⁶⁵ iltiması lazım. Bende ikisi de yok. Muharrirlik benim gibileri için açık kapıdır. Bu kapıdan ben de daldım. Alaküllihâl geçiniyordum. Eski mahallemizde kapı bitişik bir komşumuz vardı. Gümrük müstahdemininden Safer Efendi. Bu adam birkaç zaman evvel buradaki küçük evini sattı. Aldığı paranın üzerine bir miktar daha ilavesiyle Sarıgül tarafında daha geniş ve güzel bir mesken edindi. Bu mahallede iken kendisiyle komşu gibi değil, âdeta hısım akraba derecesinde bir samimiyet ve teklifsizlikle görüşürdük. Bu zatın Huriye, Nuriye, Mustafa isminde üç evladı vardı. Benimkilerle beraber mektebe giderlerdi. Gece gündüz bizim çocuklar onlarda, onlarınki bizde idi. Birbirinden ayırt etmezdik. Safer Efendi ailesi Sarıgül'e nakl-i hane eyledikten sonra biz de evi değiştirdik. Horhor'dan buraya geldik. Maişet gailisi bizi o derece bunalttı ki evvelden o kadar sıkı fıkı görüşürken mahallelerimiz ayrıldıktan sonra iki aile birbirimizi unuttuk. Safer Efendi vefat etmiş, evleri yanmış. Bir viraneye taşınmışlar. Valideleri de viranede rahmet-i Rahman'a ermiş. Çocuklar sokak ortasında kalmışlar. Bıçare yetimler Horhor'daki evde bizi aramış-

⁴⁶² tadil-i meşak: sıkıntıları giderme

⁴⁶³ ipka etmek: sürekli olmak, değişmemek

⁴⁶⁴ müteehhil: evlenmiş olan

⁴⁶⁵ hamî: koruyan, himaye eden

lar, bulamamışlar. Başka akrabaları da yok. Boyunları bükük Fatih Cami-i Şerifi civarına çekilerek orada kendileri gibi, bimesken⁴⁶⁶, bikes⁴⁶⁷, tesadüf zavallılara nasıl bir melce lütfeylerse kaldırım üzerinde, ağaç kovuğunda, dükkân bodrumunda yatan etfal-i sefile⁴⁶⁸ güruhuna karışmışlar. Son akrabası olan pederinin vefatıyla sokakta kalmış bivaye⁴⁶⁹ fakat meslek-i sefalette tecrübe-dide⁴⁷⁰ Emine isminde bir küfeci kızı, Safer Efendizadelere dilenme talim etmiş. Avuç açarak geçinmeyi öğrenmişler, Komiser Beyefendi. Hani ya belediye? Hani ya insaniyet? Hani ya şefkat-i umumiyye? Hani ya harikzedeler için toplanan ianeler⁴⁷¹? Üşenmeden yarın akşam o semtleri bir dolaşınız. İstanbul'dan vücutları kaldırılan sefil köpeklerin mevkilerini kimlere terk etmiş olduklarını görsünüz. Bir gün Fatih taraflarından, yangının, sefaletin, zaruretin, açlığın her adımında bir karşıma çıkan matemli levhalarıyla gözlerim, gönlüm karara karara pür-teessür ve dalgın geçerken önüme soğuktan morarmış, kirli, mini mini bir el uzandı:

— Efendi, çocuklarının başı için bu yetime on paracık... diyordu.

Yüzüne baktım. Bir paçavra parçasına sarılı, hayatın daha mebad-i inkişafında fakat o yaşta avurtları çökmüş, neşesiz, kadit, hazin bir sima... İnsaniyete karşı müşteki, serzenişkâr⁴⁷² o küçük siyah gözler muhatabını müteessir etmek için aralık dudaklarının üzerine damla damla hüznün akıtmasını öğrenmiş, o bükük boynun üzerinden bana bakan masum lakin büyük bir dilenci kadar celb-i merhamet sanatkârlığını peyda etmiş o gözleri gözlerim hemen ısırdı. Bu küçük dilenciyi ben tanıyordum. Hem de yakından, iyi tanıyordum. Aman ya Rabbi kimdi? Benim öyle sefil bir çocukla ne tanışıklığım olabilirdi? Birdenbire aklıma geldi:

⁴⁶⁶ bimesken: evsiz

⁴⁶⁷ bikes: kimsesiz

⁴⁶⁸ etfal-i sefile: sefil, yoksul çocuklar

⁴⁶⁹ bivaye: sahipsiz

⁴⁷⁰ tecrübe-dide: tecrübeli

⁴⁷¹ iane: yardım

⁴⁷² serzenişkâr: şikâyetçi, sitemli

— Nuriye sen misin? istifhamıyla haykırdım. Havada ince bir yağmur vardı. Muşambamın kapüşonu başıma geçiriliydi. Yalnız burnumla ağzım görünüyordu. Sesimden çocuk da beni tanıdı. Utandı, korktu. Soluk yanakları pembeleşti. Titriyordu. Kaçmak istedi. Bileğinden yakaladım. Yok, hayır! Ben dostum Safer Efendi'nin kızı Nuriye'nin eline bir onluk vererek oradan savuşamazdım. O yalnız babasının değil, biraz da benim kızımdı. Kirli yanaklarını okşayarak hemen sordum:

— Hani ya ablan Huriye?

O, kim bilir ne zamandan beri yüzüne değmemiş bu sıcak dest-i şefkat tesiriyle ağlayarak cevap verdi:

— Burada...

— Küçük kardeşin Mustafa?

— Öldü.

— Nerede öldü?

— Sokakta.

— Açlıktan mı?

— Hem açlıktan, hem de boğmaca öksürüğünden... Ablamla dilendik, küçük kardeşimize aktardan ilaç aldık ama iyi olmadı. Hava rüzgâr ve soğuktu. Yatacak yerimiz yoktu.

Mustafacık gittiyse bu iki kızı kurtarmak benim için bir vazife-i insaniyeydi. Lakin ben kendiminkileri yoluyla besleyemiyordum. Bunlara nasıl bakabilecektim? Allah kerim, dedim. Nuriye'ye:

— Haydi, beni Huriye'nin yanına götür.

Nuriye biraz düşündü. Bu teklifimi kabule bilmem küçüküğü aklından nasıl mâniler geçiyordu. Parmağını dudaklarına götürdü. Tufulane bir mülahazadan sonra:

— Peki arkamdan geliniz, dedi.

Yürüdük. Cami avlusu ve haricinin ne kadar kuytu yerleri, mahfil merdiven altları, medrese, türbe gibi müstemilatın izbe duvar araları varsa hep oraları beraber dolaştık. Huriye'nin niçin böyle gizli yerlerde yurt tuttuğuna ben şaşıyordum. Hayli dolaştık.

Kızı bulamadık. Oradan Deveoğlu tarafına, yangın yerlerine indik. Şimdi buralardaki baca içlerine, muhterik mescitlerin minare merdivenlerine, arsalarda ağızları açık kalmış mahzenlere birer (bire) bakıyorduk. Huriye'nin niçin buralarda bulunabileceğine gittikçe hayretim artıyordu. Kızın izini oralarda da keşfedemedik. Yine Fatih Camiine döndük. Bu sefer helalar tarafına gittik. Hela duvarlarının haricî bir kıvrımında Huriye'ye rast geldik. Keşke gelmeseydik. On altı, on yedi yaşında, gözlerinden yeni bulğun ateşleri saçılan bir küfeci oğlanı kızı köşeye sıkıştırmış, tecrübe-i cinsiyyeye yeni başlamış pek genç bir horoz çırpınmaları ve yılmaz, yorulmaz hamlelelerle üzerine saldırıyor. Huriye var kuvvetiyle bu âşikane savletleri defe uğraşarak:

— Olmaz, olmaz... Geçen defa da beni aldattın. Para vermedin! Peşin isterim, diyordu.

Bu levha karşısında başım döndü. Maneviyetim bulandı. İnsanlığım sarsıldı. Ahlakımızı düzeltmeye senelerce uğraşır, muvaffak olamayız. Fakat ifsada pek kısa anlar kifayet ediyor. Birincisi için tabiatта güzel misaller, modeller bulmak, sonra onları nefsimize tatbik etmek ne müşküldür. Ve bu ne az semere⁴⁷³ verir, uzun mesaiye muhtaçtır... İkincisi için her tarafta su-i emsal dopdoludur. Fesat kendi kendine oluyor. İyi ahlak ve terbiye insandan insana zor geçiyor. Lakin taaffün-i ahlaki⁴⁷⁴ ne çabuk bulaşıyor; memleketleri, ırkları berbat ediyor. Bitiriyor. Yumruğumu kaldırdım. Hemen genç horozun üzerine yürüdüm. Bu parasız zamparanın gözü kızmıştı. Yumruğuma meydan okuyarak bana döndü:

— Efendi sen ne karışıyorsun? Ben bu kızı seviyorum. Biz bir-birimize nişanlandık, yakında o benim karım olacak, dedi.

Küfeci oğlanı bu müdahalemden pek muğber⁴⁷⁵ oldu. Ağlıyordu. Ensesine bir şamar patlatarak onu defettim, kızı kolundan yakaladım. Şaşırdı, beni birdenbire tanıyamamışken şimdi bildi. Mahcubiyetinden, arından kızardı. Afalladı. Şimdi bu postala, bu

⁴⁷³ semere: verim, netice

⁴⁷⁴ taaffün-i ahlaki: ahlaki kokuşma

⁴⁷⁵ muğber: küskün

küçük sefalet fahişesine ne muamele yapmak lazımdı? Onu dövüp öldürmeli miydim? Yoksa af mı etmeliydim? Huriye kumral saçları, iri tahrilli ela gözleriyle maddi manevi o levs⁴⁷⁶, o süfliyet⁴⁷⁷ içinde yine güzeldi. O anda insanlığım bana:

— Bu iki sefil yavruyu kurtar! hitabıyla bağırıyordu.

Evet, ilk yapılacak şey buydu. Ötesi sonra düşünülecekti. Babalık amiriyetiyle kızlara bağırımdım:

— Haydi bakalım, önüme düşünüz!

Hiç ses çıkarmadılar. Derhâl emrime itaat ettiler. Birkaç zamandır ülfet etmiş oldukları o hayat-ı sefilenin çekilmez mihnetleri, mahrumiyetleri, ıstırapları yanında belki kendilerine hoş gelen zevkleri de vardı. Böyle sokaklarda sefil, zelil fakat hür bir hayata alışmış, o serseriliğin tadını tatmış çocukları hanelere alıp da muntazam maişet ve terbiye boyunduruğu altına sokunca memnun olmazlar. Kapısını aralık bulunca kafeslerinden kaçan kuşlar gibi ilk fırsatta firara kadem basarlar... Onları önüme kattım. Semte doğru gidiyorduk. Yürürken derin bir düşünceye daldım. Başıma pek büyük bir dert aldığımı anlıyordum. Sokağın ve tabaka-yı süfliyyenin her türlü levs çirkefiyle kirlenmiş, aşılınmış bu iki musabı,deşilmiş bu iki ufuneti evime götürüyordum. Onları harimime sokacaktım. Yaşça hemen onlara yakın nur gibi pak iki masum evladım vardı. Ben haneme kolera, veba ve belki daha müthiş bir şey sokacaktım. Zihnime fenalık geldi. Sokak ortasında durdum. Onlar da durdular. Dimağımı saran dehşetli endişelerden bihaber, mahzun, mütehayyir⁴⁷⁸, yüzüme bakışıyorlardı. Çehrelerinde öyle bir masumiyet, nazarlarında ana baba himayesine öyle hazin bir ihtiyaç meali vardı ki bir türlü:

— Haydi çocuklar, nasibin sizi atmış olduğu kârize⁴⁷⁹ dönünüz. Pişman oldum. Sizi himaye edemeyeceğim, diyemedim. Tekrar:

⁴⁷⁶ levs: pislik

⁴⁷⁷ süfliyet: adilik, bayağılık

⁴⁷⁸ mütehayyir: şaşmış

⁴⁷⁹ kâriz: lağım

— Yürüyünüz... emrini verdim. Yolumuza devam ettik. Eve geldik. Refikama⁴⁸⁰ vakayı tekmil fecaatiyle anlattım. Çehresi fena çatıldı. Lakin o da bu mağdur-ı tali⁴⁸¹, bu masum bokesleri kollarımdan tutup sokağa atamadı. Karı koca bizim yüreklerimiz böyle bir muameleye mütehammil değildi. Bu hayrın sonundan ne felaket çıkarsa çıksın vazife-i insaniyyemizi nihayete kadar ifaya karar verdik. Bizim çocuklar Vefa ile Melek mektepten geldiler. Safer Efendi zadeleri, bu eski arkadaşlarını o mundar hâlde görünce şaşırıldılar. Fakat yine feveranla boyunlarına atılmak istediler. Menettik. Çünkü ötekiler bitli ve uyuzdular. O zavallılarda maddi manevi sari her şey vardı. Onlar da temizlenip tamamıyla paklanıncaya kadar öyle taşkın meveddet⁴⁸² der-aguşlarına müsaade etmedik. Zevcem onları çabuk tathir⁴⁸³ ve tedavi etti. İkisini de bizimkilerle beraber mektebe verdik. Refikamın en derin endişesi, Huriye'deki sukut-ı ahlakının cismen ve zihnen olan derecesini anlamak ve bu kanser üzerinde devamlı bir kal' ameliyesi⁴⁸⁴ yapmaktı. Kızcağızı ebeye, tabibe gösterdik. Maalesef, cebir⁴⁸⁵ görmüş, bekâreti kalmamış ve hatta uzunca bir istimalden bazı sızıntılar, iltihaplar, taharrüşlerle⁴⁸⁶ malul⁴⁸⁷ kalmış olduğunu anladık. Bu nabaliğ masumcağızın hun-ı iffetini⁴⁸⁸ kimden dava edecektik? Talihsiz kız heyet-i içtimaiyyemiz içinde kadınlık şerefının mühr-i iftihar ve tasdikinden mahrumiyetin kendisi için ne büyük bir felaket olduğunu bilmiyordu. Zevcem onu ufak ufak isticvaplarla, itiraflara davetle şu hakikatlere ermiş:

480 refika: eş

481 mağdur-ı tali: kader mahkumu, bahtsız

482 meveddet: dostluk

483 tathir: temizleme, yıkayıp paklama

484 kal' ameliyesi: kökünden koparma, halletme

485 cebir: zorlama

486 taharrüş: kurcalanma

487 malul: illetli, sakat

488 hun-ı iffet: namus kanı

Karlı, soğuk, uzun kış gecelerinde gökyüzü tavanından başka sığınacak meskenleri, memenleri⁴⁸⁹ olmayan irili ufaklı, balığ⁴⁹⁰, nabaliğ⁴⁹¹ sefil çocuklar cami avlularında kuytu yerler, viranelerde rüzgârlardan mahfuz⁴⁹² duvar dipleri, köşeler, baca içleri, mahzenler intihabıyla topladıkları tahta ve kâğıt parçalarından ateş yakarak etrafına dizilip ısınırlar ve sonra o hararetin kenarında yorgansız, yastıksız, nemli topraklara uzanıp uyurlarmış. Ateş sönüp gecenin ayazı artınca ısınmak için birbirlerine sarılmak ihtiyacını duyarlar ve bu sıkı der-aguş anında hariçte sönen ateş kalplerinde parlayarak kızlar, oğlanlara metres olurlarmış. Ana baba muhabbet sıcaklığından mahrum bu sefil sokak evlatlarının başka bir kalpte melce aramaları ve o nim-üryan⁴⁹³ erkek, dişi vücutların birbirine şiddetle temaslarından hissiyat-ı cinsiyyenin erken uyanması tabii değil mi? Huriye ilk âşığından baha-yı bekâreti⁴⁹⁴ olarak sekiz kuruş mihr-i muaccel⁴⁹⁵ aldığını ve pek hoşlanmadığı bu muamelede küçük kardeşlerini beslemek ihtiyacıyla beray-ı ticaret⁴⁹⁶ devam ettiğini ve Mustafa'nın hastalığında çok para lazım olduğunu, bütün safvet ve samimiyyet-i tufulanesiyle anlatarak zevcemi ağlatmış.

Sanki vakayı birinin söylemek, ötekinin dinlemekten hararet-i gariziyeleri⁴⁹⁷ arttı. Bardaklarını doldurdular. Birer sigara yaktılar. Komiser Bey:

— Bu meskensizlik sefaleti Galata, Beyoğlu cihetinde çoktur. Yalnız çocuklar değil, büyükler de vardır. Oraya, buraya, kuytu yerlere, bodrum merdivenlerine köpekler gibi kıvrılıp kıvrılıp yatarlar. Altları çamurdur. Üstlerine yağmur, kar yağar... Böyle serserileri bir zamanlar toplar, sürerdik. Fakat nereye? Herhalde babalarının çiftliklerine değil... Çok defa aç yatarlar. Lakin fırsat bulunca çift

⁴⁸⁹ memen: sınımlıacak yer

⁴⁹⁰ balığ: bülüğ çağında

⁴⁹¹ nabaliğ: bülüğ çağına ermemiş

⁴⁹² mahfuz: korunan

⁴⁹³ nim-üryan: yarı çıplak

⁴⁹⁴ baha-yı bekâret: bekâretin değeri

⁴⁹⁵ mihr-i muaccel: peşin ödenen nikâh bedeli

⁴⁹⁶ beray-ı ticaret: ticaret için

⁴⁹⁷ hararet-i gariziyeye: vücudun doğal ısısı

yatarlar. İnsanlar ve hayvanlar için meyl-i cinsinin icbarı⁴⁹⁸ her şeyden kuvvetli, her ihtiyaçtan biamandır. On, on iki yaşında çok fahişe bilirim. Bunlar hep karın doyurmak ihtiyacıyla fuhuşa o kadar erken başlamışlardır.

— Müsaade buyurursanız çocukları çağırayım. Hikâyelerinin bazı kısımlarını kendi malum ve masum ağızlarından dinleyiniz.

Nüzhet Ulvi gitti. Beş dakika sonra arkasında bir sıraya dört çocukla avdet etti. Resm-i takdime başlayarak:

— Safer Efendi zade Huriye Hanım, hemşiresi Nuriye, bende-zadeniz Melek ve biraderi Vefa Nüzhet...

Çocukların hepsi takdim sırasıyla Komiser Bey'le el tutuştuktan sonra karşıda bir sedire dizildiler. Dördünün de yüzleri gözleri, kıyafetleri o kadar temiz ve tavırları terbiyeli idi ki ev sahibesinin o iki uyuz sokak çocuğunu az vakitte kendininkilere benzetmekteki mesai ve muvaffakiyetini takdir etmemek mümkün değildi.

Huriye on bir yaşında pek güzel bir kızdı. Kendinde büyüyüp küçülmüş hâli vardı. Sefalet, ona türlü acılar tattırmakla beraber çocukluğa ait çok zaaf, densizlik ve nakiselerini⁴⁹⁹ de tashih etmişti⁵⁰⁰.

Nüzhet Ulvi:

— Haydi kızım Huriye, sergüzeştinizi muhtasaran Beyefendi'ye anlat, emrini verdi.

Kızcağız pek mahzun bir eda ile başını önüne eğdi. Sonra dalgın nazarını hazırın üzerinde dolaştırdı. Müellim hatıratını toplamaya uğraşır gibi düşündü. Küçük hemşiresi dokuz yaşındaki Nuriye'nin yüzüne baktı. İki yetim, ketm-i teessürde⁵⁰¹ gösterdikleri büyük gayrete rağmen gözlerinden yuvarlanan birkaç iri damlayı zapta kadir olamadılar. Bu öyle ciddi bir hüznün idi ki daha dinlemeden samilerin⁵⁰² de gözleri sulandı.

⁴⁹⁸ icbar: zorlama

⁴⁹⁹ nakise: kusur, noksanlık

⁵⁰⁰ tashih etmek: düzeltmek

⁵⁰¹ ketm-i teessür: üzüntüyü saklama

⁵⁰² sami: dinleyen

Küçük ömrünün bu yeisli hikâyesini Huriye'ye defaatle hikâye ettirmişlerdi. Çok oynadığı bir piyeste maharet peyda eden bir sanatkar gibi bu feci sergüzeşti nakilde ona meleke gelmişti. Ağır, dalgın, meyus⁵⁰³ fakat büyük adam gibi edep, erkân ve selasetle başladı:

— Efendim, babamla annem kul cinsiydiler. Biri selamlıkta, öbürü haremde Zülfikar Paşa'nın konağından yetişmişler. Babam annemi çok sevmiş. Paşa'dan istemiş fakat Paşa vermemiş. Çünkü kendi almak niyetindeymiş. Annem pek güzel bir kadındı efendim. Sonra babamla gizlice söz birliği etmişler, konaktan kaçmışlar. Nikâhla birbirini almışlar. Paşa ikisine de gazap etmiş. Bir habbe vermemiş. Babam gümrüğe girmiş, çalışmış. Ev bark düzmüş. Dünyaya biz gelmişiz. Ben, (eliyle göstererek) bu Nuriye, ölen en küçük kardeşimiz Mustafacık...

Mustafacığın ismi anılırken iki hemşire birer ağlama hıçkırığı geçirerek ellerinin tersiyle gözyaşlarını sildiler. Bu ufak matemden sonra Huriye devam etti:

— Babam büyük bir ev aldı. Horhor'dan Sarıgül'e taşındık. Bahçemiz güzeldi. Cumbamız, cihannümamız vardı. Bu yeni evimizi ne güzel döşettik efendim. Her gelen beğenirdi. Babam her zamandan çok para kazanıyordu. Yiyip içeceğimiz boldu. Biz mektebe gidiyorduk. Birdenbire babama bir hastalık geldi. Durup dururken beti benzi kaçıyor, bayılıyordu. Kalp hastalığı diyorlardı. Annem hekimle gizli gizli konuşup çok ağlıyordu. Bir gün üstü örtülü teskere içinde eve babamızın ölüsünü getirdiler. Gümrükte iş görürken, düşmüş, ruh teslim etmiş efendim; babamı yıkadılar; tabuta koydular; hocalar, adamlar geldi. Kapının önünde dua ettiler; aldılar, götürdüler efendim; tabutun arkasından annem haykırdı, haykırdı; bayıldı. Konu komşu toplandı, ayıltılar. Yine bayıldı. Babam mezara gitti, illetini anneme bıraktı. Durup durup şimdi o bayılıyordu efendim; annem hastalandı; dōşekten kalkamıyordu. Komşu hanımlar nöbetle gelip ona çorba pişiriyorlardı. Bir gün “Yangın var, bütün İstanbul yanıyor.” dediler. Yangın yürüdü yürüdü, bizim mahalleye

⁵⁰³ meyus: kederli, ümitsiz

kadar geldi. Kıpkızıl alevler öyle koşuyorlardı ki insanlar önlerinden zor kaçıyorlardı. Can cana, baş başa idi. Herkes kendi eşyasını kurtarmaya uğraşıyordu; bize hiç bakan yoktu; biz üç çocuk, annemizin yatağı etrafına toplandık. “Haydi anneciğim, kaçalım. Yanaçağız.” diye yalvarıyorduk. Annem yine babam için ağlıyordu: “O öldükten sonra bana hiçbir şeyin lüzumu yok. Ev de yansın, cayır cayır içinde biz de yanıp kurtulalım.” diyordu. Mustafacık anasının boynuna sarıldı: “Anneciğim, anneciğim... Ben yanmak istemem; pek korkuyorum; haydi kaçalım.” diye yalvarıyordu. Annem oğlunun ricasına dayanamadı. Mustafa’yı bağrına bastırdı. “Sen korkma yavrucuğum, haydi kaçalım.” dedi. Mustafacık babama pek benzediği için annem onu çok severdi. Annem döşekten zorla kalktı. Bir yorgana sarıldı. Biz de ellerimize bir iki yastık, keçe parçaları aldık. Bize yakın büyük bir bostan vardı. Herkes oraya kaçıyor. Biz de onun bir tarafına sığındık. Çok sürmedi, bizim ev çıra gibi tutuştu. Odaların yandığını, duvarda babamın resminin alevlerin içinde kaybolduğunu uzaktan görüyor, çırpına çırpına ağlıyorduk. Ertesi günü oldu. Bizim yanımızda bir iki kırptıdan başka bir şey yoktu. Biz birdenbire fukara olmuştuk efendim. Mustafacık: “Anne fukara olmak ne demektir?” diye soruyor, annem, “Hani ya akşamüstleri bizim kapıyı çalan üstü başı parça parça dilenci baba yok mu? İşte biz şimdi öyle olduk.” diyordu.

Yangın gündüz yandı, gece yandı. Ertesi günü oldu, hâlâ yanıyordu. Biz, İstanbul’da hiç ev kalmadı zannettik. Çünkü etrafımız, göz alabildiği kadar virane olmuştu. Yalnız bacalar gözükyor, her yandan dumanlar tütüyordu. Bilmiyoruz, kaç saat olmuştu; biz hiçbir şey yememiştik; evde babamızın getirdiği pastırmalar, peynirler, tereyağları, kuru üzümler, incirler vardı. Hepsi hepsi yandı efendim. Mustafacık “Karnım aç.” diye ağlıyor, annem üzülyordu. Biz yanımıza hiç para da almamıştık. Üç kardeş bizim küçücük kumbaralarımız vardı. Babam her gün içine para atardı. (İçini çekerek) Onlar da yandı efendim, benim, Nuriye’nin mor tafta bayramlıklarımız, işlemeli pelerinlerimiz, Mustafacığın maren yakalı esvabı⁵⁰⁴, ruganı, potinleri hep... Hep kül oldu efendim. Belediyeden kuru

⁵⁰⁴ esvab: giyecekler

ekmek dağıttılar. Bir parça zeytin verdiler. Biz çok açtık, kapışa kapışa yedik; annem yemedi efendim. Açtı ama içi almıyordu. Üç gün, dört gün, beş gün oldu. Biz hâlâ viranelikteydik. Yangının kızgınlığı gitti. Şimdi donuyorduk. Nereye gidelim efendim? Bir yerimiz yoktu ki. Bazıları camilere, medreselere taşınıyorlardı. Annemizin kımıldanacak hâli yoktu. Hem hasta, hem aç, hem üşüyordu. Zayıfladı görseniz... Bir akşamüzerine birdenbire fenalık geldi; bizi ayrı ayrı çağırды; kokladı, öptü. Gözünün yaşları bizim yüzümüze bulaşıyordu. Lakırdısı anlaşılıyor, sesi böyle incecik, iplik gibi çıkıyordu. Viranelerde daha kadınlar vardı. “Bana oradan bir komşu çağırınız.” dedi. Gittik, bildik bilmedik “Hanım, annemiz pek hasta, sizi çağırıyor.” dedik. Bir kadın geldi; annem onun kulağına bir şeyler söyledi. Hatun mendilini çıkardı; hem annemin hem de kendisinin gözyaşlarını sildi: “Ah hanımcığım, elden ne gelir? Benim başımda da var dört tane...” dedi. Bu ne demektir? Biz anlamadık. Kadın gitti; yine geldi; anneme bir ufak kâse çorba getirdi; annem yemedi; bize içirtti; o kadın ara sıra gelip anneme bakıyordu; bilmem kaçınıcı geliyordu; annemin artık benzi kaçmış, kaçmış, sesi kesilmişti. O kadın ötekilere:

— Hu yetişiniz... Bu zavallı kadın gidiyor... diye haykırdı; birkaç kadın daha geldi, annemin etrafına dizildiler. Pamuk buldular; ağzına su damlattılar; annemin vücudu birdenbire birkaç defa kımıldadı. Biz, iyi oldu, kalkıyor sandık. Sonra çok üşüyor gibi dudakları titredi; titredi... Yüzü bal mumu gibi oldu. Gözleri aralık kaldı; artık hiç kımıldamadı. Kadınlar annemin çenesine bir mendil bağladılar; başucunda okudular; sonra yorganı yüzüne kadar çektiler; her tarafını örtüp gittiler. Mustafacık “Anneme ne oldu? Ben koynuna gireceğim.” diye ağlıyordu. Başa çıkamadık. Yorganı kaldırdı. Girdi. Annesini öptü, öptü... Biz de sarıldık öptük; annemin yüzü buz gibiydi. Artık o bize sarılmıyor, öpmelerimize hiç cevap vermiyordu. Bize darıldı sandık; ağlaşmaya başladık. Kadınlar gördüler; koşular. Bizi oradan çektiler. Annemizin yanına salıvermiyorlardı. Meğerse annemiz ölmüş. Hiç görmedik. Ölü nasıl olur bilmiyorduk efendim. Sonra babamı koymuş oldukları gibi bir teskere getirdiler; annemizi içine yatırdılar; göturdüler; bir daha görmedik.

O, ahirete gitmiş. Oraya gidenlerden ne haber gelirmiş ne mektup efendim... Biz üç çocuk, sokak ortasında kaldık. Komşularımızın her biri cami içlerine, medreselere, çadırlara, oraya buraya dağıldılar. Bize birkaç gece sıra ile baktılar. Ellerimize yalnız kuru ekmek veriyorlardı. Nihayet:

— Bizim kendi çocuklarımıza bakmaya kudretimiz yok. Bunları belediye teslim edelim, dediler.

Belediye neresiydi? Orada bize ne yapacaklardı? Korktuk. Bir sabah erkenden üçümüz Fatih Camiine doğru kaçtık. Orada burada gezindik. Birkaç saat sonra karnımız acıktı; on paramız yoktu; cami meydanlığının bir köşesine çekildik; ağlaşıyorduk. Yanımıza bir dilenci kızı geldi. Lime lime, üstü başı leş gibi kokuyordu. Bize “Ne ağlıyorsunuz?” dedi. “Annemiz, babamız öldü. Evimiz yandı. Sokakta kaldık. Karnımız aç, paramız yok.” dedim. Güldü. “Üstünüz, başınız tertemiz, hem de yeni... Onları satınız. Kaç gün sizin karnınızı doyurur.” dedi. “Onları satalım da çıplak mı kalalım?” dedim. “Bunları satar, eskisini alırsınız. Hem giyinirsiniz, hem de size çok para kalır. Kaç gün karnınız doyar...” dedi. “Biz esvabımızı satmayız.” dedik. Kız gitti, öğlen oldu; ikinci oldu; açlıktan bayılıyorduk. Mustafacık çok ağlıyordu. O kız şeytan gibi yine önümüze çıktı; şöyle konuştu:

O — Hâlâ aç mı oturuyorsunuz?

Ben — Evet.

O — Açlıktan öldükten sonra bu güzel esvaplarınız neye yarayacak? Burada her gün açlıktan kaç kişi ölüyor. Geliniz, bakınız işte bir tanesi orada... dedi.

Gittik baktık, on altı, on yedi yaşında delikanlı bir dilenci yere yatmış, yüzü, gözleri annem gibi olmuş, debeleniyordu. Halk başına birikmiş. Ekmek, para veriyorlardı. Fakat o almıyor, yemiyordu. Biz de öyle olacağız diye korktuk. Kıza sordum:

— Senin adın ne?

— Emine... Benim de anam babam öldü. Sokakta kaldım... Bir iki defa evlere evlatlığa aldılar. Fakat hem doyuncaya kadar yiyecek vermiyorlar hem de dövüyorlar. Kaçtım...

— Bugün esvaplarımızı satalım... O para bittikten sonra ne yaparız?

— Dilenirsiniz. Böyle güzel yeni esvapla dilenirseniz para vermezler... Hem sen pek güzel kızsın. Delikanlı zenginler sana çok para verirler. Hiç aç kalmazsın. Öteki kardeşlerini de beslersin. Çirkin fukaraya acımıyorlar kardeş...

Hikâyesinin bu noktasında Huriye yüzünü iki avucunun içine sakladı. Hıçkırığa hıçkırığa ağladı...

Dinlerken komiserin teessürden rengi uçuyor, önündeki birayı, mezeleri unutuyor, henüz iki nefes çektiği sigarası bütün kül olup yere dökülüyordu. Hüzünle ev sahibine döndü:

— Hasbelmeslek çok fecayi gördüm. Lakin bu kadar acıklısını, böyle bir masum ağızdan dinlemedim, dedi.

Huriye hıçkırıklarını teskin⁵⁰⁵ ile yine başladı:

— Vakit geçtikçe açlığımız artıyor, dayanılmaz bir raddeye geliyordu. Esvaplarımızı satmaya razı olduk. Emine bizi, Malta Çarşısı diyorlar, oraya götürdü. İçleri konsollar, aynalar, karyolalar, döşemeler, esvaplarla dolu bir dükkâna gittik. Orada kıranta bir adam oturuyordu:

— Salih Efendi, bu çocuklar yangından çıkmışlar. Yiyecekleri yok. Esvaplarını satacaklar dedi.

Salih Efendi bize dikkatle baktıktan sonra:

— Hırsızlık malı değil ya?

Emine:

— Hırsızlık değil... Görmüyor musun kendi üstleri. Bunları alacaksın. Daha eskilerini giydireceksin. Üste para vereceksin.

Bizi dükkânın arkasına götürdüler. Çoraplarımıza, potinlerimize varıncaya kadar soydular. Arkamıza eski entariler, pamukları çıkmış mundar hırkalar giydirdiler. Çıplak ayaklarımıza birer delik şıpidik geçirdiler. Elimize yırtık yırtık, pis pis, sekiz on tane beşlik kâğıt verdiler.

⁵⁰⁵ teskin: yatıştırma

Onların iki tanesini de Emine çekti aldı. Salih Efendi'nin gözü Mustafacığın yeni külotuyla kazmir⁵⁰⁶ paltosundaydı. Çocuk üşür diye onları satmadık efendim. Nuriye ile ben o kıyafetle tamamıyla birer dilenci çocuğu olduk. Emine, "Haydi şimdi gidelim, beraber dilenelim." dedi. "Bizim paramız var, dilenmeyiz." dedik. Biz, o parayı hiç bitmeyecek kadar çok zannediyorduk. Hâlbuki üç dört defa peynir ekmek yedik bitti efendim. O akşam karanlık oldu. Emine bizi camide kuytu mahzen gibi bir yere götürdü: "Sesinizi çıkarmayınız. Kayyumlar duymasınlar. Sonra bizi kovarlar." dedi. Altımızda kalın halı vardı ama üstümüzde yorganımız yoktu. Birbirimize sokulduk. Oraya sindik. Sabahleyin pek erken kaçtık... Artık paramız kalmamıştı. Dileniyeceydik ama pek acemiydik. Yalvara yalvara dilenmesini bilmiyorduk efendim. Yalnız avucumuzu açıp duruyorduk; kimse yüzümüze bakmıyordu; geçip gidiyorlardı. Bir gün yaşlıca temiz pak, kibar hanımın biri önümde durdu; nazik nazik yüzümü okşaya okşaya yanındaki kadına:

— Baksanıza kardeş. Ne güzel kız. Bir adam evladına benziyor. Yüzü kızarak dileniyor zavallıcağız. Daha yırtılmamış. (Bana hitap ederek) Kızım seni yanıma evlatlık alsam gelir misin? dedi.

Ben de:

— Gelirim efendim ama iki kardeşim daha var. Onları da beraber alırsanız...

Sonra o hanım yanındakine:

— Ya kardeş... Dilenci bir olsa şekerle beslenir.

Elime bir ellilik kâğıt vererek yürüdüler.

İki akşam sonra kayyum⁵⁰⁷ bizi büzüldüğümüz yerde gördü. Elinde saplı süpürge vardı. Üzerimize yürüdü. Biz önünden kaçarken yetiştikçe arkamıza yapıştırıyordu. Mustafacık kaçamadı, düştü. İki tokat yedi. Burnu kanadı... Ertesi akşam artık sokakta kalmaya başladık. Dilendiğimiz para bizi beslemiyordu. Kirli kirli ancak beş altı onluk kazanıyorduk. Ekmek peynir pek pahalıydı efendim.

⁵⁰⁶ kazmir: kaşmir benzeyen, ince ve sık yünlü bir kumaş türü

⁵⁰⁷ kayyum: cami hademesi

Emine bize pazarlardan, zerzevatçılardan soğan, havuç, yemiş çalmasını öğretti. Mahalle aralarında kapıları çalıyorduk. Bize verdikleri taş gibi ekme kırıntılarına çaldığımız şeyleri katik ediyorduk. Mustafacığın urbalarını çoktan sattık efendim. O da yalın ayak başı kabak pis bir dilenci çocuğu oldu. Zavalılcık çalarken beceremiyor, tutuluyor, fena hâlde dayak yiyordu. Artık virane kovuklarını ev edindik. Oralarda bizim saklı ağzı kırık testilerimiz, çanaklarımız, paslı tenekeciklerden tepsilerimiz, eski hasır, keçe parçalarından şiltelerimiz vardı. Lazım olunca onları çıkarırdık. Elimize geçirebildiğimiz kırıntılarla ateş yakarak oğlan, kız karmakarışık bu kovuklarda yatıyorduk. Hepimiz anasız, babasız, hepimiz sefil, çıplak, açtık. Hepimiz giderek daha ahlaksız, arsız, hayâsız oluyorduk. Çünkü birbirimizden hep fena şeyler öğreniyorduk. Dilencilikten kazanamazsak çalıyorduk. Öyle de doymazsak para edebilir nemiz varsa satıyorduk. Evet efendim, bir lokma ekme için her arı kabul ediyorduk.

Huriye yine yüzünün kızartısını iki avucuyla örterek bir ağlama sağanağı geçirdi. Ağır ağır yine başladı:

— İçimizde öksürmeyen, uyuz olmayan, daha türlü türlü dertlerle hastalanmayan yoktu. Analarımız bizi sokakta doğurmadı efendim. Biz, hep o sefil çocuklar, evlerde dünyaya geldik; ana koynunda büyüdük; vücutlarımız o sefaletle tahammül etmiyordu; her gün orada burada ölen bir iki tanemizi tabutlara koyup götürüyorlardı. Çocukluk... Her zarurete razı idik, ölmek istemiyorduk. Mustafacık hastalandı. Öksürüyor, öksürüyor, yüzü kızarıyor, gözleri kan çanağı gibi dışarıya uğruyor, boğuluyor, gidiyor gibi oluyordu. Bir dilenci Sıdika Nine vardı. Mustafacığı ona götürdüm: “Anacığım!” dedim. “Küçük kardeşim, hastalandı, ölüyor. Bir ilaç bilmez misin?” Çocuğu muayene etti: “Vah zavalı yavrucak, bu daha ana kuzusu, ne de güzel toramancık bir oğlan... Buncağız boğmaca öksürüğü olmuş. Bu hastalık soğukta daha beter olur. Bunu iyi etmek için kapalı bir ev, sıcacık bir oda lazım. Ah bu yoksuzluk yüzünden kaç tane evlat gömdüm. Yüreğim yufkadır, içim götürmez. Kibar insanlar bizi böyle soğukun, çamurun içinde görüp geçerler. Sanırlar ki bizi Allah taştan yaratmış, her cefaya dayanırız.

Hastalık bizim için değildir. Biz her gün büyüğümüz, küçüğümüz sokaklarda sürü sürü ölürüz. Bizi ayıran kayıran yok. Rabb'im insaf versin onlara... Var mı kızım yirmi otuz kuruşun, bu çocuğa ilaç yapalım?" dedi. O akşam yiyecek almak için bile paramız yoktu. Arkamdan dolaşan bir Bekir vardı: "Ben sana otuz kuruş bulurum amma bir şartla..." dedi.

Huriye bu şartın izahını hıçkırıklarının içine kaynatarak devam etti:

— Kabul ettim. Otuz kuruş aldım. Bir Manav Hasan vardı. Sıdika Nine gitti. Ona yalvardı. Dükkânının altındaki bodrumu bir iki gece için bize verdi. Dört, beş ayak merdivenden inerek dolap kapısı gibi küçük, kırık, çarpık bir kapıdan girdikten sonra burası altı toprak, bir çocuk bile ayakta serbest gezinemeyecek kadar tavani basık penceresiz, kapkaranlık bir yerdi. Sıdika Nine de bir virane kovuğunda yatıyordu. Yangın yerlerinde yarısı yanmış küçük bir ot minder bularak onu kendine döşek yapmıştı. Bu yanık minderi bodruma taşıdık. Büyücek kırık bir çanağımız vardı. İçine kül doldurduk. Kömürçüden on kuruşa bir okka kömür aldık. Tahta parçaları, dal kırıntıları topladık. Ateş yaktık. Sıdika Nine gitti, aktardan ilaç aldı. Mustafacığı ot mindere yatırdık. Bodrumun kapısını kapadık. Sokakta kaldığımızdan beri dört tarafı kapalı bir yerde işte o gece yatıyorduk. Orası bize hamam gibi sıcak ve saray gibi şirin geldi. Sıdika Nine aktardan aldığı otları teneke maşrabasının içinde kaynattı. Onu sıcak sıcak Mustafacığa zorla içirdik. Çünkü boğazından gitmiyordu. Kocakarı kardeşimin boynuna, göğsüne siyah bulamaç gibi bir şey sürdü. Hep hırkalarımızı çıkardık, ısınsın diye hastacığın üstüne örttük. Sabah oldu. Lakin Mustafacık iyi olmadı. Daha çok, daha boğuk boğuk öksürüyordu. Bana, Sıdika Nine'ye "Beni iyi ediniz." diye yalvarıyordu. Mustafacığın ne ilacı vardı ne yiyeceği. Otuz kuruş bitti. Beş on para toplamak için Sıdika Nine, ben, Emine dilenmeye çıktık. Nuriye'yi hasta kardeşinin başında bıraktık. "Sakın buradan bir yere ayrılma, su isterse çocuğa ver!" dedik. Çünkü sudan başka zavallıya verecek bir şeyimiz yoktu, efendim. Üç dört saat dilendik. Üçümüz ancak on yedi tane on paralık kâğıt toplayabildik. Nuriye koşa koşa, hem de ağlaya ağlaya yanımıza

geliyordu. “Kardeşini niçin yalnız bıraktın?” diye biz ona darılıyorduk. O bize “Aman koşunuz! Mustafacığa bir şey oldu. Yüzü gözü morardı. Çırpındı, çırpındı; artık kımıldamadı. Yalvardım, yalvardım; bana cevap vermedi. Ağzı aralık duruyor. Gözlerinin yalnız akıyla bakıyor.” dedi. Ağlaya ağlaya hep bodruma koştuk. Sıdika Nine Mustafacığın yattığı ot minder parçasını kapının aydınlığına doğru çekti:

— Vah oğulcuk Mustafa... O gitmiş cennet bahçesine... Kavuştu anacığınıza, babacığınıza. Kurtuldu bizim gibi üşümekten, açlıktan, dilenmekten... dedi. Hemen koynundan kirli mendilini çıkardı. Bu küçük ölünün yüzüne örttü.

Huriye, Nuriye, Vefa Nüzhet, Melek, şimdiye kadar bir facia sahnesindeki figüranlar gibi sessiz duran bu dört çocuk, Mustafacığın ölümüne derin derin, göğüs geçire geçire ağlamaya başladılar. Hüzünle dolan masum kalpleri taşıyordu.

Huriye mendilini gözlerine götüre götüre devam etti:

— Sıdika Nine, “Varayım, hükûmete haber vereyim, dilenci ölüsünü belediye kaldırır.” dedi. Gitti. Çok sürmeden geldi: “Söyledim kaldıracaklar.” dedi. Bir saat bekledik... Üç dört saat geçti. Akşam oluyordu, kimse gelmedi. Karşımızdaki tütüncü dükkânında duvar saati vardı. Ona bakarak vaktimizi anlıyorduk. Yüzünden mendili açıp açıp Mustafacığı öpüyor, yine kapıyorduk. O bize bakıyor, gülümsüyor gibiydi. Bilmem kaç saat geçti. Akşama doğru dört hamalın sırtında kara muşamba kaplı koca bir tabutla iki efendi geldi. Bodruma eğilerek “Burada çocuk ölüsü varmış.” dediler. İşte burada yatıyor, dedik. O efendilerden biri ot mindere yaklaşarak Mustafacığın yüzünden mendili çekti. Sıdika Nine’den sordu:

— Bu çocuk neden öldü?

— Boğmaca öksürüğünden... Aslını sorarsan açlıktan, yoksuzluktan...

Elindeki kâğıda bir şey yazdıktan sonra:

— Kaldırınız! dedi.

Tabutun ağzını açtılar. İçinde beyaz kireçlere bulanmış iki çocuk ölüsü daha vardı. Mustafacığın da onların yanına uzattılar. Üzerine daha kireç attılar... Hayatta birbirlerini tanımaz iken ölümün kardeş ettiği bu üç yavrucak yurtsuz kaldıkları bu dünyadan koyun koyuna ahiretteki evlerine gittiler efendim.

Mustafacığın matemiyile gözyaşları durmayan bu dört çocuğu odadan savdıktan sonra Komiser pürteessür:

— Huriye sergüzeştini samimi bir hararetle dosdoğru hikâye etti. Kazazede iffetinin en müellim noktalarını bile geçmedi. Söylenebileceği kadar anlattı. Bu samimiyet ve safvet bana çok dokundu. Siz on bir yaşında diyorsunuz ama kız fazla gösteriyor...

— On bir yaşındadır. Fakat gürbüz çocuktur.

Bu facianın istimai ikisini de yormuştu. Birer sigara yaktılar. Bilatekellüm dumanları çekip salıvererek havada dolaşan siyah zikzakları, helezonları seyir ile sanki tadel-i hüzne uğraşıyorlardı. Nihayet Nüzhet Ulvi ağır ağır dedi ki:

— Bu çocukları sefaletten, ölümden ve ondan daha beter olan çirkef rezailden kurtarmak için Abdal Veli namına o dolandırıcılığı irtikap ettim⁵⁰⁸. Dünyadaki bütün seyyiat tetkik edilirse yüzde doksan dokuzunun yoksuzluktan ileri geldiği anlaşılır. Bilemem bu işte bana Rahman mı, yoksa şeytan mı yardım etti? Hacı Ferhat Efendi'den beş yüz lirayı kopardım.

Komiser hâlâ sigara dumanlarının helezonlarından gözlerini kurtaramayarak:

— Birader sana zavallı Abdal Veli'nin kendine kifayetten âciz olan maneviyeti değil, doğrudan doğruya Cenab-ı Hak yardım etmiş diyebilirim. Serveti üç metresine yetişip de artan Methi Bey'in ve dünyalığı ondan fazla olan kayınpederi Hacı Ferhat Efendi'nin avuç avuç nahak⁵⁰⁹ yerlere israf edilen liralardan beş yüz taneciğini böyle bir emr-i hayra sarf etmek için ellerinden koparmak vicda-

⁵⁰⁸ irtikap etmek: kötü bir iş yapmak

⁵⁰⁹ nahak: haksız, beyhude

nımca sirkat sayılmaz. Bu bir günah değil, büyük bir sevaptır. Çok zenginlerin kasalarını dolduran servetlerin nerelerden geldiklerini tetkik edersek dağdaki haydutları haklı çıkaracak müessif hâllere tesadüf ederiz. En müthiş hırsızlıklar kanunun himayesiyle irtikap olunanlardır. İşte bunun için beşerin hâli durulamıyor. Alev üstünde bir kazan su gibi fıkır fıkır kaynıyor ve kim bilir... Daha kaç zaman bu galeyan devam edecektir?

— Şimdi, merakınızı mucip olan birkaç noktayı izah edeyim...

— Birader bende merak kalmadı. Zihnimi hüznü doldurdu. Kara muşambalı tabuta diğer iki ölü çocuğun yanına yatırılan Mustafa'nın kireçli beyaz vücudu hiç gözümün önünden gitmiyor... Mahaza⁵¹⁰ anlatınız, hikâyeye tamam olsun.

— Pederim merhum zamanından beri ailemizin bir terzisi vardı. Gümüşendaze Niko. Mağazası Mahmutpaşa'da pek meşhurdu. Pederin irtihalinden sonra çok sürmedi, terzi de vefat etti. Üç oğlu, üç kızı kaldı. Sulumanastır'da ikamet ederler. İşleri bozuldu. Mağazayı idare edemediler. Oğlanlar başka işlere girdiler. Kızlar hizmetçiliğe gitmeye mecbur oldular. Niko ailesiyle ailemiz iyi tanışır. İyi görüşür. İyi sevişir...

Niko'nun ortanca kızı Eleni, Hafız İshak Efendi'nin konağında hizmetçidir. Hanede olanı biteni bana anlatır. Şimdi nakledeceğim şeyler, hep Eleni'den rivayetendir. Hafız İshak Efendi'nin torunu merhume Hadiye'nin dadısı Şehnaz o semtte küçük bir hanede hemşiresiyle ikamet eden arabacı Arif'i severmiş. Konaktan yiyecekten içecekten ne aşırabilirse dostunun evine taşımış. Arabacı Arif, o aralık mahallede şiddetle hüküm süren İspanyol nezlesine tutulmuş. Şehnaz sirayete asla ehemmiyet vermeyerek kucağında çocukla günde birkaç defa sevgilisini istifsara gitmeden duramazmış. Bir gün hastayı ziyade hararet basmış, konaktan çalıp götürmüş olduğu şurupla şerbet yapmışlar. Çocuk, "Ben de isterim!" diye tutturmuş. Düşüncesiz cahil Şehnaz, marizden artan birkaç yudum şerbeti aynı bardakla Hadiye'ye içirmiş. Mesmuum olan Şehnaz'ın bu cahilane cinayeti üzerine düşündüm. İshak Efendizade Enver Bey'in geçen

⁵¹⁰ mahaza: bununla beraber

sene avda soğuk alarak zatürreye tutulduğunu, pek güç kurtulduğunu ve hâlâ tamamıyla ifakat bulamadığını ve zevcesi Sadiye'nin de müzmin bir bronşitten mustarip olduğunu biliyordum. Hadiye, arabacı Arif'in evinden konağa hastalık götürürse sirayet tehlikesine en evvel maruz kalacakların anasıyla babası olduğunu keşfetmek ne keskin bir zekâyâ ne de keramete muhtaçtır. Bu keşfimden istifade etmek yolunu düşündüm. Hemen o günlerde Sulumanastır'a, Terzi Niko ailesini ziyarete gitmiştim. Ailenin büyük oğlu Mihâl ve ortancası Kıryako ile gezine gezine Virancami'ye geldik. Yolda mektep arkadaşlarımdan Ali Rıza'ya tesadüf ettim. Mektepteyken çok sevişirdik. Birkaç sene sınıflardan döndürdü. Zavallı çocuk Samatya Posta Şubesine müvezzi olmuş. O da boynunda posta çantasıyla bize iltihak etti, Abdal Veli'nin makamına kadar geldik.

— Kâfi, zihnimdeki muammanın kilidini açmak için siz elime bir değil, birkaç anahtar verdiniz. Posta muamelesine varıncaya kadar her şey halloldu. Garın kapısındaki zebaniler terzinin oğulları Mihâl ile Kıryako'ydu, değil mi?

— Evet, yüzlerine birer iri ve korkunç karnaval yüzlüğü geçirmiştik.

— Eleni vasıtasıyla İshak Efendi'nin komşusu Hacı Ferhat Efendi'nin hanesinde olup bitenleri de bütün haber alıyordunuz.

— Tabii... Hacı Hurşit Efendi'nin hikâyesini, Abdal Veli hakkındaki kavi imanını, Methi Bey'le Nermin Hanım'ın kavgalarını hep günü gününe, aynı aynına öğreniyordum.

— Osman'ın çaktığı kibritin aydınlığıyla garda görünen huri ile gilman kimlerdi?

— Terzi Niko'nun küçük oğlu İstefani ile nişanlısı Fotini... Mahallin tenhâlığı hasebiyle hep onları o gece beraber almıştım. İki zebani epeyce sarhoştular. Oynadığım bu evliya komedyasının esasından yani zenbile bırakılan şeyin para olduğundan bile haberleri yoktu... Abdal Veli'nin maneviyeti o gece bizi Hurşit Efendi'yle iki hizmetkârı soyan hırsızların taarruzlarından kurtardı. Sirkat garın haylice uzağında vukua geldi. Bizim onlarla katiyen iştirakimiz yoktur. Ben beş yüz lirayı cebime koyup var kuvvetimizi bacakla-

rımıza vererek oradan savuşurken sarikler o üç zavallıyı soymakla meşguldüler. Öyle adi bir gece haydutluğunda iştirakim olamayacağı ben söylemeden vicdanınız tasdik eder.

— Şüphe yok.

— Hariçten bakılınca bu dolandırıcılık keyfiyeti bir cinayet gibi görünür. Çünkü işin içinde ölenler var. Hâlbuki, tasni ettiğim, bu velayet vakası cereyan etmemiş olaydı ölenler yine öleceklerdi. Ben yalnız tütsü gönderdim. Dâhilen⁵¹¹ kullanılacak ilaç vermedim. İhtarname-i mukaffada tabip celbine ve müdavat-ı tıbbiyyeye mesağ⁵¹² gösterdim. Hastalar, doktorlar celbedildi. Fenn-i tıbbın son tedavi çarelerine tevessül den geri durulmadı. Öldülerse ecelleriyle öldüler. Bu dolandırıcılık bana Abdal'ın velayetinden sanih⁵¹³ oldu. Hafız İshak Efendi'nin konağından çıkacağını tahmin ettiğim üç cenazenin isabet-i zuhurunda bana muin⁵¹⁴ olan talihim, Hacı Ferhat Efendi'nin konağında beş yüz liraya sigorta ettiğim hayatları kurtarmak lütfunda bulunmadı. İpliğimi pazara çıkardı.

Ertesi günü Nüzhet Ulvi, polis komiserinden şu tezkereyi aldı:

“Azizim;

Siz, vicdanımca mazur ve mafüvv⁵¹⁵ lakin kanun nazarında mahkûmsunuz. Ben o kanunun ahkâmını harfîyen icraya memur, binaenaleyh sizi tevkîfe mecburum. İki ateş arasında kalan muharib⁵¹⁶ bir asker gibi vazifemle vicdanımın tehditleri ortasına sıkıştım. Vazifeme itaat, vicdanımı dinlemekten akdemdir⁵¹⁷. Çünkü maalesef henüz beşeriyet, vicdanların yarattığı kanunlarla idare olunacak kadar ilerlemedi. İlerleyeydi hapishaneler mektep olur, hiçbir kumandan maiyetine vur emrini veremez, insanoğlu silahıyla insan

⁵¹¹ dâhilen: içeriden, içten

⁵¹² mesağ: izin

⁵¹³ sanih olmak: akla gelmek, ortaya çıkmak

⁵¹⁴ muin: yardımcı

⁵¹⁵ mafüvv: bağışlanmış

⁵¹⁶ muharib: savaşan

⁵¹⁷ akdem: öncelikli, önemli

kardeşine nişan alırken kurşunu nereye sıktığını düşünür, evlat-ı beşerin kolları, bacakları, vuranlar ve vurulanlar için de insaniyeten ar olan kelepçelerden, bukağılardan⁵¹⁸ kurtulurdu.

Bugün hasbelvazife⁵¹⁹, iffetsiz, hırsız, serseri bir kızı tevkife mecbur kaldığım zaman bu zavallının bu durumda açlıktan hâlet-i neze⁵²⁰ gelmiş bir kardeşçığı bulunmak ihtimalini düşüneneceğim.

Vazifeme sadığım. Fakat vicdanımı da çiğnemek istemem, kanun sizi tevkifimi emrediyor, vicdanım itlakınızı... Her ikisine de hürmetimi göstermek için şimdi makam-ı aidine⁵²¹ istifanamemi takdim ediyorum.

Her hükümet adamı benim gibi kanundan aldığı emri menfaattinden ziyade vicdaniyla ölçerek tatbik eylemeyi bilseydi bu kadar uzun müddet ve hâlâ seyyie⁵²² galip, fazilet mağlup mevkiinde kalamaz, insaniyetin müteşennic⁵²³ yaralarından çoğu iltiyama⁵²⁴ yüz tutardı.”

Sabık Polis Komiseri
Şinasi

Heybeliada 16 Şubat 1335

Bitti.

⁵¹⁸ bukağı: pranga

⁵¹⁹ hasbelvazife: görev neticesinde

⁵²⁰ hâlet-i nez: can çekişme durumu

⁵²¹ makam-ı aidin: ilgili makam

⁵²² seyyie: kötülük

⁵²³ müteşennic: buruşmuş

⁵²⁴ iltiyam: yaranın kapanması, iyileşme.

